

НАСЕМЪ

ДАТЫШОВЪ

ابن عربي

وفاتی ۶۳۸ - ۱۲۴۰ هـ.

ولادتی ۵۶۰ - ۱۱۶۵ هـ.

مرتبى: رضاء الدين بن فخرالدين

هي كتبي فليس تصلح من بع
دى لغير العطار والاسكاف
هي اما مزاود للعفا قيه
ر و اما بطاين للخفاف

اورنبورغه « وقت » مطبعهسى .

ТИПОГРАФИЯ ГАЗ. „ВАКТЪ“ ВЪ ОРЕНБУРГЪ.

1912.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِأَخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا
غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

مدخل

اسلام عالمنده شهرتلی آدملرک بوری محبی الدین بن عربی اولسه کرک. فقط اوشبو شهرت کیفیتی مختلفی روشده در. مزبورنی بعضیلر ملحد وزندیق همده شیخ اکفر دیه توصیف ایتدیکلری حالده ایکنچیلر بوکوا ولی الله، عارف بالله، عالم ربانی، عامل صمدانی، شیخ اکبر کبی عظمتلی عنوانلر ویررار.

سلف عصرنی اوتدیکندن صوڭ، اسلام دنیا سینده ایران خلقی ایله برابر، طبیعتلر نده مرکوز اولان مبالغه و افراطلر ده کروبو اورنلاشدی. ایکنچی طرفدن ایرانلر اوزلرینڭ سیاسی مقصدلرینه وسیله تابهق امید ایله اهل اسلام آراسینه موضوع حدیثلر، خارق عادتلرگه دائر حکایتلر نشر ایتدیلر. خرافات و کرامات خبرلرینی اورنلاشدر مق طوغرو- سنده بدل غیرت قیلدیلر. بونڭ نتیجه سی اوله رق اسلام دنیا سنده ایران مبالغه لری اورنلاشدی. بیر کره سی کوتاره آمازاق اولان مدح و ذملر، قبیح و شریف عنوانلر ارزان آلتوب ارزان ساتلنور اولدی.

«ولی الله»، «المتصرف فی القدرین»، «علامة العالم»، «العالم الربانی»، «مجدد الالف الثانی»، «خليفة الله فی الارض»، «مظهر العنابة الازلیة»، «مرشد الانام»، «نائب خیر البشر» و..... و..... و..... کبھی مدحاً؛ یوز لورندن حیا پرده سیننی صالمامش و عقیده لری حقنده لوح محفوظن نسخه آننمامش آدملر حقنده فاسق و فاجر، زندیق و منکر صانع، دهری و کافر..... کبھی کلمه لری عادتنی توصیفلر جمله سیننه کر دیلر. الوغلردن کورمکچی کچوکلر، خاصه لردن اورناک آلوب عامیلر بو کبھی مبالغه لرگه الفت ایتدیلر، بورچه اولدرمک قدر اولسون اهمیت و یرماز اولدیلر.

عدالت اوزرنده تربیه ایدلمامش بالا، نه قدر مستعد ونه قدر ذکوت صاحبی اولسه ده اولسون سو تربیه سببندن بوزلور و اخلاق سیننه صاحبی اوله رق یتشوره.

اوشنداق عادتنی انسانلرنی غوثلک، قطبلق، بلکه پیغمبر لک حتی- حاشا لله- الالهق مرتبه لرینه کونارمک و ایکنچی طرفدن محمل صحیح تابعی ممکن شیلرنی بهانه ایدوب کفر لک و زندقه لک درکه لرینه توشرمک کبھی افراط و غلورگه عادت و الفت ایتمش امتلرده هم اوشبو سو تربیه ثمره سی اوله رق بوزلورلر، آرالرنده عدالت حکم سورماز، صداقت دوام ایتماز. اوشبو حکمت ایچون اولسه کرک رسول اکرم، میزانشز مدحلردن منع ایتمش و بر حدیثده: «من کان منکم مادحا- لامعالة فلیقل احسب فلانا والله حسیبه ان کان یری انه كذلك ولا یزکی علی الله احداً» دیمشیر (۱).

افرادنده عدالت ایله صداقت اولمامش ملتارک عقللری طبیعی حاللرنده یاشاماز و بونک سببندن ده بو کبھی قوملر آراسندن بیوک آدملر ظهور ایتماز. زیرا مبالغه و اسرافلرغه عادت ایتمش ملتارده استقامت

افکار اولماز، استقامت افکاردن محروم خلقلر ایچنده عالی طبیعتلی آدملر ظاهر اولماز. بوشی مجرب وتاریخ ایله ثابتدر. تجربه ده فاحش خطلر اولماز، تاریخ بالان سویلاماز. ایشته صوگ وقتارده اسلاملر ایچنده بیوک آدملر و داهیلر یتشما دیکینک بر سیمی اوشبودر.

زیدک ولی الله اولمق ده صدیق ویا که زندگی اولمق ده ممکن. الله تعالی نظر صالحه مظهر العنایة الازلیة، غوث العالم و ملجأ بنی آدم اولمق ده استبعاد یوق. فقط صاحب شریعت خبری ایشما دیکینک بو شیلرنی بیلک انسانلر ایچون قولای دگل. انسانلر، کندی ظن و فکرلرینه بنا ایدوب قیلمش حکملرنده بر مرتبه اصابت ایتسه لر ارن مرتبه خطا قیلورلر. شونک اوچون اوز حقلرندن تجاوز ایتماز که، ضعیف میزائلری ایله، الله تعالی که خاص اشلرنی اولچاب زحمت چیکماز که تیوشلی ایدی.

عوام، اولرینک بیهوده مجلسلرینه اشترک ایتماش، سخیف سوزلرینه رضالق کوسترمامش کیمسه لرنی سومازلر. آنلرنک محبتلرینه مظهر اولمق ایچون مطلقا آنلر کبی غیبت سـویلامک وغوض فی الباطل قیلمق، فضول ایله مشغول اولمق لازم. ایشته بونلرنک احوال روحیه لرندن خبردار اولانلر وبونلره یارانمقنی اخص آمال ایدنلر اوشبونلر نظرلرنده دیندار کورلمک و ثنلرینه مظهر اولمق ایچون باشقه لک عقیده لرینه مسلط اولورلر، پک کوب صافی کوکملرنی و پاک وجدانلرنی قورملرغه بویاب کوسترلرلر، اولرینک مخالفلرینی تضلیل و تفسیق قیلورلر. بو کبی معاملهلر، اوشبو آدملر فکرلرینه کوره گویا اسلام دیننی تقویه اولور. بو خودبین ومغرورلر بیلامازلر که بو شیلر، بالعکس جنابت و دین ایله تجارتدر. زیرا هر افراطدن تفریط طوغار و هر بر عقلسز حرکت، عقل اهلینک نفرته باعث اولور. نهایت اوشبو کبی آدملر سببندن خلقلر دینلردن

محبت آلورلر، قانون سماویلرنی استخفافی قیلورلر. بونک گناهی ایسه دینلرگه دگل بلکه بونک اسمندن اصولسز حرکت ایدوچیلرگه در. ایمان ایله کفر آراسنده واسطه اولنماز ایسه ده مسلمان ایله آنی اکفار آراسنده مقرب ایله مشرق آراسی قدر مسافه واردر. قرآن کریم: «و كذلك جعلنا کم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس» بیورر. کندیڭ ظن و تخمینلری خصوصاً شخصی عداوتلرینڭ تأثیری ایله حکم توزوچیلر «وسط» سوزینه مصداق اولمازلر.

اسلام، عمومی همده مصالح دنیاوییه و اخروییه نی جامع، احوال اجتماعیه نی اصلاح ایدوچی بر مسلکدن عبارتدر. بوکا تابع اولانلر اوشبو مسلک اوزرنده حرکت اینمک آرزوسی ایله هر شیدن اینک اوز نفسلرینی و اوز اخلاقلرینی اصلاح ایدرگه، الله تعالی هم ده انسانلرغه نسبت ایله اولاچق وظیفه لرینی قدر الحال یرینه کتوررگه تیوشلی. افندمز حضرتلری: «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده» بیورمشدر (۱). تجارتلرنده کارلی اولوب اولمادقلرین، دین تاجرلری ده کونلرڭ برنده بیلورلر، عمللرینڭ نتیجه لرینی کورلر: «الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخییر وان شرا فشر».

* * *

ابن عربی حقنده مکمل بر ترجمه^۶ حال ترتیب اینمک خیالنده دگلم. مکمل اثر ترتیب ایدر ایچون مقصودغه مناسبتلی و مؤلفاتنی کوزدن کچرمک لازم. کتبخانه مک، کفایت ایدرلک درجه ده کتاب اولنماز. بوندن باشقه، مشهور کیمسلر حقنده مکمل ترجمه^۶ حال بازار ایچون فرنک عالملری طرفندن ترتیب ایدلمش ترجمه لر، محاکمه و انتقادلر ایله آشنا اولورغه تیوشلی. حالبوکه بو کونده «علم لسانی» دیبولمش فرنک لسانلرینڭ هیچ بری ایله آشنا لغم

یوق. شویله ایسه ده: « اوز تیلمزده ابن عربی ترجمه سی یوق »
دیه شکایت ایدلمازلك درجه ده بر نرسه میدان غه چیغاچغن حق
تعالادن امید ایتمکده بيم .

صرف رسمی حاللر ویاکه چوروك خبرلردن جمع ایدلمش
مدحیه لر، حقیقی معناسی ایله «ترجمه ء حال» اولمازلر . بونلرنی اوقومقدن
فائده هم کورلماز . اصل ترجمه ء حاللر ایسه، رسمی حاللر اوستنه،
صاحبلرینک عقیده لری، مسلك و فکرلری، تفرد ایتمش مذهبلری
سویلانوب قاعده سی ایله انتقاد ایدلن شیئر اولور . ایشته بز اوشبو
حاللرنی ممکن قدر رعایت ایدرکه طریشدق .

بو یرده، اصل کتاب مقدارنده اوزون بر دیباجه ترتیب ایتدم
ایسه بوزنک گناهی بکا دگل بلکه شوکا مجبور ایدوچیلرده در . آنلر
اوز اشلری ایله گنه مشغول اولسه لر بن ده بو قدر اوزون سوزلر
سویلرگه حاجت کورمامش اولور ایدم .

وكل الناس مجنون ولكن
على قدر الهوى اختلف الجنون .

مقصد

۱

ابن عربیناڭ اسم ونسبی . کنیه ، لقب وشهرتی . اندلس مملکتی . اشبوند ، اشبیلیه ، طلیطله ، غرناطه ، قرطبه ، مدینه الزهراء ، مرسیه ، مریه شهرلری . شام و دمشق . ولادت ووفاتی .

ابن عربی حضرت تلمیذی اسمی محمد بن علی بن محمد بن احمد بن عبدالله اولوب عرب مشاهیرندن «خاتم طائی» دیه مشهور کیهسه نسلندن ایلی . اوشبو سبیدن ابن عربی «الطائی الحامی» دیه معروفدر . کنیهسی ابو بکر ولقبی ده محیی الدین اولوب شهرتی «ابن عربی» دیه اولمش ایلی . ابو بکر محمد بن عبدالله ابن العربی (۱) اسملی عالمدن فرق اولسون ایچون شرق عالمدن کوبلر ، صاحب ترجمه فی الف ولامسز «ابن عربی» دیه یازارغه اصطلاح ایتمه شلردر . کندیسسی ایسه هر ایکی رسم ایله یازمشدر . یاش وقتنده واندلس مملکتنده چاغنده نه کبی مناسبت ایله در «ابن سراقه» دیه مشهور اولمشیدی . اهل تصوف بیو کلر ندن اولدیغی جهتله «شیخ اکبر» دیه هم شهرتی واردر . ابن عربی ، اندلس ولایتنده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلوب ۸ یاشینه بتدیکنده ۵۶۸ تار یخنده «اشبیلیه» (سیویل) گه واردی واوراده کسب علم ایله مشغول اولدیغندن صوڭ ۳۸ یاشنده وقتنده (۵۹۸ تار یخنده) شرق طرفینه رحلت ایلی . اوشبو سفرنده مکّه مکرمه ده بر قاچ بیللر طوروب شام وموصل ، بغداد ومصر ، قونیه

(۱) بو ذات ۶۱۷ تار یخنده «اسکندریه» شهرنده وفات اولدی . بونلردن باشقه دخی محمد بن علی بن عمر الغسانی ابو عبدالله نام ذات هم «ابن العربی» دیه مشهور ایلی . بونسی ۷۴۸ده وفات ایتدی . «بغیة الوعاة» . ص ۷۹ .

شهرلرنده و آنادول مملکتلرنده سیاحت ایتدی. اول مرتبه کر دیکنده «بغداد» ده اون ایکی کون طوردی و صوڭ دفعه سنده نه قدر قالدیغی آچیق معلوم دگلر .

ابن عربی ، علوم اسلامیه نڭ هر برنده ماهر اولمش ایسه ده شهرتی تصوف ایله اولمشدر . شعر و ادب فنلر نده متخصص عالمردن اولدیغی حالده اربابی طرفندن اعتراف ایدلدیکنه کوره تصوف ایله اولان شهرتی بونلره غالب کلمشدر . بونڭ ترجمه سینی یازدقلری یرده «دائرة المعارف» صاحبمری (۱) «القاضی» دیه توصیف ایتمشلر ایسه ده ظن غالب بو ، سهوقلمدر . قضا منصبنده اولندیغینه دائر بز لر بر شی کورمادک .

ابن عربی نڭ اولگی یاروم عمری «اندلس» ده وقالان یارومی ده «شام» ده اوندیکندن اوشبو ایکی مملکت حقنده بو یرده بر ایکی جهل یازمق فائده سز اولماز . وطن ، انسانلرک صفت لازمه لری قبیلندن اولدیغی ایچون ، بر کیمسه سویلندیکی وقت آنڭ وطنندن ، آتا و بابا هم عائله سندن صورلور . بونلردن مجرد اوله رق یازلمش ترجمهء حاللر روحسز و صالقون اولور و الڭ مهم بر صفتدن خبر ویرلما دیکی ایچون معلومات ناقص قالور ، اوقوچینڭ رغبت و محبتی حر کتلمماز . حالبوکه اندلس مملکتی و آنڭ باشینه کلمش عزت و ذلتلر خبرنده و تاربیغی عنعنه سنده انسانلر ایچون چوق درس لر و عبرت لر وار .

آدم بالاسی کندیڭ اوشبو فسقه عمر نده بر قاچ طور لرگه کرر ، خیلی راحت و مشقتلر کورر ، دنیا نڭ بتون ماهیتی - دائمی بر حرکتدن عبارت اولدیغی ایچون ، آدم اوغلی نڭ هیچ بر حالده ثبات و قرار یوقدر . کندیڭ حالده دوام وار لغن ظن ایتمش کیمسه ، حرکت ایتمکه اولان کوپچاک (نگارماچ) اوستنده کی تار افان نڭ اوزینی تیک طور مقده دیه

خيال ايدوى قىيلندىن بوش خيال اولور. ولايتلر، شهرلر ده انسانلر قىيلندىن ياشارلر، زمان آنلرنى ده كوتارر وتوشرر، آنلر ك اوستلر ينه كلمش تبدل وتغيرلر تعريف ايدوب بتر مازلك درجه ده الوغ اولور. احتمال كه بو طوغر وده اندلس مملكتى دغى زياده امتياز كسب ايتمشدر.

**

سكز يوز بيللر قدر بر مدت اسلاملر قولنده طور مش اندلس مملكتى، اوشبو كونده «اسپانيا» ايله «پورتگيز» مملكتلرندىن عبارت ايدىكنى بيلمگان كيمسه اولماز. غوت قومندىن مقدم بو يرلر ده «واندال» قومى طور دىغى مناسبت ايله «واندالوسيا» و صوكره تعريف ايله «آندال لوسيا» ديه شهرت بولمشدر. فتح ايتدىكلرى صوكنده مسلمانلر بو مملكت اسمىنى «اندلس» صورتنده استعمال ايدر اولديلر و اوشبو اسم، بتون اسلام دنيا سنده شايع اولمشدر. اصلك جنوب طرفينه خاص اولان بو اسم، اسلاملر ك شمال طرفندىن ضبط ايتمش بر يرلر ينه اطلاق ايدلنه وارمش و اوشبو جهندن «اندلس» اسمى، اولگى وقتنه نسبت ايله دغى عام وشموللى اولمشدر.

اسلام مدنيتىنىڭ شهرتى چىقدىغى وقتلر ده «اندلس» ك مشهور شهرلرى بونلر ايدى :

(۱) اشبوننه. بو كونده پورتگيز دولتىنىڭ پايتختى و «ايسبوننه» ديه معروف اولان شهردر. مسلمانلر ك دكتر سودالرينك ك قوتلىسى اوشبو شهر ده ايدى. «بىكى دنيا» ايزلب محيط دكتر ينه كروب كيتوچى و «مغرورين» اسمى ايله شهرت بولمش مسلمانلر اوشبو شهرلى اولوب بوندىن سفر ايتديلر. بو شهر ده پك كوب اسلام عالملى دنياغه كلمشدر. بو كونده بر خانه اولسون مسلمان اولنماز.

(۲) اشبيليه. حاضرگى وقتده «سيويليه» ديه مشهور اولان بو شهر ك ايلك اسمى «ايسپاليس» اولدىغىدىن، فتح ايتدىكلرى صو ك،

مسلمانلار «اشبیلیه» ديه استعمال ایتمهشلردر. امویلر عصرنده بو شهر «قرطبه» دن قالا ایکنچی شهر اعتبار اولنوب، اهالیسی ۴۰۰،۰۰۰ گه بالغ ایدی. الوغ بر ییلغه اوستنده اولدیغندن اسلاملار زمانه سنده هواسینک گوزللیگی، بنالرینک منتظملیگی، سوداسینک زواج اولمقلقی، اهالیسینک بایلغی ایله مشهور ایدی. اسلاملار طرفندن بنا اولنمش «القصر» اسمنده سرای بو کونده هم سلامت اولوب تعریف ایله «القازار» ديه معروفدر. بونده ظهور ایتمش اسلام عالملرینک حد وپایانی اولمادیقی کبی بو شهر حقنده سویلانمش شعرلر کوبدر. ایشته ابن عربی اوشبو شهرده تحصیل ایتمشیدی.

(۳) طلیطله. امویلر عصرنده اک معهور شهرلردن اولوب، بر چوق اسلام عالملری بونده دنیاغه کلهشاردر. «القصر» اسمنده اولان پادشاه سرایی اسپانیوللر طرفندن، کلیسه گه تعویل ایدلمشدر.

(۴) غرناطه. اسلام حکومتی زماننده ۴۲۰،۰۰۰ نفوسی اولان بو شهر اک صوگ اوله رق اسپانیوللر قولینه کردی. صناعت معماریه سی ایله مشهور عالم واسلاملرک ترقیاتنه نمونه حکمنده اولان «الحرار» نام عجایب سرای اوشبو شهرده در. بوندن چیقمش اسلام عالملرینک حسابی یوقدر.

(۵) قرطبه. امویلر زماننده بو شهر، بتون اندلس مملکتینک پایتختی اولدیغندن «بغداد» دن قالا برنچی شهر ایدی. بنالری زینتلی، مؤسسات خیریه لر مبدول، معارف و صنایع ترفیده اولمق حقنده نظیر- سز ایدی. ایکیوز بیگ یورت و بر میلیوندن زیاده اهالیسی، ایکیوز جامعسی، بشیوز خسته خانه ایله سکز یوز مدرسه و توقوز یوز مونچه سی اولوب، اسلاملار طرفندن اشله نمکده اولان سختیانلر بتون دنیاده مشهور و مقبول ایدی. بو کونده «فوردوان» ديه معروف

اولان سختيان، اسلاملاردن يادكار فالمش سختيان اسميدر (۱). فرنگلر طرفندن «القازار» ديه سويلنمكده اولان سرايى ايله ياننده اولان «مدينه الزهراء» نى (۲) عرب شاعرلىرى مدح ايدوب كوب شعرلر سويلمشلر در.

(۶) مرسيه. اسلام حكومتى زماننده بو شهر ك شهرتى يفاك سوداسى ايله ايدى. ايسته ابن عربى اوشبو شهرده دنياغه كلمشدر.
(۷) مريه. اسلاملر وقتنده ا ك اشلىكلى، علم ومعرفت ايله شهرتلى اولان بو شهر اسپانيوللر قولمغه توشدىكىدىن صوك شهرتىنى غائب ايتمشدر.

*
*
*

«شام»، سوريه قطعه سينك بتونسينه اسم اولدىغى حالده عوام خلقى «شام» اسمىنى يالكر «دمشق» شهرينه گنه ويرلر. يك ايسكى شهرلردن اولان اوشبو «دمشق»، حضرت عمر زماننده فتح ايدلنوب ۴۰ نچى ييلدن اعتبارا امويلر ك نختگاهلرى اولدى. نيمرلنگ طرفندن ضبط ايدلدىكىده «دمشق» اهالىسى عومى صورتده فلچن كچرلوب شهر، خراب بر حالده قالدى ايسه ده صوكره دخى تعمير ايدلدى. مصر حكمدارلى اولان چرا كسه قوللردن ۹۲۲ ده سلطان سليم خان

(۱) «قوطبه» نك ايكنچى اسمى «قوردوه» اولدىغىدىن مذكور سختيان «قور-دوان» ديه معروف اولمشدر.

(۲) «مدينه الزهراء»، زهراء اسمنده اولان جاريه ومحبوبه سى ايچون خليفه الناصر لدين الله طرفندن بنا ايدلمش ايدى ايچنده زور سرايلر، باغچلر وبالقلر ايله طولوغ اولان كوللر، آلتوندىن اشلانمش تمثاللر اولوب شهر قابقمينك اوستنده زهراء نك اوز صورتى ياهالشميدى. صاف آلتوندىن اشلانمش، تاووقلر، كوگارچينلر، اناچ وتويلگان صورتلرنك آغزلردن صولر آتلوب آغوب طورر ايدى. بونده خدمت ايدوب طوروچى ياش يكتلر ۱۳۰۰۰ وقزلر ۶۳۱۶، ياش بالالر ۲۷۰۵ عدد تخمين اولنور ايدى.

طرفندن ضبط ایدلمکه نورکیا حکومتنه تابع اولدی . «جهاز تیمر یولی اوشبو شهر دن باشلانوب اشلانمشدر (۱) .

«دمشق» شهری اموی خلیفه لارک تختگاهاری ، علم و مدنیت مرکزی اولدیغندن هر وقت شاعر وادیبلر ، مؤلف و محرر لر ایله طولوغ اولور ایدی . هر قدر فرصتی وار آدم «دمشق» نی زیارت ایتمکنی حتی کندیسی ایچون لازم کورر اولمشدر . «دمشق» شهر یذاک اوزنده نشو ایتمش ویا که زیارت ایچون چیتدن کلهش کیمسه لار که مخصوص اوله رق ابن عسا کر طرفندن بازمش تاریخ کتابی ۸۰ جلدکه ابرشدیکی اوشبو مدعا که دلیل اوله بیلور . حالبوکه بو تاریخ آلتنجی یوز آخر نده توقتالمشدر .

**

ابن عربینک ولادتی ۵۶۰ - ۱۱۶۵ تاریخی شهر رمضانده (۲) اولوب وفاتی ده ۶۳۸ - ۱۲۴۰ شهر ربیع الاول ۲۸ نده اولمشدر . بو وقتده یاشی ۷۷ ده ایدی . «دمشق» شهر نده قاضی محیی الدین بن الرکی خانه سنده وفات اولوب «جبل قاسیون» ایتا کنده دفن اولنمشدر .

**

مسلمانلر طرفندن خیلی وقتلر چوبلك قیلنوب طوتولمقده اولان ابن عربی تر بهسی اوستنه ، سلطان سلیم طرفندن تنظیم ایتدر لوب بیوک بر مسجد صالحنمش ووقفلر قیلنمشدر . مسجدی ووقفلری بو

(۱) دمشق بنالرییاک ایش مشهورلر دن ولید بن عبدالملک بن مروان طرفندن صالحنمش «جامع اموی» در . ایچنده بر تاقتهغه آلتون ایله الهاکم التکاکثر سورهسی یازلنوب «المقابو» سوزنده کی «ق» حرفی اورنینه قیمتلی تاش قویلمش ایدو ، دیبورلر . (۲) ابن عربی ترجمه سینی یازوچیلر ، کندی آغزندن روایت ایدلمش بر سوزنی سند ایدرک : «۱۷نجی رمضان ، وشنبه کون طوغندی» دیبورلر . فقط بو ییل رمضانینک ۱۷نجی کونی دوشنبه دگن بلکه چهارشنبه کوندر .

کونه قدر باقی اولدیغی مرویدر (۱).

صوڭ مسلمانلرده اولان افراطلر، ترتیبسنز و اعتدالسنزلقلرغه دلیل بوزندن اوشبو حال دلیل اولسه کرکدرکه اوڭگیلری چریگان سویا کلر اوستنی تحقیر بوزندن چوپلک فیلوب طونمشلر و صوڭغیلری ده، رسول اکرم صریح صورتده نهی ایتدیکی حالده، قبر اوستنه مسجد بنا فیلوب حتی وقفلر قالدرمشلر. چوپلک فیلبور همده مسجد صالوب وقف قالدیر ایچون «دمشق» شهرنده ابن عربی تر بهسندن باشقه اورن تابلمامشیدر عجباً؟! . . .

۱۳۲۸ تاریخنده مصر و شام ولایتلرنده سیاحت ایدوب فایتدیغندن صوڭ «بابای» شهرنده آخوند جمال الدین افندی، ابن عربی تر بهسینه یازلمش یازولردن نسخه فیلوب آلمش کلغلدرینی تسلیم قیامشیدی. نثر و شعرلردن عبارت اولان بو یازولر یوسف نههانی انشاسی ایله ۱۳۲۴ سنه سی ۲۴ شهر ربیع الاوّل تاریخی ایله یازلمش ایمش. نههانیغه لائق اولان غلو و افراطلردن عبارت اولدیغی ایچون مذکور یازولرنی بو یرگه نقل ایدرگه لزوم کورمادم.

قبر اوستنه مسجد صالوب وقف قالدرمق شریعت نظرنده منهی ایدیکنی بیلبور قدرگنه سلطان سلیمده علم اولمش اولسه کرک، اوزنده اولماسه یاننده اولان عالملری بونی بیلبورگه تیوشلی ایدی.

*
*
*

ابن عربی و عبدالقادر الگیلانی، خواجه نقشبند و بدوی، دسوقی و رفاعی اوشنداق بونلردن باشقلر اسلام دینینه نه قدر الوغ خدمت ایتمش اولسونلر، بونلرک خدمتلری، اسلام عسکرینه قوماندان اوله رق شام مملکتینی فتح ایدن ابو عبیده ابن الجراح خدمتنه کوره کچوک ایدیکنده هیچ کیم نزاع ایتماسه کرک. حالبوکه ابو

عبیده نذق قبری نه یرده ایدیکی ده اچیق معلوم دگلدر. ابو عبیده گنه دگل، اعلائی کلمه الله یولنده قهرمانلقی کوسترمش وجانلرینی دین یولنده فدا ایتمش باشقه محترم صحابه لرک کوبلرینک قبرلری ده مجهول قالمشدر.

اسلاملر، ایران و سوریه اورتالرینه کروب اوطوردقلری، روم قیصرلری و کسرالرک جنت کبی اولان یرلرینه وارث اولدقلری صوکنده، مذکور قهرمانلری و عالیجناب بیوک آدمارینک قبرلری اوستلرینه ناش احاطه لر، تهر چلتلرر بنا ایتمک دگل حتی کدوش و آلتون بنالر صالورغه اقتدارلری اولدی. بونلر اوزلرینک شهیدلرینه ونشر اسلام یولنده جان ویرمش طوغانلرینه غایت محبت ایدلرر، خدمتلرینی تقدیر قیلورلر و قبرلرینک اورنلرینی ده بیلورلر ایدی، فقط بو قبرلرک اوستلرینه حتی تاشدن غنه اولسه ده بیلگی قویه ایلرر و شول سببدن قبرلر بوغالدی. بو نیچون؟ بونک جوابی هر کیم گه معلوم رسول اکرم فخرالانبیا حضرتلرندن آلدقلری تعلیمه اتنی یرینه کتورمک ایچون، وثنیت و شرک بلالری حتی ایکنچی توسده اولسه ده اسلام دینینه تکرار فایتماسون و عوام اعتقادی بوزولماسون دبه مذکور محترم ذانلرک قبرلرینی زیارتگاه ایتماشلردر. اوندمز حضرتلری قبرلر اوستلرینه مسجدر بنا ایتمکدن منع ایتمش حتی اوزی حقتده: «اللهم لاتجعل قبری وثنا یعبد» مضمونده دعالر قیلمشدر.

*
*
*

استرخان طرفارنده «اولیالر قبرلری» و قازان ولایتنده «خواجه لر تاولری»، بوندن باشقه پک کوب یرلر ده «ایزگولر چیشمه لری» اسملری ایله زیارتگاهلر احداث ایدلوب اهل اسلام عوامی اوشبو یرلرنی حج اورنلری مثابه سنده کوروب سفر ایتدیکلری و دین اسمی ایله چوق بدعتلر و سخیف عمللر قیلنوب طور ایدیغی آرزغه حساب

ايدامش اولسه كر كركه اوشبو صوڭ كونلرده «اوپا» شهرينه ياقين
 يرده «چيشمه» و «سنتاش» اسملرنك ياكى زيارنگاهلر احداث ايدلدى،
 مخصوص بنالار توزولوب مجاورلار قويلدى. بو شيلرنى ميدانه كتورمك
 ايجون پك كوب اسلام فقراسينڭ بالالرينى جهالت وسفالت بلالرندين
 خلاص ايدرگه يتارلك بايلقلر تلف قىلندى. زيارت روشى، بيوك
 ذاتلر طرفندن عملياتى ايله كوسترلارب بو اشلرى گويا چين مملكتنى
 فتح ايتديكلرى روشنده «معلومات» اسمنده اولان ورقه لرنده يازلدى.
 بونى ايسه هر كيم كورمش واقومش اولسه كرك. فقط سنت احيا
 ايدرگه ودينى بر خدمت كوستررگه اقتدار يوق ايسه بدعت احداث
 قيلمق و اكثرى ده ضعيف عقيدەلى اولان اسلام عوامنى ضلالت كه
 توشرمكدن صافلانور قدر اولسون اقتدار اولماديمي عجباً؟!
 بز، تاريخ ماخذى اوله چق آثار عتيقه نڭ محفوظ اولمقلرينى
 جان وكوكلمز ايله آرزو ايتمكده مز. عمللرمز وحركاتمز بوڭا شهادت
 و برسه كرك. فقط بو آرزومز آثار عتيقه گه مقدسلك سوسلرى
 ويرمك و بو حالنى ده دين اسمى ايله بويامق طرزنده دگل بلكه مجرد
 تاريخ منبعى اولدقلرندين آثار قديمه مجبلى مسلكلرينه موافق روشك
 بر معامله دن عبارتدر.

آثار عتيقه، خصوصاً مى و قومى اولان تاريخ ماخذلرى بزم
 نظرمزده قيمتدار و محترمدر، بونڭ ايله برابر بونلر مقدس و موضع
 مناجات دگلدر. اوشبو مسلكڭ مستقيم اوله چغنى دينلرى بتون آدلرده،
 علوم دنياويهلرى بتون آدلرده انكار ايتماسلر كرك. « فاسئلوا
 اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون » .

مقصد

٢

عائله‌سى، قياقتى، رسمى، رسم خطى

ابن عربىنىڭ «حاتم طائى» نىسلىدىن ايدىكن بوقارىدە سويلادىك. حاتم بن عبد‌الله، عربلەر آراسىندە مشهور اولان «طى» قىبىلەسىنە منسوب بىر ذات اولوب عرب آراسىندە جومردلق ايله مشهور بىر شاعر ايدى (١). آناسى عتبه بنت عفيف اولوب عربلەر آراسىندە مشهور خاتونلردندىر. حاتم شعرلرى جمع ايدىلمىش ديوان ١٨٧٢ ميلادىدە «لوندن» شهرىدە وىوگىرە «بىروت» دە طبع اولنمىشدر. ماويه بنت عفزر (٢) اسمىدە اولان خاتونىنە خطاب ايدىرىك سويلامىش شعرلرى جملەسىدىن بونلردىر:

اماوى ان المال غاد ورائح * ويبقى من المال الاحاديث والذكر
 اماوى ما يغنى الثراء عن الفتى * اذا حشر جت نفس وضاقت بها الصدر
 اماوى ان يصبح صداى بقفرة * من الارض لاماء هناك ولاخمر
 ترى ان ما اهلكك لم يك ضررى * و ان يدى مما بخلت به صفر
 وقد علم الافوام لو ان حاتمًا * اراد ثراء المال كان له وفر
 وانى لا آلو بمال صنمجة * فالوله زاد و آخره دخر .

حاتم، رسول آكرم حىزنلرىنە رسالت كىلمازدن مقدم وفات ايدى. الوغ بالاسى سفانه (٣) اسمىدە فز اولدىغىدىن ابو سفانه دىە

(١) بكر بن وائل قىبىلەسىنە اسير توشدىكى حقنە اولان ماجرانى ابن الاثير

ذكر ايتىشدر، الكواكب ج ١ ص ٢٢١ .

(٢) ترجمە حالى «مشهور خاتونلر» كىتابىدە مذكوردىر.

(٣) سىنىڭ فتى و فانگ تشىدى ايله .

والوغ اوغلى عدى اسمنده اولدوغندن ابو عدى ديه كنيه لشمش ايدى . سفانه، عصر سعادت كه ايرشدى وصحابيات جمله سينه كردى (۱)، عدى هم محترم صحابه لر جمله سندن اولوب اوزون عمر سوردىكى مرويدر . كنيه سى ابو طريف اولوب، آناسى ده بوقار يده ذكر ايدلمش «ماويه» ايدى (۲) . بر اذرى و ابن عربى باباسى اولان عبدالله بن حاتم ك اسلامه كلوب كلما دىكى حقنده معلوماتم يوق . حاتم نسلى، عدى ايله سفانه، طرفندن منقطع اولوب آنچق عبدالله طرفندن تارالمشدر (۳) . ابن عربينك يراق باباسى و نسب سلسله سينك باشى اولوق مناسبتى ايله حاتم حقنده بو قدر سوز يازلدى . حاتم ترجمهء حالينى بيلور كه آرزو ايدنلر «اغانى» گه و ابن قتيبه نك «الشعر والشعراء» نام اثرينه مراجعت ايدرلر .

ابن عربى، شام ولايتنه كلد يكنده «دمشق» شهر نده مالكيلر مفتيسى قزىنى نكاعلدى و «قونيه» شهرينه وارد يفته مشاهير علمادن صدر الدين قونوينك طول آناسينى تاهل ايتدى . بو خاتونلر ك اسملرى نيچوك ايد يكنى بيلمادم .

اوغللرى: ابن عربينك بزه معلوم اوغللرى بونلردر: (۱) محمد سعد الدين . «ملاطيه» شهر نده (آنادول ولايتنده) ۶۱۸ تاريخى رمضاننده دنياغه كلوب تحصيل ياشينه ايرشديكنده حديث علمى ايله اشتغال قىلدى و هولاكونك «بغداد» غه كروب مستعصم خليفه نى اولدر دىكى ۶۵۶ تاريخنده «دمشق» ده وفات و آناسى ياننده «قاسيون» ده

(۱) ترجمهء حالى «مشهور خاتونلر» نام اثرده مذکوردر .

(۲) استشهاد ايچون عرب شعرينه فحطلق اولما ديغى حالده، فاضل جامينك، عدى بن حاتمى هجو ايدر ك سويلانمش بر بيتنى كتورمكى گوزل بر اش دگلدر . (كافيه شرحنده اضمار قبل الذكر بحثنه مراجعت اولنه) .

(۳) الشعر والشعراء . ص ۴۱ .

دفن اولندی. مصر، حلب شهر لرنده هم بر قدر وقتلر طوریدی. گوزل شعر سویلرگه مقتدر اولوب بر دیوانی وارد (۲) محمد ابو عبدالله عمادالدین. بو هم ۵۶۶۷هـ وفات اولوب آناسی یاننده دفن اولندی.

ابن عربی، زور گوده‌لی والوغ سقاللی، ساچ و سقالی تمام آغارمش قیافتنده اولوب حزین و متفکر، غایت و فارلی بر کیمسه اولدیغی روایت ایدلنور.

* * *

محترم نور علی الحسنی حضرتلری: «دمشق» شهرنده ابن عربی رسمینی کوردیکنی یازدیغندن (العواطف الحمیدیه ص ۷۰) بلکه شونک نسخه‌سینی کتورمش اولور، دیه اوشبو یرنی یازدیغده مکتوب ایله مراجعت ایتمش ایدم. مشار الیه، جوابنده: «رسمک نسخه‌سینی آلورغه موفق اوله آلامد. رسمنده کورلدیکینه بناء ابن عربی الوغراق بدنلی، کیک یوزلی، قوی سقاللی و فاشلی، سقالی آق اولسه‌ده فاراغه مائل، چوقورلیراق بورنلی، کوزلری بر آز کچوک، یوزنده آثار حزن و فکر ظاهر، لباسی اعلی، عمامه‌سی الوغ و بوروبراق اورالمش، کیک بیگلی، جبهه‌سی آستندن و ایچده‌گی کیدومی اوستندن پوتا ایله بیلندن باغلامش، بونی کوردیکمه شمدی آلتی سنه‌در، شویله ایسه‌ده کوزم اوکنده مثالینک هر یری خاطر مده‌در. بو رسمک ابن عربینک اوز رسمی ایدیکنده شبهه‌م یوق» دیه یازدی.

* * *

اسلام مملکتلرینه سیاحت ایتمک نصیب اولمادیغندن بتون عمرینی یازو ایله کچرمش اوشبو ذاتک بر سطر اولسون یازوینی کوررگه موفق اولمادق. «ترویسکی» شهرنده شیخ زین الله حضرتلرینک کتبخانه‌سنده یازمه بر مجموعه‌دن اوشبو سطرلرنی نقل ایدوب آلم (۱):

(۱) ۱۳۲۹ سنه‌سی شعبان ۹نجی کوننده. مذکور یازمه مجموعه ۲۰۹ رقمده‌در

ونقل هذا الخط من خط الشيخ الاكبر قدس سره بعبارة ورسمه
 فهذه الثالث اسطر يشبه خطه الشريف قدس سره وهي هذه قرأ علي
 هذا الكتاب من اوله الى آخره الولد العارف المحقق المشروح
 الصدر المنور الذات محمد بن اسحق بن محمد القونوي مالك هذا
 الكتاب واذنت له في الحديث عنى وكتبه منه محمد ابن العربي
 فى غرة جمادى الآخرة سنة ثلاثين وستمائه. هذا اذن الشيخ قدس
 سره كتبه حين اذن للشيخ صدر الدين القونوى فى كتابه الفصوص
 الحكم وكتبه فى ظهر هذا الكتاب واعطاء اليه قدس الله اسرارها ونفعنا
 ببركة انفسهما.

مقصد

٣

حيات و معيشتى . حقهده سويلنمش موثيدر و توشلرى

ابن عربى، اندلسه وفتنده بعض بر مأمورلر حضورنده كاتيلك
 خدمتى ابدوب طورمشدر. شرق ولايتلر بنه كلديكندن صوك فضل
 وكالاتى شهرت تابديغندن اميرلر وپادشاهلر طرفندن مقبوليت كسب
 ايتدى و آنلردن بيوك هديه لر كلوب طورر ايدى فقط نه قدر
 كوب كلور اولسهده كنديسى وبالالارى ايجون مال بيغمامش بلكه
 هر برينى فقير و عاجزلر گه اولاشوب كنديسى شونلرنك برى اوله رق
 عمر سورمش و نفسينى تربيه و تأديب ايلامشدر.

برادر محترم عبدالرحمن الرسولى، اهل نسخه دن فوتوغراف ايله رسمى آلدروب
 و يرمشيدى، شونى ايسه اوشبو اثرگه عينا الحاق ايتدم .

سلجوق پادشاهلارندن بری، یوز بیگ درهم قیمتده بر بورت هدیه ایتدیکنده ابن عربی شوکا کروب اورنلاشمش و بورت صاحبی اولمش ایسه ده، یانینه کر مکه: «الله رضاسیچون بر شی احسان ایله!» دیه صورمش برسائلگه: «شمدی بتون مالم اوشبو اویدن عبارت، مرحمت ایدوب کروب اطور!» دیه کتابلرینی ییلکه سینه کوتاروب کندیسی چیقوب کتمشدر.

«حمص» والیسی ابن عربی ایچون هر کون یوز درهم و ابن زکی اسمنده ایکنچی بر آدمده هر کون ایچون اونوز درهم وظیفه تعیین ایتمشلر ایدی. ابن عربی بونلرنی آلور و آلدیغی کبی فقیرلرگه تاراتوب کندیسی فقیر فالور ایدی.

ابن عربی حقهده مرثیهلر سویلانمش اولسه کرک . ۱۰۳۷ ده وفات اولان شیخ محمد بن سعد الیکلشنی طرفندن انشاد ایدلمش بر مرثیه بودر:

انما الحاتمی فی الیکون فرد * وهو غوث و سید و امام
کم علوم اتی بها من غیوب * من بحار التوحید یامستهام
ان سألتم متی تو فی حمیدا * فلت ارخت: «مات قطب همام».

* *

ابن عربی اوزیزناک توشلرینه اشانمقده اولسه کر کدرکه «الفتوحات» ده بونلرنی کوب مرتبه ذکر ایلر. جملهدن بری بودر: توشمده کعبه نی طواف ایتمکه ایدشم، یاننده خلق کوب اولسه ده هر بری بکا مجهول کیمسه لر ایدی. بونلرک بوری بکا: «بن سنک بابا لرکدن آدم اولام» دیدی. بن «وفات اولدیغکه نچه ییل اوتدی؟» دیدیم «فرق بیگ یلدن آرتق!» دیه جواب ویردی. بن ایسه بوکا: «بواش ممکنیدر؟ حضرت آدمک وفاتنه ده بو قدر ییل اوتماشدر» دیدیم. مذکور کیمسه ده: «حضرت آدم دیدکک کیمسه، صوگ کشی»

ديه اوزينك آندن مقدم اولديغنى آكلاندى. بونك سوزندن رسول
اكرم صلى الله عليه وسلم: «ان الله خلق مائة الف آدم» ديه مروى
حديث خاطر مه توشدى ده بو كيمسه شونلرك بى اولسه كرك،
ديلم (۱) -

دخى ديبور: (۱) رأيت النبي صلى الله عليه وسلم وقد عانق ابا
محمد ابن حزم المحدث فغاب الواحد فى الاخر فلم ير الا واحد وهو
رسول الله صلى الله عليه وسلم (۲) . (۲) كنت بمكة سنة تسع وتسعين
وخمسائة أرى فيما يرى النائم الكعبة مبنية بلبن فضة وذهب لبنة
فضة وابنة ذهب وقد كملت بالبناء وما بقى فيها شىء وانا انظر اليها والى
حسنها فالتفت الى الوجه الذى بين الركن اليمانى والشامى وهو الى
الركن الشامى اقرب فوجدت موضع لبنتين لبنة فضة ولبنة ذهب ينقص
من الحائط فى الصفيين فى الصف الاعلى ينقص لبنة ذهب وفى الصف
الذى يليه ينقص لبنة فضة فرأيت نفسى قد انطعت فى موضع تلك
اللبنتين فكنت انا عين تينك اللبنتين وكمل الحائط ولم يبق فى الكعبة
شىء ينقص وانا واقف انظر وانا اعلم انى واقف واعلم انى عين تلك
اللبنتين لا اشك فى ذلك وانها عين ذاتى واستيقظت فحمدت الله تعالى
وشكرته وقلت منأولا انى فى الاتباع فى صنفى كرسول الله صلى الله عليه
وسلم فى الانبياء عليهم السلام وعسى ان اكون ممن ختم الله الولاية
بى وما ذلك على الله بعزيز (۳) . ۵۹۵ . تاريخه « فاس » شهر نده
« خاتم الولاية » نى كوردم، الله تعالى بونى، منكر لر ايله مبتلا ايتمشيدى ،
ديه بر واقعه حكاييت ايده در (۴) . بوندى مرادى كنديسى اولسه كرك.

(۱) «وما آدم فى منهب العقل واهدا * ولكنه عند القياس اوادم». اللزوميات.

ج ۲ ص ۲۶۱.

(۲) الفتوحات. ج ۲ ص ۵۱۹.

(۳) الفتوحات. ج ۱ ص ۳۱۸.

(۴) الفتوحات، ج ۱ ص ۴۹.

«فصوص الحکم» کتابی ده اوزینک توشینه تمام اشاندیغندن و توش که بنا فیلوب یاز دیغنی: «فانی رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مبشرة اریتها فی العشر الآخر من المحرم سنة سبع وعشرين وستمائة بمحروسة دمشق ویده صلی الله علیه وسلم کتاب فقال لی هذا کتاب فصوص الحکم خذ و اخرج به الی الناس ینتفعون به فقلت السمع والطاعة لله ولرسوله واولی الامر منا کما امرنا فحققت الامنية واخلصت النية وجردت القصد والهمة الی ابراز هذا الکتاب کما حدلی رسول الله صلی الله علیه وسلم» ديه حکایت ایتمکدر.

ابن عربی اکرده اوزینک توشلرینه بو درجه ده اهمیت ویرماسه یا که اهمیت ویردیکی حالده بونلر موجینچه عمل فیلمق و سوز سویلامک حقدنه سارانلق ایتمش اولسه ایدی کندینک بو درجه ده کوب طعنلر ایشدیینه سبب اولان شیلر نی تصریح ایتمکدن علی الخصوص «فصوص» نی میداننه چیقارمقدن احتمال که صبر ایتمش اولور ایدی. «وحدت وجود» حقدنه اولان سوزلرینک اصل منشای بررتوش اولماسون؟ ابن عربی اوز توشلرینه گنه دگل حتی باشقه لرنک توشلرینه ده اشانمقدن ایدیکی و بونلر اشانوب بعض بر معامله لرده اولدیغی «فتوحات» ک توری اورنلرنده کورلور. برکت ویرسون توشلری ایله استدلال فیلوب باشقه لرنک حقلرینه تعرض ایتمامش. الفتوحاتده اولان اوزون بحثلرنک بوی ده توش مسئله سی اولسه کربک بونک حقدنه طوتاشدن آلتی بیت قدر سویلامشدر. مع ما فیہ آخرنده: «وهذا القدر کاف فیما نرومه من التعریف بمقام الرؤبا... والذی سکتنا عنه عظیم» دیهشدر (۱).

مقصد

۴

استاذ و شيخلرى . شاگرد و صاحبلىرى . كراماتلىرى .

ابن عربىنىڭ استاذلىرى كۆپ اولوب اكثرى اندلس عالملىرى
 ايدى . مشهورلىرى بونلردىر: (۱) ابو بكر بن خلف . بو كيمسەدن
 «اشبىلىيە» دە قرائت سبعة ايله قرآن كريم اوقومش و محمد بن شريح
 الرعيني نام مؤلفك «الكافي» اسمند اولان كتابىنى روايت ايتمشدر
 (۲) ابوبكر محمد بن ابى جهره . بوندىن امام داني حضرتلرينك «التميسير
 فى القرائت السبع» نام اثرىنى اوقومشدر . (۳) ابن زرقون . (۴) ابن
 بشكوال . (۵) ابو عبدالله محمد بن القاسم التميمى الفارسى و بونلردىن
 باشقلر (۱) . حديث علمند اولان شيخلىرى شونلردىر: ابن عساكر ،
 ابن الجوزى (۲) ، حافظ سلفى و غيرلر .

تصوفده اولان شيخلىرى حقهده «روح القدس» اسمند بر رساله
 توزوب مناقبلرين ذكر فيلديقى روايت ايدلنور . ملازمت ايتمش
 شيخلىرى يونس القصار الهاشمى و ابو مدين المغربى و غيرلردىر .
 پيرلرينك كۆبسى عبدالقادر السگيلانى اصحابدىن اولسلر كرك .
 «اشبىلىيە» شهرند ۹۰ ياشدىن اوتمش فاطمه بنت ابن المثنى اسمند

(۱) ابن زهر هم صاحب ترجمه استاذلردىن اولچقى ابن ابيعهنك بر
 حكايتمدىن آكلاشور عيون الانباء . ج ۲ ص ۶۷ .

(۲) ابن الجوزى باشقه معتدلر قبيلىدىن اهل تصوف حقهده الوغ اخلاصلى
 اولمادىغىدىن ابن عربىنك بوندىن اجازت آلمقى بر قدر عجىبدر . ابن الجوزى ، غزالى
 حتى جنيد و شبلى حقهده : «لعمري لقد طوى هو لا» بساط الشريعة طيا فيما ليتمهم لم
 يتصوفوا» ديدىكى روايت ايدلنور «الطبقات الكبرى» للشعرانى . ج ۱ ص ۳ .

بر فاضله خاتون حضورنده بر قاچ سنه لر خدمت ایتدیکنی کندیس
حکایت ایلر (۱). اسمندن آکلاشلدیغینه کوره «الدرة الفاخرة فی
ذکر من انتفعت به فی طریق الآخرة» نام اثری ده کندینک شیخلری
حقنده یازلمشدر. صوگ و قتلرده «الاکبریه» اسمی ایله معروف اولان
تصوف مسلکی بوگا (الشیخ الاکبر سوزینه) منسوبدر.

دین علملری حقنده اولان اسنادلرینک بر قسمی «محاضرات
الابرار ومسامرات الاخيار» نام کتابنده مذکور ایسه ده (ص ۶-۹)
اسملر وفامیلیه لریک درست باصلدقلرینه اعتمادمز کامل اولوب یتماد-
یکندن بو بیرگه نقل ایتمادک. «محاضرات» ک یازمه نسخه سی ویا که
باشقه طبعسی ده کتبخانه مزده اولنمادی.

ابن عربی «بغداد» غه کر دیکنده درس حلقه سی قوروب کندی
تالیفاتندن تعلیم ویردیکی کبی سیاحت ایتمش شهرلرنده ده تدریس
ایله شغللنمشدر. شونک ایچون شاگردی کوب اولسه کرک.
عموما استاذ و شیخلری. سفر و سیاحتنده کورمش حاللری
«ترتیب الرحله» نام بر اثرنده بیان ایدلمش دیرلر. بزلر ایسه بو
اثرنی کورمادک. طبع ایدلوب ایدلمادیکی حقنده ده خبرمز اولمادی.

* * *

مناقب کتابلری یازوچیلر، خصوصاً کرامات عاشقلری، غوث و قطبلیق
ایله حکم ایتمک ایچون اولسه کرک ابن عربی گه پک چوق خارق عادت شیلر
اسناد ایتمشلردر. خبرلر اگرده اورننده بیان ایدلمش شرطلرغه موافق
اولسلر، کرک خارق عادت و کرک باشقه شی گه دائر اولسون آنی انکار
ایتمک مکابره و عنادلیق اولور. اما معلوم شرطلر خار چند اوله رهق بالکز
مناقب کتابلر نده غنه مذکور اولان خبرلری قبول ایتمامکده هیچ کیم
عیبلو اولماز. اوشبو اصل اوزرینه عقلا وعلما اتقاقی واقعدر.

ابن عربى گه اسناد ايدلمش كراماتلردن، نمونه اولسون
ايچون بر ايكي سيني گنه ذكر ايدم چكمز:

(۱) شعرانى «الطبقات الكبرى» نام اثرنده: «ذكر ابن عربى
فى بعض كتبه صفة السلطان جد السلطان سليمان بن عثمان الاول
وفتحه القسطنطينية فى الوقت الفلانى فجاء الامر كما قال. وبينه وبين
السلطان مأتى سنة» ديبور (ج ۱ ص ۱۵۹).

اوشبو سوزنى ابن عربينك اوز كتابلرنده كور ماديكه زدن ابن
عربيدن صدورينى تصديق ايدرگه اقتدارمز يوق، بلكه تصديق ده،
تكذيب ده ايتما ديكمز حالده طور مقده مز. شعرانى، بيوك وعالي جناب
هم ده عالم آدم اولديقى حالده بعض وقت اوز درجه سينه مناسبتمز
ركيك سوزلر سويلر. خصوصا كرامات و خارق عادتلرگه دائر
خبرلر طوغر و سنده مجنوب و مغلوب هم ده اختياري مسلوب بر
حالده در. هر الوغ و بيوك آدمك بر يومشاق طرفى اولديقى معلوم.
شعرانينك يومشاق طرفى ده خبرلر ك اسنادلرينه اهميت ويرماديكى
اولسه كرك. فرعون ايمانى حقنده اولان خبرلر، مسلمانلر ك دينلرى
ودنيالرى ايچون اهميتلى اولماديقى حالده، اسلام جماعتينك مجادلرينه
وبر برى ايله خصومت قيلمشولرينه سبب اولسه، شعرانى طرفندن
روايت ايدلمش كرامات خبرلرينك ده اكثرى اضعاف مضاعف
اوله رق مسلمانلر ك فتنه لئمكلرينه سبب اولمشدر. شعرانينك
اوزينه الله رحمت ايتسون، لكن خرافات ايله طولوغ اثرلرى پك
چوق آدملر ك ضالئلرينه سبب اولمشدر. «لكل جواد كبووة وعفوالله
اوسع من كل هفوة». شعرانى، اوزى توزومش قاعده سينه كوره،
مذكور كرامات خبرينى ابن عربى اثرنده كورمش اولسه «مدسوس»
ايديكينه (واقع، بالفعل اولديغندن صوك باشقه برى طرفندن الحاق
ايدلوب يازلدغيينه) حمل ايدرگه تيوشلى ايدى.

(۲) «الشجرة النعمانية» اسمی کتابنده ابن عربی: «اذا دخل
س فی ش ظهر قبر محیی الدین» دیمش ابندی فی الواقع سلطان
سلیم، شام شهرینه کردیکنده ابن عربی قبری اوستنه بنالر صالحوب
وفقر قیلدی، دیبورلر.

ابن عربینک اوشبو اسمده کتابی اولوبده وشونده هم بویله بر
سوز یازمش اولسون، بونک ایسه کراماتغه تعلق بوقدر. زیرا
مذکور عبارتده اولان «س» حرفندن سلطان سلیم نی و«ش» حرفندن
شام شهرینی اراده قیلدیغی هنوز معلوم دگل. احتمال که بونلرغه اصلا
مناسبتی اولاماش بر شینی اراده قیلمشدر.

ابن عربینک «علم جفر» ایله اشتغال ایتدیکنی و اوشبو
موضوعده بعض بر اثرلر تألیف قیلدیغی روایت ایدنلر وار.
ظاهر، ابن عربی بو قبیلندن اولان سوزلرینی «علم جفر» قاعده سینه
کوره سویلامش اولور. «علم جفر» اربابی اوشبو علمنی امام محترم
حضرت علی دن آلدقلمینی روایت ایدرلر و بوکا بنا ایدوب بو اورنده
ابن عربیدن منقول واقعه ار قبیلندن کوب شیلر سویلرلر. بونلرک
کراماتغه دلالت وتعلق اولماسه کرب (۱).

صوک وقتلرده اسلام دنیاسی کرامات خصوصلرینه شول قدر اهمیت
ویرمش وشول مرتبه ده معتبر طوتمشدر که قرآن شریف، توحید وتصدیق
رسالت ایله نه درجه ده بیورمش اولسه کرامات ایله اعتقاد حقنده
شول درجه ده بیورمش ظن ایدرگه یول وار. هیچ شبهه یوق قرآن
شریفده حکایت ایدلمش و یا که اوزینک قاعده لرینه موافق صورتده
خبر ویرامش کرامات واقعه لری اولسه بونلر نی تصدیق لازم یاخود
قبول جائز، اما بونندن باشقه صورتلرده بونلر نی تصدیق و قبول قیلدیق
ایله مسلمانلر مکلفی دگلرلر در.

سید محمد رشید رضا حضرتلری: «والعجب ان الناس لا يعترضون على الشعرائى فى قوله: - مما من الله به على ان اعطانى قول - كن - فلو قلت لجبل كن ذهباً لكان - ولا يرون انه ينافى الدين بل يعترضون على ابن تيمية اذ يقول لا اله له التصرف الا الله ولا دين الا ما جاء فى كتاب الله وسنة رسوله فهكذا يفعل التقليد لا يبقى عقيدة ولا ديناً. ولا حاجة فيه الا الاذعان للاشخاص الذين لاعصمة لهم من الجهل ولا من الخطأ والاحكايات وقائع غريبة ينقل مثلها عن جميع الملل. وكثيراً ما يكون هؤلاء المعتقدون بتصرف الاموات من اهل العبادة والزهد والاخلاص بحسب تقاليدهم ولذلك يغش الآخرون بهم وخلق الانسان ضعيفاً» ديپور (۱).

خلاصه: خصوصى دليل اولهادبغى صورتده خارق عادتلك، كرامت اولمقلرى لازم دگل، خارق عادتلك ولايت كه دلاتلرى ده يوقر. مسلمان بنده ايچون مقصد اقصى و مطلب اعلى قرآن كريم و سنت رسول اللهغه متابعتين واصحاب كرام يوللرينه ملازمت اينمكدن عبارت اولسه كرك. اسلام شريعتنده معتبر اولان «كرامت» ايشته بودر.

مقصد

۵

شعرلری

ابن عربی شعر سویلرگه مقتدر و آرزوسی ده کامل اولان عالم
 اردن اولدیقی ایچون مختلف فصللرده انشاد ایتمش شعرلری پک
 کوبدر. بونلر آراسنده بر چوغسی تصوف و اسرارغه دائر در.
 خالص عرب نسلندن وانلس تربیه سی کوردیکنندن واحتمال که
 جاهلیت وقتینک نادر شاعرلرندن اولان حاتم طائی ذرینندن اولدیغینک
 اثری ایله در ابن عربی هر نه قدر تصوف اهلندن معدود اولور
 ایسه ده غایت حر فکرلی، عموما شاعرلر و ادیبلر قبیلندن خوش
 طبیعتلی، ینگل روحلی بر ذات اولمشدر. اثرلرینی مطالعه ایدوچیلر
 بونی هر وقت بیلورلر.

نمونه اولسون ایچون ایکی اوچ عدد شعری بو یرده نقل اولندهر:

بین التذلل والتدلل نقطة * فیها یتیه العالم التحریر
 هی نقطة الاکوان ان جاوزتها * کنت الحکیم وعامک الاکسیر

اذا رأته اهل بيتي الكيس ممتلئا * تبسمت و دنت منی تمازحنی
 وان رأته خلیبا من دراهمه * تجهمت و انثنت عنی تقابحنی

یاغایة السؤل والمأمول یاسندی * شوقی الیک شدید لا الی احد
 ذبت اشتیاقا ووجدا فی محبتکم * فآه من طول شوقی آه من کمدی
 یدی وضعت علی قلبی مخافة ان * ینشق صدري لما خاننی جلدی

ما زال بر فعاها طورا و يحفظها * حتى وضعت يدي الاخرى تشد يدي.

خراب و بايفوشلر اوياسى اولديغندن صوڭ ابن عربى « مدينة الزهراء » نى كوروب متاثر اولمش و بدهاتا اوشبو شعرلر نى سويلميشدر :
ديار باكناف الملاعب تلمع * وما ان بها من ساكن وهى بلقع
ينوح عليها الطير من كل جانب * فيصمت احيانا وحينما يرجع
فخاطبت منها طائرا متغردا * له شجن فى القلب وهو مروع
فقلت على ما ذا تنوح و تشتكى * فقال على دهر مضى ليس يرجع.

اذا حل ذكركم خاطرى * فرشت خودى فى مكان التراب
واقعد فى الذل على بابكم * تعود الاسارى لضرب الرقاب.

« الفتوحات المكيه » سنده ده شعرلرى و اوزون قصيدهلرى هم كوبر. نمونه اوله رق اوشبو بيتلرى بو يرده نقل اولندهر :
الله يعلم انى لست اعلمه * وكيف يعلم من بالعلم نجهله
انى علمت وجودا لا يقيدته * نعت بحق ولا خلق يفصله
علمى به خيرتى فيه فليس لنا * دليل حق على علم نحصله
فليس الا الذى جاء الرسول به * فى الحالتين و بالايمان نقبله
فان تفكرت فى القرآن تبصره * وقتا ينزهه وقتا يمثله .

روم سلطانى اولان عز الدين كيكوس (۱) طرفندن يازلمش

(۱) دشت قچق خانى منگو تيمر حضورنده تورديغنده ۶۷۷ تاريخنه «سراى» شهرنده وفات ايتتى . بو كيمسه ننگ ابن عربى ايله مكاتبه سى كوب اولنده چغى مظنوندر . بوڭا خطاب ايدرك ابن عربى طرفندن يازلمش ايكنجى بر مکتوب « مسامره » ده منظوروز اولدى . ج ۲ ص ۱۹۵ .

مکتوبکه فارشو جواب اوله رق «ملاطیه» شهرندن اوشبو شعر لرینی
کوندرمشدر:

کتبت کتابی و الدموع تسیل * و مالی الی ما ارتضیه سبیل
ارید اری دین النبی محمد * یقام و دین المبتلین یزول
فلم ار الالزور بعلو و اهله * یعرون و الدین القویم ذلیل
فیاعز دین الله سمعالناصح * شفیق فنصاح الملوک قلیل
و حاذر بتأیید الاله بطانته * تشیر بامر ما علیه دلیل
لینمی بیتم المال و البیت ساقط * فجد و توکل فالاله کفیل.

تأمل سطور الکائنات فانها * من الملاء الاعلی الیک رسائل
بیتم حکمت و فلسفه گه دائر اولدیغندن موافق و مخالفلری
طرفندن تحسین ایدلمشدر.

شعرلری بیوک بر دیوان تشکیل ایدوب ۱۲۷۱هـ «بولاق» ده
طبع ایدلدیکنی ایشتدک

مقصد

۶

تألیف لری و بو کوندہ مطبوع اولان اثر لری

ابن عربی، کتاب تألیف ایتمکدن لذت آلمش عالم لردن ایدی .
ترجمہء حالیہ یاز وچیلر دور بیوز قدر تألیفی اولدیغنی خبر ویرلر .
لسکن بونلردن بیش اون دانه سندن باشقلری کچوک رسالہ لردن
عبارت اولسہلر کرک .

بو کون گہ قدر مصر و استانبول مطبعہ لرنده طبع ایدامش اثر لری
بونلردن : الاحدیة . الاخلاق . اصطلاحات الصوفیة . الامر المحکم المربوط
فیما یلزم اهل طریق الله من الشروط . تحفة السفارة الی حضرة البررة .
العجب . رسالۃ مالابدمنه للمرید . روح القدس . شجرة الکون . شق
الجیب . الفتوحات المکیة . فصوص الحکم القرية وفک الکربة . القول
النفیس فی تفلیس ابلیس . محاضرات الابرار و مسامرات الاخیار . مواع
النجوم و مطالع اهلة الاسرار و العلوم و غیرلر .

فهرستلردن معلوم اولدیغینه کوره «دمشق» کتبخانہ لرنده اوشبو
اثرلردن یازمه نسخہ لر موجوددر : حلیة الابدال . الخلوة رسالۃ الانوار .
رسالۃ وحدة الوجود . شجون المسجون . الشواهد . فصوص الحکم .
القصيدة الثانیة . کنه ما لا ید للمسترشد .

شیخ زین الله حضرتلری کتبخانہ سنده اوشبو نسخہ لر نی کوردم :
الانفاس العلویة فی المکاتبات . البیعة الالهیة . تاج التراجم فی اشارات
العلم و لطائف الفہم . رسالۃ فی بعض احوال القلب . فضائل شهادة التوحید .
کنه ما لا ید للمسترشد ، ماہیة القلب

اوشبو یدی عدد رساله بر یرده جلدنمش و هر بری ایسکی زمانلرده یازلمش اولوب املالری درست، کاغدلری چداملیدر. فرصتم آز اولدیغندن دفت ایله مطالعه ایدرگه موفق اولمادم.

* *

ابن عربینک بعض بر تألیفلرندن آیروم صورنده بحث ایدرگه حاجت اولدیغندن، هر نه قدر سوز اوزایور ایسه ده اوچ بیش اثری حقتده بو یرده تفصیلات ویرلور:

الاخلاق. بونی فخرالدین الرازی او رینه مکتوب صورتنده یازدیغن کندیسی «الفتوحات» ده بیان ایتمشدر. مطبوع نسخه سی ۶۰ بیتده در. الاسرا الی مقام الاسوی. بونک حقتده ابن تیمیه: «مضمونه حدیث نفس و وسوس شیطان حصلت فی نفسه جعل ذلك معراجا کمعراج الانبیاء و اخذ یعیب علی الجنید و علی غیره من الشیوخ ما ذکروه» دیبور (۱). ابن عربی «الفتوحات» ده هم بر اسرا تصویر ایدوب کوب شیلر یازمش. بو یرده مذکور کتاب شونک عینیمی یاخود باشقه می؟ معلومه ز اولمادی.

اصطلاحات الصوفیة. بو مختصر رساله فی ۶۱۵ صفرنده «ملاطیه» ده یازمشدر. ایلک مرتبه مصرده «وهیبه» مطبعه سنده و صوکره ۱۸۹۷ میلادیده خان کرمانلی محمد علیم افندی طرفندن «پیتر بورغ» ده نشر اولندی.

الجمع والتفصیل فی اسرار معانی التنزیل. قرآن شریف تفسیری اولوب کهف سورهنده «وعلمناه من لدنا علما» آیت شریفه سینه ایر شوب طوقتامشدر.

الفتوحات المکیة. ابن عربی اثرلرینک الکی بیوکی همده باشقه اثرلرینک خلاصه یاخود تفصیلمرینی جامع اولانی اوشبو «الفتوحات»

اولسه كرك . بونك حقنده « ارشاد القاصد » صاحبي : « ونساک ملتنام
الصوفية ولهم آداب شرعية و اصطلاحات يشتمل عليها - عوارف المعارف
- للسهر وردى . . . ولا انفع ولا اجمع من كتاب - الفتوحات المكية -
للمشيخ محبى الدين بن العربي الطائى و كتبه لا تخلو من فوائد ضمن
اشارات لطيفة » ديور (۱) .

كتابلر ينى مسوده سر تاليف ايتديكن بيان فيلمقده اولان ابن
عربى (۲) اوشبو اثر ينى اوز ينىك صوك عهزنده هم ده هر كون اوچ
فورمه قدر يازوب ۶۲۹ نچى ييل صفرنده تمام ايتديكى مرويدر .

ابى عربىك اوز قولى ايله ، حاشيه سينه : « وقف محمد بن على
بن عربى الطائى هذا الكتاب على جميع المسلمين » ديه يازوب وقف
ايتيش اولان اصل نسخه سى بو كونده « قونيه » شهرنده حكومت كتبخانه
سندھ محفوظلر . كتاب تمام اولديغنده : « وقد تم هذا الكتاب على يد
منشئه وهو النسخة الثانية منه بخط يدي وكان الفراغ منه بكرة يوم
الاربعاء الرابع والعشرين من شهر ربيع الاول سنة ۶۳۶ ست وثلاثين
وستمائة وكتبه منشئه » ديه قيد ايتمشدر .

حافظ بوزالى وغيرلر اوشبو نسخه دن اوقوب اجازت آلدقلر ينى ،
اجازت هم ابن عربى قلمى ايله حاشيه سينه يازلديغن روايت ايدرلر .
عبدالاحد آلما آلانى جنابلرندن : « مؤلف حضرتلر ينىك كندى قلمى
ايله يازامش - الفتوحات المكية - نى بالذات قونيه - شهرينه واروب
زيارت ايتدم ، تمامى ۳۸ جلدده در (۳) ، بونى كورر ايچون پك
پراق يرلردن كلوچيلر اولور ايمش » ديه ايشتم (۴) .

(۱) ص ۳۷ .

(۲) فانى لا اعمل لتصنيف من تصانيفى مسوده اصلا . آخر الفتوحات .

(۳) كاتب چامى « ۳۷ جلد » ديور .

(۴) اوشبو عبدالاحد افندى ، بو كونده « بروسه » ولايتى « بازارگوى » قضاسى

« آلما آلانى » قويه سند ، شيخلك ايدوچى زين العابدين شرف الدين نام برداتك خليفه سى

ابن عربی خصوصی مکتوب یازوب ابن الفارضدن « القصیده التائبة » سینه شرح یازمق حقننه رخصت صور دیغنده ابن الفارض ده: « مستقل صورتده شرح یازارغه لزوم یوق ، زیرا - الفتوحات المکیه - کز مذکور قصیده گه شرحدر » دبه جواب فایتاردیغی مرویدر .

« ابن عربی ، بر طهارت ایله اوچ آی مدت طوردی » دیدیکندن صوگ ابن حجر المکی : « الفتوحات » نی کاغد حالنچه کعبه ننگ اوستنه قویوب بر ییل طوتدی ، کبرو آلدیغنده کاغدی شول حالنچه اولوب هیچ بر ضرر کلامشیدی . حالبوکه اوشبو سنه ده یغور و بیملر کوب اولدی ، بو حال ایسه کنا بگ الله تعالی فاشنه مقبول اولدیغینه دلیلدر « دیور (۱) . ابن حجر اوشبو حکایتی فیروز آبادین کوچر مش ایسه ده کندی حالینه مناسب مبالغه و افراطلردن اولدیغی ایچون کوچر مش اولسه کز . زیرا مؤلفلر ، اوزلری اشانمازلق شیلرینی رأسا نقل ایتمازلر ، اگرده برر سبب ایله نقل قیلورغه مجبور اولسه لر اوزلر - ینگ رضا اولما دقلرینی اشعار ایدر لر . رضا دگل سوزلرن حکایت قیلدیغنه ابن حجرده بویله قیلور .

« الفتوحات المکیه » ، موضوع جهتنجه اولماسه ده اسلوب جهتنجه جا حظ اثرلری قیلندن غریب بر اسلوبده و اطرادسز بر شکلده ترتیب ایدلش ، بحثلر مختلف اورنلرغه تفریق قیلنمش ، بعضیلری دفعه لر ایله تکرار ایدلنوب بعض مسئله لر ، حسابسز چیت جمله لر ایله آرا - لار شمش و آیرلشدر . بعض بر بحثلرنده تناقض و مخالفتلرده یوق دگلدر . شونگ ایچون برر مسئله نی حل ایتمک آرزوسی ایله بو اثرگه مراجعت

اولوب ۳۶ یاشلرنده در . عبدالحلیم بن احمد بن حسن بن ابراهیم الداغستانی نام رفیقی وقاین آناسی ایله ۱۳۲۷ - ۱۹۰۹ تاریخی شعبان وشوال آیولنده « بخارا » شهرینه واردقلرنده و قایتدقلرنده غربت خانه مزگه تکرار کلوب یوردیلر .

ايدنلر ايچون شول مسئله نك مختلف اورنلرينى ايزلب تابارغه وشوندىن
صوك تدقيق ايدرگه تيموشلى . بويله اولماديغنده ياكلشمق احتمالى
براق اولماز . بزم تجربيه مز اوشبودر .

«الفتوحات» حقنده ابن عربى كنديسى ديبور : (۱) فانه ما قررنا
فيه امر غير مشروع لله الحمد وان كنا لم نتعرض لذكر الادلة مخافة
التطويل فما خرنا بحمد الله عن الكتاب والسنة فيه (۱). (۲) «فالعلم
الالهى هو الذى كان لله سبحانه معلمه بالالهام واللقاء وبانزال الروح
الامين على قلبه . وهذا الكتاب (الفتوحات) من ذلك النمط عندنا
فوالله ما كتبت منه حرفا الا عن املاء الهى واللقاء ربانى او نفث
روحانى فى روع كيانى» . (۳) «فانا ما قصدنا هذا الترتيب عن اختيار . . .
فاله تعالى رتب على يدنا هذا الترتيب فتركناه ولم ندخل فيه برأينا
ولا بعقولنا (۴) ابليس ايله سهل مناظره سيني حكايه ايتديكندن صوك
ابليس حقنده : «فهو استاذ سهل فى هذه المسئلة واما نحن فما اخذناها
الا من الله فما لابليس علينا منة فى هذه المسئلة بحمد الله ولا غيرها
وكذا ارجو فيما بقى عن عمرنا» .

ابن عربى نك «الفتوحات» و باشقه اثرلرى حقنده بو قيبيلدىن سوز-
لرى «الفتوحات» نك متعدد اورنلر نده كورلور . مع ما فيه ابن عربى
حقنده اولان انتقاد و طعنلر اوشبو اثرلر نده اولان بعض سوزلرى
حقنده در . ديار مصر مفتيسى استاذ و امام محمد عبده حضرتلرى : « كتب
محبى الدين بن عربى مملوءة بما يخالف عقائد الدين و اصوله » ديبور
اولمش هم ده مصر ده مطبوعات رئيسى اولوب طورديفى وقت «اهلندن
باشقه لرى ايچون مطالعه جائز دگل» ديه «الفتوحات المكيه» و باشقه
كوب اثرلرينى طبع و نشر ايدرگه رخصت و برمامشدر . (۲)

«الفتوحات»، علم دگری ایسه ده بوندن لازم درجه ده فائده آلمق، مکمل صورته ترتیب ایدلهش فهرستلر گه موقوفدر. بویله فهرستلر اولنمادیغنه کرکلی سوزلرنی - استطراد و تصادف یوللو اولماز ایسه - تابعی مشکل. بر کون کلور، مستشرقلر بوکا فهرست ترتیب قیلورلر، لکن شوکا قدر اوز آرامزدن بر علم عاشقی چیقوبده مستشرقلر خدمتنه حاجت نوشماز صورته آچیق ایوب برر نرسه ترتیب قیلمسه هم ابن عربی گه همده علم یولینه خدمت ایتمش اولور ایدی. فاضل معترم عالمجان حضرتلری اوزینک کتبخانه سنده اولان «الفتوحات» نسخه سی حقنده خصوصی بر مکتوبنده اوشبو جمله لرنی یازمشیدی :

«الفتوحات المکیه، الله تعالی نعمتی اوله رق قول یازمه نسخه لر فقیرگه نصیب اولدی بخارا شهرنده رسمی درس کتابلری وحاشیه لردن باشقه اثرلرک بازارلی اولمادیغی بنم ایچون کوب فائده کیتوردی. متفرقه اولسه ده یغشی نسخه لر فوله کردی. بر جزئی، بخاراده عادت خلافته اوله رق ظهور ایتمش عبدالعزیز مخدوم ابن قاضی عبد الغنی نام، عاشق فنون و کتب اولان بر یاش مفتینک مطالعه سی و نغشیه سی ایله مزیندر. بونک اولندن دورت سطری تبرکا عارف جامی مولوی عبدالرحمن حضرتلرینک قلمی ایله ابتداء ایدلمش. بو نسخه، بخاراده مشهور و معهور همده بیوک مدرسه لردن اولان «امیر عرب» مدرسه سیننی تعمیر ایدوچی امیر عرب عبدالله یمنی اوغلی اولان امیر محمد باقر الیمنی الحسینی ملکنده اولمشدر. امیر عرب ایسه عبدالله خان اوز- باکی مشایخ و علماسندن اولوب مدرسه سی برکاتلی اوله رق معرفدر. امیر محمد باقی یمنی ۹۶۳ سنه لرده اوشبو نسخه صحیفه لرینه بایتاق ایبات و مقاله لر یازمش. کتابک صوگ صحیفه سیننی هم اوزی یازوب تمام ایتمشدر. کتابک آخرنده مولوی جامی قلمی ایله یاروم صفحه

قدر فارسی لساننده حضرت یونس علیه السلام حقنده گوزل بر مقاله یازلمشدر. ایکنچی بر بیوک جزئی ابرشیمی کاغدهه نظبرسز خوش خطلی ومطلی نسخهدر. آراهه بعض بر نقصانلر اولسهده مالک اولدیغم نسخهلر نادر ومثلسمز شیلردر. محبت ایله آلدیم وبر قدر مطالعه قیلدم.

«فازان» شهرینه واردیغمه (۱۳۲۹ نجی سنه شعباننده) محترم عالجهان حضرتلری کتبخانهسنده اوشبو اثرلرنی کوردیم. فاضل جامی حضرتلرینک «کافیه» که اولان شرحی مدرسه لرمزده دستورالعمل طوتلدیغندن روسیه اسلاملرینک الوغ بر قسمی بوکا بالواسطهشا گردلردر. اوشبو سبیدن استاذلرینک رسم خطنی کورسونلر وکوز اوکلرنک یادکار قیلوب طوتسونلر ایچون فوتوغراف ایله مثالنی آلدروب اوشبورساله که قوشدم. الفتوحات، برنجی دفعه اولهرق ۱۲۶۹ دن ۱۲۷۴ تاریخینه قدر مصرده «بولاق» مطبعهسندبه دورت عدد بیوک جلدلرده طبع اولنمش. صفهلری ۳۷ سطر دن عبارت اولدیغی حالده برنجی جلدی ۸۰۰ بیت، ایکنچی جلدی ۷۷۲ بیت، اوچونچی جلدی ۶۲۹ بیت، دورتنچی جلدی ۶۱۱ بیت اولوب جملهسی ۲۸۱۲ بیتدر.

بنم استفاده ایتدیکم نسخه اوشبو باصمه ایلی. بونی ایسه محترم محمد نجیب افندی تونتاری جنابلرندن عاریت طریقنجه آلوب طورمشیدیم (جزاه الله خیرا). لیکن اوشبو اثرمزده «الفتوحات» غه ایلمش حوالهلر اوزمزده اولان صوکه طبع که نظرا قیلنمشدر.

صوکه اوشبو ۱۳۲۹ تاریخنده طبع ایلمش نسخهنی کندییم هم مالک اولدم. بو نسخه ایسه امیر عبد القادر الجزائری طرفندن «فونیه» ده اولان مؤلف نسخهسی ایله تصحیح ایلمش (۱) نسخهدن

(۱) امیر عبد القادر ۱۳۰۰ تاریخنی ۱۹ رجبه «دمشق» ده وفات اولدی، قبری ابن عربی تربهسی جوارندهدر. ۱۲۸۸ ده «دمشق» دن ایکی عالمنی بالقصد «فونیه» که یباروب مؤلف نسخهسندن «الفتوحات» نی مقابله قیلدردیغی مرویدر.

كوچرامش اولديغي هر جلد اولنده: «طبع على النسخة المقابلة على نسخة المؤلف الموجودة بمدينة قونية وقام بهذا المهم جماعة من العلماء بامر المغفور له الامير عبدالقادر الجزائري رحم الله الجميع واثابهم المكان الرفيع» ديه قيد ايتيمش علاولر نندن اكلاشلور.

٣٥ سطرده اولان بو باصمه نك بونچي جلدی ٧٦٣ بيت، ايكنچي جلدی ٦٩٣ بيت، اوچونچي جلدی ٥٦٨ بيت، دورتنچي جلدی ٥٦١ بيت اولوب جمله سی ٢٥٨٥ بيتدر.

بو اثرني نشر قيلمقدن طابعرك قصلري علم گه خدمتدن زياده، تجارت وباليق حاصل ايتمك اولسه كرك. اكرده حقيقت حالده مرادلري علم گه خدمت ايتمك اولسه ايدى، مصر فلرينه باقمقسزين بر هيئت كوندروب «قونيه» ده اولان اصل نسخه دن مقابله ايتدرمش واصل نسخه حقنده ده مفصل معلومات ويرمش اولور لر ايدى. مثلا: اصل نسخه نك نه قدر جز اولوب، صحيفه لري و سطرلرينك عدلري، جنه لرينك مقدارلري و آغر لقلري بيان ايدلوب اكل مهم يرلردن لاقلا عينا اوله رق بو قاچ عدد كليشه لر قويلمش اولور ومقابله ايدوچي هيئت اعضالري طرفندن بو اعتماد نامه (پرتوقول) توزلوب امضا قيلنور، شاهد صفتي ايله كتبخانه ناظرلري و سائر معتبران اسملري قيد اولنور ايدى. ايشته بو تقديرده اوشبو مطبوع نسخه ني هر كيم ابن عربينك اوز قولى ايله يازلمش منزلنده حساب قيلور لر ايدى. لكن بزم اسلام خلقنده تدبيرلرده قصورلق قيلمق عادت اولديغينه كوره اوشبو خصوصلرغه اهميت ويرلماش و پيك الوغ اولاقچي خير اشلر فوت ايدلمشدر. «لعل الله يحدث بعد ذلك امرا».

اوشبو طبع خاتمه سنده بويله عبارت وار: «وقد سبق تكرار طبع الكتاب فى المطبعة الاميرية واستدرك فى الطبعة الثانية ما اخلت به

الاولى من الاسقام الغلطية ولكن فاتهما العثور على نسخة المؤلف التى يجب الرجوع اليها وان لا يعول فى التصويب والترجيح الاعليها وكان من العناية الالهية ان سيقمت الينا عند اعادة الطبع نسخة مقابلة على خط المؤلف اعتنى بمقابلتها لفيق من اكابر العلماء وكان هذا بهمة الامير الحاج عبدالقادر الجزائري فخر الامراء فصار تصحيح الكتاب على مقتضى ما فيها من التصويب فجاءت نسخة يجب عض النواجز على كل ما فيها حتى التبويب اذ كان هو خطه المصون ونصه القويم الممكنون». بونندن آكلاشديغينه كوره «الفتوحات» بونندن مقدم ايكي دفعه طبع ايدلمش، بوننسى ايسه اوچونچى مرتبه طبعسى ايش.

فصوص الحكم. ٢٧ باب اوزرينه ترتيب ايدلمش بر اثر اولوب بونى ١٢٢٧ده تاليف ايتمشدر. اوزى گنه ده و شرحلى ايله ده متعدد مطبعه لوده مختلفى تاريخلرده باصلمشدر. استانبولده باصلمش توركيچه ترجمه لرى ده وار.

كشوف الاسرار و هتك الاستار. بوننك ٢٠ جلدده اوله رق قرآن كريم تفسيرى ايديكنى روايت فيلورلر. مصرده خد يو كتبخانه سنك بر تفسيرى محفوظ ايديكنى ايشتمك ايسه ده اوشبو اثر ك عيني اولوب اولمادىقى حقدنه معلومانمز يوق.

محاظرات الابرار و مساهرات الاخيار. بو اثر ينى ٣٦ عدد مختلف كتابلردن جمع ايدوب ٦١١ تاريخنده يازديغنى و ٦٢٢ هم ٦٢٣ سنه لرنده بعض شيلر آرتدرديغنى كنديسى بيان ايدر. ايلك مرتبه اوله رق ٧٥٤ بيتك ١٢٨٢ تاريخنده تاش باصمه ايله و صوكره ايكي جلدده ١٣٠٥ تاريخنده حرف ايله ٤٢٢ بيتك «العثمانيه» مطبعه سنده باصلدى. هر ايكي باصمه سى مصرده در. فقط بو اثر ك اصل و مصحح بر نسخه دن باصلديقى حقدنه شبهه وار. مسلمانلر ك آفچه صوقمقلىرى حقدنه پك كوب مؤرخلر طرفندن مغلق صورتده يازلمش خبرنى

ابن عربی اوشبو اثرنده آپ آچیق اوله رق: «و نقشت الدنانیر والدرا هم بالعریبة سنة ست و سبعین و قیل خمس و سبعین. نقشها عبدالمک بن مروان. وکان نقشها قبل ذلک بالرومية» دیمشدر. بوسوز ایسه، اسلاملرده اڭ ایلك مرتبه آقچه صوفدروچی عبدالمک اولدیغنی دگل بلکه اڭ ایلك عربی یازو ایله صوفدروچی غنه عبدالمک ایدیکنی بیلدرر. درستیده شویله در (۱).

مشکاة الانوار فیما روی عن الله سبحانه و تعالی من الاخبار. یوزده برعدده حدیث قدسی روایتندن عبارت اولان بو کتابنی ۵۹۹ تار یخنده «مکه» ده جمع ایتمشدر. بونڭ اوزرینه امام نووی طرفندن بر شرح یازدیغی روایت ایدلنور. اسماعیل العجلونی طرفندن ترتیب ایلمش «عقد الجواهر الثمین فی اربعین حدیثا من احادیث سید المرسلین» نام اثرده اوشبو کتاب یکرمنچی اوله رق ذکر ایلمشدر. عصر مزده حجاز مسندی اولان محمد علی بن ظاهر الوتری حضرت لری «مشکاة الانوار» نی مؤلفی اولان ابن عربیدن ۱۳ واسطه ایله روایت ایدر ایدی. لکن بو کبی سندارک درستلگی شبهه دن خالی دگل. خصوصاً مذکور سندده ابن عربی مخالفلرندن اولان ابن حجر العسقلانی مذکور اولمقی، شبهه نی دخی ده تأیید ایلر.

مواقع النجوم و مطالع اهله الاسرار و العلوم. بو اثرنی ۵۹۵ تار یخی رمضانده اونبر کون مدتده «مریه» شهرنده تألیف ایتمدیکن کندیسی «الفتوحات» ده بیان ایدر (۲) ۱۲۲۵ ده مصدره ۲۰۴ بیتده طبع اولندی.

مصدره «المیمنیه» مطبعه سنده ۱۳۱۷ تار یخنده باصلمش و: «الحمد لله الذی جعل مناظم کلامه مظاهر حسن صفاته و طوابع صفاته مطالع نور

(۱) بو طوغروده «شورا» ده بحثلر وار. ج ۱.

(۲) ج ۱ ص ۳۳۴.

ذاتہ» دیہ ابتدا ایدلمش بر تفسیر وار. برنچی جلدی ۲۰۶ وایکنچی جلدی ده ۲۱۱ بیتدر. بونگ باش طرفینہ: «تفسیر الشیخ الاکبر العارف بالله تعالی العلامۃ محبی الدین بن عربی اعاد الله علینا من برکاتہ آمین» دیہ قید ایدلمش ایسہ ده دیار مصر مفتیسی محمد عبدہ حضرتلاری شونگ حقندہ: «التفسیر الذی ینسبونہ للشیخ الاکبر محبی الدین بن عربی انما هو للقاشانی الباطنی وفیہ من النزعات ما یتبرأ منه دین الله وکتابہ العزیز» دیمشدر (۱).

معاصر لر مزدن سید محمد بدر الدین العلیی هم مذکور تفسیر خصوصندہ: «واما تفسیر محبی الدین فهو مسخ للقرآن و نقض للدين من اساسه ويرى بعض الباحثين (لعله يريد الاستاذ الامام محمد عبدہ رحمہ الله) انه ليس من مؤلفات محبی الدین و انما هو من مؤلفات القاشانی (۲) احد الملاحدة الباطنية نسبة لمحبی الدین لیروجه بین عوام المسلمین ومن یستمنون الی ما یقولہ محبی الدین مہما کان حالہ والظن بمحبی الدین انه لا یضع مثل هذا الکتاب ولا ینہب هذه المذاهب الفاسدة فی تفسیر کتاب الله تعالی. وسواء کان من مؤلفات محبی الدین او غیرہ فان انتشارہ بین المسلمین ضرر بحت سیما ولا موقف یوقف الناس علی الصحیح والفاسد من هذه الکتب» دیور (۳)

ابن عربی بونگ ملجمہ حقندہ هم بر کتابی اولدیغی مرویدر. ابن خلدون: «ووقفت بالمشرق علی ملجمۃ منسوبة لابن العربی الحاتمی فی کلام طویل شبه الالغاز لا یعلم تأویلہ الا الله ینخللہ اوفاق عدبۃ ورموز ملغوزة و اشکال حیوانات تامۃ ورؤوس مقطوعة و تماثل من (۱) تفسیر الفاتحة لسید محمد رشید رضا سلمہ الله.

(۲) فی الواقع اوشبو اثر «تأویلات القاشانی» اسمی ایله ۱۲۹۱ تاریخندہ هندستاندہ ایکی مجلد اولرق طبع ایدلمش ایمش. بن بونی شیخ زین الله حضرتلرینگ کتبخانہ سندہ کوردم.

(۳) کتاب التعلیم والارشاد. ج ۱ ص ۹۵.

حیوانات غریبه و فی آخرها قصیده علی روی اللام والغالب انها کلهای غیر صحیحه لانها لم تنشأ عن اصل علمی من نجاته ولا غیرها « دیه خبر ویرر (۱) .

فقط ابن عربی، بیوک بر اسلام عالمی و تصوف شیخی اولدیغی حالده نیچون صورتلر توشروب کتاب یازمشدر؟ بوکجا جواب ویر وچیلر اولور، رساله ننگ اوزایمقندن خوف اولماسه ایدی بلکه بزلرده بعض شیلر یازمش اولور ایدک .

امام محمد: «ما کان فیہ من تصاویر من بساط یبسط او فراش یفرش او وسادة فلا بأس بذلك . انما یکره من ذلك فی الستر و ما ینصب نصباً وهو قول ابی حنیفة والعامه من فقہائنا» دیبور (۲) . دیمک حنفیه منهبنه کوره اصلوب قویلمامش یا که باصدرلوب طونلمامش صورتلر استعمالنده کراهت یوق ایش . احتمال که ابن عربی ده اوشبو کبی بر فکرده اولمشدر . یاخود دین گه تعلق اولمامش صورتلر نی ابن عربی ، بتونلای نهی حدیثلرینه مصداق قیلمامش اولور . هر حالده صورت استعمالینی مطلقاً گناه کبائرندن صاناوچیلر ، غلو واسراف ایتمشدر ، « دلیل المقلد قول المجتهد » سوزینی ایمان یرنده ورد قیلدقلری وکندیلرینی مقلد دیه بیلدیکلری حالده مجتهدلرندن اوزوب سوز سویلامشدر و مجتهدلرینه مقابله قیلماشدر . حالبوکه بونلر ، باشقه لردن بویله حاللر اولدیغنده صیجه لری ایله بتون دنیان بیزار قیلورلر ایدی .

(۱) تاریخ ابن خلدون . ج ۱ ص ۱۶۶ .

(۲) الموطأ . ص . ۳۸ .

مقصد

٧

عقيده و مذهبى

ابن عربى، «الفتوحات المكية» اولنده مفصل و آچىق صورته اوزينك عقيده سيني يازوب اعلان ايتمشدر. اوشبو عقيده، كلام كتابلر نده بيان ايدلمش مسلكلرگه تقليد يوزندن دگل بلكه طوغرىدن طوغرى قرآن شريفدن آلوب يازلديغى آكلاشلور.

ترجمه حاليني يازوچيلر ابن عربينك فروعه داود ظاهرى مذهبنده ايديكنى خبر ويرمشلر ايسه ده بو سوز طوغرى دگلدر. زيرا «الفتوحات» كؤ پك كوب اورنده سويلمش سوزلر نندن بونك هيچ بر مذهبه تابع دگل بلكه اوز قاشنده معتبر كورلمش دليل گه متابعت ايلمكه اولديغى آكلاشلور. مسئله لر حقنده علمانك، مجتهدلر كؤ اختلافلرينى روايت قيلورده و صوكره شونلر كؤ خلافلرينه بر احتمال ذكر ايدوب شونى اختيار ايتديكنى «وبه اقول» كى تعبيرلر ايله افاده ايلر. حتى هيچ بر مذهب كه تابع اولماديغنى «الفتوحات» كؤ بر قاچ ير نده صراحت اوزرنده بيان ايتمشدر.

نسبونى الى ابن حزم و انى * لست ممن يقول «قال ابن حزم» بل ولا غيره فان كلامى : * «قال نص الكتاب» ذاك حكى او «يقول الرسول» او «اجمع الخلف * ق على ما اقول» ذلك علمى ديه سويلنمش اولان بيتلرى هم هيچ بر مذهب ايله مقيد اولماديغينه دليل اوله بيلور. احتمال ايلك حالنده داود ظاهرى مذهبنده اولمشدر. هر حاله ابن عربينك اجتهاد و تقليد طوغروسنده يازمش فكرلرى

ملاحظه ایدلدیکنده مذهبلاړك برینه ده تابع اولمیه چقی آكلاشلور. مسلكی، اصول شریعت ایله برابر، فلسفه دن مهزوج «تصوف» نی اساس طوتمقدن عبارتدر.

* * *

ابن عربینك التزام ایتمش وا کثرنده متفرد اولمش مسئله لرینی «عملیه»، «علمیه»، «فلسفیه» اسمی ایله اوچ مقصدغه آیروب یازاچقمز. مستندمز ایسه صوكت تصنیفی همده بتون تألیفلرینك خلاصه سی حکمنده اولدیغندن «الفتوحات» در بر ایکی اورنده «فصوص الحکم» دن استفاده ایدلنور. (۱) بزم بونده بیان ایده چك شیلر مز فر نکلرگه کوبدن معلوم اولدیغندن شمدی بونلر نی یاشروب قاچروب طور مقده فائده کور لمان.

(۱) «الفتوحات» دن نقل ایدلمش مسئله لر، تورلی جلدلرک مختلف بابلرندن انتخاب ایدلوب جمع اولندی. یازدقلمزنی «الفتوحات» ایله مقابله ایتمک هوسنده اولانلر، بونی خاطرلرند طوتسونلر.

مقصد

۸

عملیہ

عملیات حقندہ ابن عربی اوشبو سوزلرنی سویلر:

(۱) آیاق، طہارت اعضاسینک بیری ایدیکندہ عالملر اتفاق ایتمشلر ایسہدہ آیاق طہارتی غسلی یا کہ مسحی یا خود طہارت توزوچی کیہسہ اوشبو ایکی حقندہ اختیارلیمی؟ ایشته بوندہ بحث وار. طہارت حقندہ اولان آیتک ظاہرینہ و سننلرک دلالتلرینہ کورہ غسل تیموشلی، فقط آیتک ظاہری متروک اولمق احتمالی دہ یوق دگل. بزم مذہبزگہ کورہ طہارت توزوچی کیہسہ یالان آیاق اوزرینہ غسل ایتک ایلہ مسح قیلہق آراسندہ اختیارلیدر (۱). اما هر ایکیسنی جمع ایدر اولسہ ہیچ شبہسز اولی ایلہ عمل ایتمش اولور.

(۲) نجس توشمش صو، هر نہ قدر صفتلری اوزگرمز ایسہدہ غیر طاهر، لیکن مطهر اولور. (اوزی نجس اولسہدہ باشقہ نرسہنی پاکلار).

(۳) جنازہ نمازی وتلاوت مسجدہسی قیلور ایچون طہارت شرط دگلدر.
(۴) صوبولنمادیغی وقت عمراناندہ طور وچیلر ایچون ہم تیمم ایلہ نماز اوقومق درستدر.

(۵) خاتونلرک، خاتونلرغہدہ ابرار گہدہ جماعت نماز ندہ امام اولوب اوقومقلری درستدر.

(۱) وبہ قال محمد بن جریر الطبری والحسن البصری رحمہما اللہ تعالیٰ. نیل

۶) امامدن باشقه بر آدم ایله جمعه نمازی ایچون شرط اولان جماعت نابلمش اوله در.

۷) مسافر ایچون دورت رکعتلی فرض نمازی قصر ایدوب اوقومق فرضدر.

۸) آدم بالالرینگ معروف اولان ایکی اعضادن باشقه براری عورت دگلدر. خاتونلرک نا معرملردن ستر ایدلمک ایله تکلیف اولنمقلری عورت اولدفلردن دگل بلکه خصوصی صورتده دلیل شرعی وارد اولدیغی ایچونددر.

۹) سماع، حرام اشلرگه سبب و منهی شیلرگه مؤدی اولماز شرطی ایله بزم قاشمزده مباحدر. زیرا بونک حرمتی حقنده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلردن هیچ شی صادر اولمامشدر.

۱۰) دین اشلرنده سلطنت سویارگه تیوشلی. شونک ایچون قرآن شریف و مسجدلرنی زینتلرگه کرک. رسول اکرم بو شیلرنی قیامت علامتندن سانادیغی معلوم، لکن قیامت علامتی اولدیغندن فهمسز آدملر قیبلندن آنک مذموم بر شی ایدیکن آکلماق یاراماز. قیامت علامتلری آراسنده مذموملری کوب اولدیغی کبی محمودلری ده کوبدر. قرآن و مسجدلرنی زینتلامک شعائراللهنی احترام قیلمق اولور.

۱۱) جماعت نمازنده امام اولور ایچون اقرأ کیمسه اولی در. چونکه رسول اکرم: «یوم القوم اقرأهم لکتاب الله» دیمش. بعض بر کیمسلر: «اقرأ دگل بلکه افقه اولی» دیمشلر. ایندی بو مسئله حقنده اوشبو کیمسلر ایله رسول الله آراسنده مخالفت وار. بونلردن: «سزگه حدیث ایرشدیمی؟» دیه صوردم. «ایرشدی. حدیثنی کوردک وایشتدک» دیدیلر. بن اوزم، رسول الله طرفندیم.

۱۲) الله تعالی: «وذا سألک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان» دیمش سوزی ایله هیچ کیمسه گه حجت قالدرمادی

بلکه بو آیتنی بنده لر هیچ کیم ایله نوسل ایتماسونلر ایچون حجت قیلدی. نوسل، بر کیمسه واسطه سیله قرب حاصل ایتمکدر. حالبوکه الله تعالی اوزینک قریب ایدیکنی خبر ویرمش، الله تعالی خبری البته درست و حقدر.

ابن عربینک بو کبی نفر د ایتمش یا که آز کیمسه لر طرفینی طوتمش اولان مسئله لری پک کوبدر، بوقاروده اولان مسئله لر نی بز لر آنچق مثال ایچون گنه یازدق. بو طوغورده زیاده معلومات کسب ایدرگه ایستاوچیلر «الفتوحات المکیه» سینی اهتمام اوزرنده مطالعه قیلورغه و مقصودار قاچوب فالماسون ایچون مرتب اوقورغه تیوشلی. زیرا مسئله لر تار او، مناسبتمز یازلدیغدن بر ایکی اورنی کورمک ایله گنه اش تمام اولماز.

ابن عربی، بنده لر طرفندن عبادت و عموما دینی مراسم ایجاد ایدلمکنی، صریح صورنده نهی وارد اولمامش شیلردن کوچلانو ب منع ایدلمک ایله نفسنی تعذیب قیلمقنی تجویز قیلماز، شریعتده ایرکن فالمش امرلرنی معقول و غیر معقول بهانه لر ایله، ممنوع شیلر جمله سینه الحاق ایدرگه رضا اولماز. الله تعالی رخصت و مباح قیلمش اشلرنی تضییق ایتمک، فنا اش اوله چغنی دفعه لر ایله بیان ایدوب کیچار. مثال ایچون بر یرده سویلامش سوزینی کندی عبارتنی ایله بونده نقل ایده مز. الفتوحات المکیه ده دیور:

«ان بعض الناس یری امورا قدا باحها الشرع یجد فی نفسه ان لو کان له الحکم فیها لبحرهما و حرهما فیرجع نظره فی مثل هذا علی ما اباح الله فعله و یری انه فی رأیه ارجح من الله میزانا و من رسول الله صلی الله علیه و سلم فی هذا الذی خطر له و ربما یقتاظ حتی یقول ای شیء أصنع هذا شیء قدا باحه الله فلنصبر علی کره و حنق فی نفسه علی ربه فهو فی هدیه علی دحن و هذا اعظم ما یكون من سوء الابد

مع الله وهو ممن اضله الله على علم وقد ظهر مثل هذا فى الزمان الاول فى آحاد الناس واما اليوم فهو فاش فى الناس كلهم فنحن نعلم ان الشارع هو الله وان الرسول شخص مبالغ عن الله حكمة فيما اراه الله لا ينطق عن هوى نفسه ان هو الاوحى يوحى والله تعالى يقول وما كان ربك نسيا ودل عليه دليل العقل والله اشد غيرة من عباده وما قرر من الشرائع الاماتقع به المصلحة فى العالم فلا يزداد فيها ولا ينقص منها ومما زاد فيها او نقص اولم يعلم بما قرره فقد اختل نظام المصلحة المقصودة لله فيما نزله من الشرائع وقرره من الاحكام. فاباح الله لامائه اتيان المساجد فرأى بعض الناس ان النبى صلى الله عليه وسلم لورأى ما احدث الناس بعك لمنع النساء من المساجد كما منعت نساء بنى اسرائيل فرأوا ان الله لم يعلم ان مثل هذا يقع من عباده اذ كان هو المشرع سبحانه لا غيره فرجعوا نظرهم على حكم الله حتى ان بعضهم كان يغار على امرأته ان تخرج الى المسجد وكان قويا فى استعمال ايمانه وكانت المرأة تحب اتيان المسجد للصلاة وكانت ذات جمال فائق ويمنعه الخبر الوارد فى تحريم منعها من اتيان المسجد فيجد فى ذلك شدة فلو قدرت ان يرد الله الحكم لهذا الشخص فى هذه المسئلة لرجح نظره على حكم الله ومنع النساء من المساجد والجائز كالواقف فمازال يجتال عليها حتى امتنعت من نفسها من اتيان المسجد فسر بذلك . فلو استحكم فى هذا الرجل سلطان العقل ما غار ولو استحكم فيه سلطان الايمان ما وجد حرجا فى قلبه فصبر عليه مما حكم الله به فى ذلك قال تعالى فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا فى انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما . وانما ضربنا المثل فى هذا المساق بتعيين هذا الخبر فى النساء لانافى مسئلة المرأة انها لاتستر وجهها فى الاحرام والغيرة يعطى حكمها التستر » (١) .

(١) اوشبو بخته اولان ضمير لرك كيملرگه قايتدقلرى ، ابن عربى قلمينك اوچلرى نه كىي آدملرگه تور تولد بىكى ياشون توكلدر .

بو برده ابن عربی حجاب و ستره حقیقده بر قدر تحقیقار
یازمشدر .

مقصد

۹

علمیه

اجتهاد و تقلید . اجماع و قیاس . شمول رحمت . ذات و صفات . هر شیده حیات .
عالم و آنک دائمی ترقیسی . وحی . تصوف و خرقه کیدرمک . مهوی و خضر . قطب
وغوث . کرامات . قویاشک مغربدن طوغهسی . تورات . فرعون .

اجتهاد و تقلید . بونلر حقیقده ابن عربی حضرتلری دیپور : هر
نه قدر نبوت کیمسلی ایسهده شریعت همیشه باقیدر ، چنهده باقی اولوب
طوردیغی مننده شریعت بوندن صوگ هم باقی اولهچقدر . نفس
آرزوسی غالب اولدیغندن ، عالملر اوز عصرلریزک پادشاهلری
حضورنک اعتبار کسب ایتمک و آنلرغه یارامق ایچون شریعتک طوغری
بوللرینی ترک ایدوب تاویل یوللرینی آچدیلر . کوب فقیهلر اوز
اعتقادلریزک خلافتنه اولهرق پادشاهلر مرادلرینه موافق فتوالر و بیررگه
کرشدیلر . بو کبی مقتیلردن وقاضیلردن بزلر پک کوبلرینی کوردک .
حنفیلر ایله شافعیلر ، مذهبلرینه تعصب ایدوب عجم مملکتنده حتی بر
بری ایله صوغشالر ، هر ایکی طرفدن کوب آدملر اولدرلهدر . حتی
صوغشور ایچون قوت حاصل ایتمک قصدی ایله رمضان روزه سینیده
طونمیلر (۱) . بونلر حتی درست حدیثلرینی : «اگرده بو حدیث درست
(۱) مؤرخلر خبرینه کوره ماغوللرک اسلام مملکتلرینه استیلا ایدوب عباسی

اولسه ایدی آنک ایله امام شافعی ویا که ابو حنیفه عمل ایتمش اولور ایدی» دیمک کبی معقول دگل بهانهلر ایلر رد قیلورلر. حدیثلر نی ترک ایدوب ده شونک خلافتده اولان مجتهد سوزی ایله عمل قیللمقنی بونلر واجب بیلورلر. اگر ده بونلر غه: «امام شافعی: - بنم سوزم حدیث شریف گه خلاف کورلسه بنم سوزمنی بوره نه گه تاشلا کزده حدیث ایلر عمل قیلوگز، زبیرا بنم منهیم حدیث مقتضاسی ایلر عمل ایتمکین عبارتدر - دیدی. اوشنداق ابو حنیفه حضرتلری ده: - دلیلینی بیلهدایکی حاله بنم سوزم ایله فتوی ویرمک حرامدر - دیه بیوردی، اوشبو سوزلرنی شافعیلر، حنفیلر اوزلری نقل ایدوب طورلر، ایدی مجتهدلر اوشبو روشده بیوردقلری مادهلر حقنده آنلرک سوزلرینه نیچون اعتبار قیلمازسز؟ بو اشکز آنلر غه تقلید دگل بلکه قارشولق و سوزلرینه قولاق سالمغانلق اولور» دیپور اولساک اوکچه کوتارهلر، فچالر و آچولانلر (۱). بویله آدملردن کوبلرنی بن مغربده ده کوردم، مشرفده ده. طوغروسی بونلر شریعتنی اوز هوللری ایله یورتلر، کتب سته ده مسطور اولان حدیثلرک خلافتنه هیچ دلیلسز فتوالر ویرهلر، بونلرک بو اشلری شریعتنی نسخ اولور، «مذهب بویله وشویله در» دیمکلری صحیح دگلدر، زبیرا مذهب باشلقلری مذهبک اویله اولمادیغن صریح صورتده اعلان قیلوب طورلر. بعض آدملر - حر جنی بیارمک فصدی ایله بر خصوصده ایکنچی مذهب ایله عمل ایتمکین ده - بویله

خلیفه لرینه خاتمه چیکمکلری، آثار اسلامیه نی تاق و بغدادنی خراب ایتمکلرینک سببی حنفیلر ایله شافعیلر آراسنده اولان مذهب نزاعلری اولمشدر.

(۱) انهم یعتقدون ان زمان الاجتهاد قد انقطع وما بقی مجتهد فی العالم وان لله لا یوجد بعد ائمتهم احد له درجة الاجتهاد واما من یدعی التعریف الالهی بالاحکام الشرعیة فهم عندهم مجنون فاسد الخیال لا یلتفتون الیه. فاذا کان ذا مال اوسلطان انقادوا الیه فی الظاهر رغبة فی ماله و خوفا من سلطانه وهم ببواطنهم کافرون به.

قیلمق ، دین ایله اوینامق اوله در - ديه منع ایدرلر . فقط بونار
اوزلری دین ایله اویناوچیلردر . زیرا الله تعالی نك حکمی هم واسع هم
فائدهلی اولدیغی حالده بونلر شوکا قارشو طورالر . علمی اولان کیمسه
ایچون منهلردن بر منهب گه تقلید ایدوب شرعی دلیلنی بر طرفه
قویبق حرامدر . دلیلدن استنباط قیلورلق علمی و اقتداری اولمامش
کیمسه ایچون لا اقل بر منهب ایله مقید اولمازغه و برگنه منهبنی
التزام قیلمازغه تیوشلی . الله تعالی برگنه کیمسه گه ایاررگه بیورمامش
بلکه بیلمکان کیمسه لرگه اهل ذکردن صورارغه بیورمشدر . کتاب
و حنت عاملرینی بیلوچیلرک هر بری « اهل ذکر » در ؛ بونی برگنه
آدم گه تخصیص ایدن کیمسه ، معناسز سوز سویلر . اسلام دیننده حرج
یوق ، اسلام دینی سهل بر دیندر . شونک ایچون رخصت تابارغه طر-
یشورغه تیوشلی . اگرده فتوی و بروچی کیمسه : « بو سوز ، الله تعالی
ورسولی حکمیدر » ديه فتوی و پورسه ، اوزی استنباط قیله آلماوچیلر
شونک ایله عمل ایدرلر . ناگاه فتوی و بروچی : « بو سوز بنم فکرم
و گمانه کوره در » دیور اولسه آنک یانندن کیدرگه و الله تعالی هم
رسولینک سوزی ایله فتوی و بروچینی ایزلرگه تیوشلی . زیرا شریعت
طوغروسنده کرک حی و کرک میت اولسون عادتق آدملرگه تقلید ایتمک
و عادتق آدملرک سوزلرینه شریعت نوسی و پرمک جائز دگلدر . الله
تعالی حضرتی همده رسول صلی الله علیه وسلم ، اهل اسلامنی برگنه
آدم سوزی ایله عمل ایتمک حقنده الزام ایتمامشلردر . بویله بر شی
حقنده قرآن وحدیثلرده تکلیف فلان یوقدر . برگنه کیمسه سوزی ایله
عمل ایدرگه شارع طرفندن تکلیف اولمادیغی انسانلر ایچون الوغ
رحمت و وسعت ایدی ، لکن الله تعالی نك اوشبو کیک رحمتنی ققیهلر
تارایتیلر ، قسدیلر حتی بتونلای منع قیلدیلر . « برگنه آدم سوزی
ایله عمل ایلر ، باشقه سینک سوزینی طوته ! » دیدیلر . حالبوکه رسول صلی

الله علیه وسلم رخصت لاری صدقه دن ديه بيان بيوروب: «ان الله تصدق عليكم بصدقة فاقبلوا صدقته» بيورمشدر. فرضا امام شافعی اوز فاشنه درست اولان شرعی بر دليل گه بنا ايدوب بر عملك رخصت ايديكين بيان ايلسه، شول رخصت ايله عمل فيلهق شريعت كه خلاف اولماز. ايمدی اوشبو شريعت گه خلاف دگل بر شی ايله عمل ايتمكدن منع قبولرغه مالکی وحنفی عالملارك نه حقلری وار؟ الله تعالی حضرتی انسانلرنی برگنه مذهب گه باغلاب قوبه ماش ايسه باشقه لرك بويله روشده برگنه آدم سوزينه باغلاب قوبارغه نيچوك كوچلری يتهدر؟ بو طوغرولرده امام ابو حنيفه و مالك، شافعی و احمد ابن حنبل كبی اماملارك عيبلری يوق. آنلر اوز مذهبلى ايله گنه عمل قبولرده باشقه لرك سوزلری ايله عمل ايتمكدن منع ايتمامشدر. آنلر بو كبی شيلردن صاف وسلامتلردر. بلکه آنلرك همچ بری بو اش گه رضا دگللردر (۱).

اجماع وقياس. بونلر حقنده ابن عربی دييور: شريعت فاشنه دليل اولان اجماع، يالگن اصحاب كرامك فخر كائناات افندمز صوكنده هر برينك آكلاب ولسانلردن تقرير ايدوب قيلمش اتغالرندن عبارتدر. اگرده مسئله، بعض بر اصحابغه ايرشماز يا كه ايرشوبده تيل ايله تقرير ايدلماز اولسه بو شی شرعی اجماع اولماز. زيراساكت اوزرينه بر مذهب و بر شی اسناد ايدلماز. اوشبو كيفيتدن باشقه اولان اجماع،

(۱) بسيط و آچيق اولان اسلام دينينك اصل قانون اساسيسى قرآن ايله عقل و قريحه دن عبارت اولوب قانون اساسی ايله افراد آراسنده حائل يا خود شارح بوقدر. كشمشلك، روحانيك تجويز اولنماش و هر كس اجتهاد ايچون مأذون و مدعور. دين اسلام يالگن منار نجات غنه دگل، بلکه فكرار ايچون ده واسطه ترقی ایدی، فقط تأسفدر كه جاهلانده مداخله و سوء تفسيرلردن قورنلماي. اجتهاد فپوسينك باغلانديغنی سويلامكه اوشبو جاهلانده مداخللردن بريدر. تاريخ ابوالقاروق، ص ۲۳۲.

شریعت فاشنده حجت دگلدر (۱). بز، هر نه قدر قیاس ایله فائل اولماز ایسه كده معقول اولان عاته جامعه تابلوبده شول عله نك شارع مقصودی اوله چغی حقنده دلیل اولسه شویله قیاس غه انكارمزده یوقدر. شارع طرفندن و یرلمش ابرکناسکرنی رأی ایله منع اینمکدن عبارت اولدیغی ایچون بز، قیاس ایله فائل اولماق. رسول اکرم قیاس ایله کندیسیده امر ایله مادی هم امرده ایتمادی. ایمدی بویله بر مسکوت اشلر حقنده بنده لر اوزلری طرفندن كوچلانو ب حکملر چیقارغه و معیشت حاللرینی تارایتورغه نه ضرورت وار؟ الله تعالی حضرتی، یرده اولان هر شینی انسانلرک منفعلری ایچون خلق ایتدیکندن شونلر ایچندن بعضیلرینی منع ایدرگه خصوصی دلیل بولمق لازم. بویله دلیللرینی قرآن، سنت، اجماعدن تابوب کتوروچی اولورمی عجباً؟ (۲) اوشبونك ایچون بز، قیاسنی اثبات ایتمادك وبو طوغورده سوبلاوچیلرک سوزلرینی انا بت ایدرک درجه ده تابماق. رسول صلی الله علیه وسلم امت اوستنده تکلیفلرک آز اولمقنی آرزو قیلور ایدی. اوزلرینه خالص منفعت اولان بو آرزونك خلافتنه اوله رق امتلر اوزلری «قیاس» اسمنده دخی بر دلیل احداث قیلوب تکلیفلرینی پک کوبابتدیلر، شریعتنی قسدیلر و رسول اکرم مکروه کورمکده اولان بر اش ایله شغللندیلر. نیتلری درسست اولدیغی ایچون احتمال بو عمللری ایله مأجورده اولورلر. شویله ایسه ده بو شی رأی ایله تدیندن عبارتدر. احتمال که الله تعالی منصوص علیه لر فی ده مطرد ایتمامش اولور. زیرا اگر ده مقصودی مطر ایتمک اولسه ایدی مبهم صورتده

(۱) جمهور ایسه بونی اجماعک برنیچی مرتبه سندن سانارلر و منکرلرینه کفرک ایله حکم قیلورلر لکن بونک مصداقی نابلمق حقنده شبهه وار.
 (۲) وانه لم یأت قط عن احد من الصحابة ایجاب الحكم بالقیاس من طریق تثبت وانه قد قال بانکاره ابن مسعود و مسروق و الشعبي و غیر هم. الفصل، ج ۴ ص ۲۲۶.

قالدر اچق برده صراحت اوزرنده بیان ایتمازی ایدی ؟ لا اقل رسول صلی الله علیه وسلم طرفندن مذکور علیه نك مطرد اوله چقی اعلام قبلنمش اولور ایدی. بوسوز، علیه منصوص اولان ماده لر گه کوره در. اما علیه منصوص اولمادیغی صورتلرده قیاس ایله فائل اولورغه هیچ وجه یوق. بویله اشتهغال ایتمک الله تعالی اذن ایتمامش شیلر گه قول صورمق و اوزلگندن شریعت توزومک اولور. کیم بیلور ؟ بلکه اول اش طوغر وسنده اولان حکم (الله تعالی نك اوزینه معلوم بر مصلحت اولسه ده) بندلر گه بو کون گه قدر معلوم اولان علیه لرك هیچ برینه مبنی اولمازغه ممکن. (جنس و قدر یا که جنس، طعم و ثمن علیه لرینه کوره دگل بلکه بالکل باشقه بر مصلحت ایچون آلتون، کوش و بغدادیه ربا اولورده آرش و بافر آچه لرده اولماز) احتمال که الله تعالی حضرتی بعض بر شیلرده امت ایچون تخفیف قصد ایتمش و آنلرغه مرحمت و شفقت ایلمش اولور. رسول اکرم حضرتلری بر حکم زیاده ایدلمکندن خوف قیلوب هر وقت: « اترکونی ما ترکتم » دیور و اعلان ایدلمامش شیلر حقنده کوب سؤال ایتمکنی و تیکشروب چوقچنوب طور مقنی مکروه کورر ایدی. ایشته اوشبو سببلردن قیاس، بنم فاشمه شرعی بر دلیل دگلدر.

شمول رحمت، ابن عربی جنمت ایله تموغ و اهللرینک ریاضیات و اهل فن قاشنک متعارف اولان معناسی ایله غیر متنهای ایدیکی ایله فائل اولسه ده: « یا عبادى الذین اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحیم »، « عنابی اصیب به من اشاء و رحمتی وسعت کل شیء » (۱) کبی قرآن آیتلرینه تمسک ایدوب،

(۱) ابن عربی الله تعالی نك رحمتینی ذاتی و امتنانی همده مکتوبه اسمی ایله ایکی گه آیرر: « فسأ کتبها للذین یتقون »، « وچینچه، رحمت مکتوبه بالکتر متقیلر و زکات و یروچیلر گه خاص اولسه ده رحمت ذاتیه سی عام و شاملدر، دیه فتوحاتک بر قاچ برنده

و قتلرک برونده تموغ اهلینه ده الله تعالانک رحمتی شامل اوله چغنی دعوی قیلور و بو طوغروده (اجمالا) دیپور: هر ایکی دارک معهور اولورق بقاسنده شبهه مز یوق، فقط بونکله برابر الله تعالی حضرتی اوزشأنینه لائق اولان معامله سیننی کویستره چکنده ده شبهه مز یوقدر. قرآن شریف سعدا حقنده «عطاء غیر مجذوذ» دیدیکی حالده اشقیبا حقنده: «عذابا غیر مجذوذ» دیمامش بلسکه: «ان ربک فعال لما یرید» دیمش. مشرکار حالندن حکایت ایدوب قرآن شریف: ما نعبدهم الا لیقر بونا الی الله زلفی» دیپور. بوسوزدن، بونلرک حق سبحانه و تعالی حضرتاری حقنده اعتقاداری وارلفی آکلاشلور. اوشبو حال هر نه قدر تموغدن چیقارلق درجه ده اولماسه ده تموغده عذاب صورتنده رحمت کوره چکلرینه امید ایدر ایچون کفایت قیلور. بونی رد قیلورلق نص یوقدر. تموغ خازنلاری تموغ ایچنده نعمته اولقلری کبی باشقه لرک هم برونقنده اوشبو نعمت که نائل اولمقلری مجال کورلماز. تموغ، هر نه قدر شقاوت یورتی اولور ایسه ده، بر و قتلر ده اهلیمینه الله تعالی نکر رحمتی نازل اولمقی ممکن. شقاوت یورتی اولمقندن اهلیمینک دائم شقاوتده یاشامقلری لازم دگل (۱). الله تعالی حضرتی تموغ اهلی حقنده «خالدین فیها» دیه دارده خالد اوله چقلرینی خبر ویرمشدر، اگرده عذاب خالد اوله چقلر ایسه اول وقت «خالدین فیها» دیمش اولور ایدی. دارده خالد اولمقندن عذابده خالد اولمق لازم کلاماز. اما جنت حقنده «عطاء غیر مجذوذ» دیدیکی ایچون بو کبی بحثلر آنک حقنده وارد دکل. «خالدین فیها و سائلهم یوم القیامة هملا» عبارتنده اولان ضمیر، عذابغه دگل بلسکه و زرگه

تصریح ایلر. اوشبونک ایچون: «ابن عربی - ورحمتی وسعت کل شی - موکنده اولان جمله نی اوقوبامش اوسه کرک» دیه سویلنمش سورک سببی بزگه معلوم اولمادی.

(۱) ونعیم النوم هو الذی یتنعم به اهل النار خاصة فراحة النوم محلها جهنم.

راجعدر. بوده ایسه آخرت موطنلرندن بر موطن که گنه مخصوص اولوب شول موطنندن کچلدیکی صوڭ خلودلك فالمار. عذاب خلودی حقنده قرآن شریفده صریح بر عبارت یوقدر. مع مافیه خلف و عید مهدوح بر شی ایدیکی معلوم. (۱) خلقلرغه: «اوشبو اوزکز تصویر ایتدیکنز عذاب سرمیڈنڭ اوزحقکزده اولمقینه رضالق کوستره سزمی؟» دیه صورر اولسه کز، البته «یوق!» دیه جواب ویره چکلردر. آنلر ایسه بویله حالنی باشقلر حقنکغنه فرض قیلورلر. طوغروسی، خلقلر عمایتده درلر.

* * *

ابن عربی اوشبو عموم رحمت وشمول رحمت خصوصنه شول قدر اهمیت ویرمشدر که «الفتوحات المکیه» سنده بوڭا دائر سویامش سوزلری بر یرده جمع ایدلسه الوغ بر جلد کتاب اولور. هر بر مناسبت توشدکچه بوڭا دائر اوچ بیش سطر سوز سویامکسزین کچماز. (۲) ابن عربی، کندیسی فاشنده حجت اولان «اجماع» نی هر وقت دستور العمل طوتوب بوڭا مخالفت ایتماز. حتی استقبال قبله حقنده: «اتفق المسلمون علی ان التوجه الی القبلة اعنی الکعبة شرط من شروط صحة الصلاة فلولا ان الاجماع سبقنی فی هذه المسئلة لم اقل به انه شرط فان قوله تعالی - فاینما تولوا فثم وجه الله - نزلت بعده وهی آیه محکمة غیر منسوخة ولکن انعقد الاجماع علی هذا وجاء قوله تعالی - فاینما تولوا فثم وجه الله - محکما فی الحائر الذی جهل القبلة» دیبور. ایمدی اوز فاشنک حجت اولان اجماعغه مخالفت

(۱) فعند العرب من مکارم الاخلاق ان الکريم اذا وعد وفی واذا اوعد تجاوز وعفاوهی من مکارم اخلاقهم ومما یمدهون بها الکريم. الفتوحات. ج ۲ ص ۵۳۴.
(۲) حتی اوزینڭ اسراسنده آدم علیه السلام آغزندن: «فالسعادة دائمة وان اختلف المسکن فان الله جاعل فی کل دار ما یكون به نعیم اهل تلك الدار فلا بد من عمارة الدارین وقد انتهى الغضب فی يوم العرض الاکبر.» کبی سوزلر سویار. الفتوحات. ج ۳ ص ۳۴۶.

ایتماز ایچون کندی اعتقادینہ کورہ محکم اولان بر آیت ایله عمل ایتماز اولسه، محکم دگل بلکہ کوبسینک دلائلری ده ضعیف اولان آیتلر ایله اجماع غہ مخالفت قیلور ایدیمی؟ بوندن آکلاشلور کہ تموغ اهلینک عنابلری فن اہلی فاشندہ اولان معناسی ایله غیر متناہی ایدیکی حقنہ اجماع (۱) واقع اولمادیغینہ ابن عربی فانع اولمشدر۔ فقط بعض بر سوزلردن، عمومی رحمتدن، ضاللت اماملرینی استثنای قیلوب بونلرک بر وقتہ ده مرحمت کہ لایق اولمہ چقلری فکرندہ اولدیغی آکلاشلور۔

حفاظ اسلامدن ابن القیم الجوزیہ ہم تموغ اهلینہ رحمت شامل اولوب کونلرک برندہ عنابدن خلاص اوله چقلر فکرندہ اولدیغندن دلیل ونتیجہ جہتتچہ ابن عربی ایله آرالرنده مخالفت یوقدر۔ مخالفت ایسہ یالکز کیفیتدہ گنہ اولوب، ابن القیم، تموغک بر وقت فنا اوله چغنی تجویز قیلدیغی حالده ابن عربی ایسہ فنا اولمادیغی حالده اهلینک عنابدن نجات اوله چقلرینی سویلر۔

*
*
*

ذات و صفات۔ اوشبو مسئلہ لرگہ توغل ایدن اهل کلام حقنہ ابن عربی دیبور: «الله تعالیٰ نی توحید ایتمک، الوهیتدہ توحیددن عبارتدر۔ حق تعالیٰ حضرتلری کند یسی بو طوغر ودہ: «فاعلم انه لا اله الا هو۔ لیس کمنلہ شیء» کبی تعبیرلر ایله توحیدنی بیان ایتمش ہم ده: «ولا تقولوا علی الله الا الحق» دیہ اوزی سویلمش اولان حق سوزلردن باشقه غہ تجاوز ایتمکدن منع قیلمشیدی۔ لیکن بندلر افراط طرفینہ کیدوب الله تعالیٰ حضرتی اوزینہ اثبات ایتماش صفاتلرنی اثبات ایدیلر و بعضیلر بونک خلافتنہ اولوب الله تعالیٰ حضرتی اوزندن نفی ایتمادیکی صفاتلر غہ قدر نفی قیلدیلر۔ اوزینک کتابندہ، پیغمبرینک سنتندہ وارد اولمادیغی

(۱) اجماع واقع اولدیغی تقدیرده بومسئلہ، عملی بر شی اولمادیغندن حجت کہ

صالح اولور ایدیمی؟

وهیچ بر رسول طرفندن روایت ایدلما دیککی شیلرنی سویلر اولدیلر بونک ایله گنه فناعت ایتمای و شریعتک نهی ایدوب طور دیغینه قولاق سالمای حتی ذات حقنده تکلم گه جسارت ایندیلر. حالبوکه حق جل شانه: «ویحذرکم الله نفسه» دیه ذات طوغروسینه تعرض اینمکنن نهی ایلمشدر. ذات حقنده سوز سویلر ایچون نه مثبت ونه نافی فائده سینه شریعتده حجت یوق. بو کیمسه لر، عالمده اولان شیلرک کنه و حقیقتلرینی تیکشرمکده کوب وقت عاجز قالدقلرینی بیله طور وب نه اولدی ده عقل ادراک ایتیمه چک شی گه کرشدیلر! اگرده بو آدملردن: «جانگز، بدنگزنی نه روشده تدبیر قیلیمقه در؟ جانگز، بدنگزک داخلنده می یا که خار جنده میدر؟» دیه سؤال قیلنور و شونلر طوغروسنده عقلی دلیللر ایراد ایدلمکی طلب قیلنور اولسه هیچ شبهه یوقدر که طوغری جواب ویرمکنن عاجز قالاچقلر. ایمدی اوزلرینی ادراککن عاجز قالمش کیمسه لر، حق جل سبحانه حضرتلرینی نیچوک ادراک قیله بیلورلر؟ بو شی ممکنمیدر؟ عقلی کیمسه شولدر که اوزینه کراک اولان شیلر ایله شغلننور و ذهنی ابرشمیه چک شیلر ده عجزینی اعتراف ایدرک سکوت قیلور. ذات حقنده، فکر جهنندن سوز سویلمگی ابو حامد غزالینک بیوک بر زلتندندر. ابو حامد و اتباعی بو مسئله طوغروسنده نهایت درجه ده جهالت که ارتکاب قیلدیلر. اشعری اتباعی ده غائبینی شاهد که قیاس ایتمک اصولینه مبنی اوله رق صفاتنی ذاتدن زائده دیه غلط حکم ایلدیلر (۱). محکوم علیه کندیسی ادراک ایدلما دیککی حالده، آکا برر شی ایله حکم قیلمک ممکن اوله چقمیدر؟ بو کبی بر

(۱) ابن عربی کندیسی اسما و صفاتنی عین ذات و بونلرک هر بری، آخرینه عین دیوچیلر فکرینه موافقت ایتدیکی آکلاشلور. بناء علیه مذکور شیلرده تعدد و تمایز ایله قائل اولمایه چغی لازم کلور. «لامو ولاغیره» سوزینی پک کوب اورند، جرح ایدوب کچمشدر.

حکم اولور ایسه البته جهالت عظیمه سببندن اولور .

* * *

هر شیده حیات . بو عصر فلاسفه سندن کوبلر ، عالمده اولان هر شیده اوزلرینه مناسب روشده حیات وارلغنی و روح تربیه سنده طور دقلرینی دعوی قیلورلر . بو فکر حتی خیلی کیمسه لر طرفندن یاکنی کشفیات جمله سندن اوله رق کوسترلور . بونلره کوره هر بر موجود ، حی اولوب فقط بعضیلرنده بو حیات قوتلی اولدیغی حالده بعضیلرنده ضعیف و بعضیلرنده حتی انسانلرک ادراکلری ایرشماز درجه ده غیر ظاهر اولور . اسلام عالملرندن کوبلر ، هر نه قدر اوشبو روشده تقسیم قیلورغه یتشه آلاماش ایسه لرده هر موجود اوزینه مناسب صورتده حی ایدیکنی کوب عصر لر مقدم سویلمش لدر . بونلردن بری ابن عربی اولسه کرک . مشار الیه بو طوغروده دبیور : الله تعالی مخلوقاتی - خواه جماد و خواه نبات و حیوان تعبیر ایدلسون - هر بری ذی حیانتدر - بونی ایسه قرآن شریف : «وان من شیء الا یسبح بحمده و لکن لانفقوهن تسبیحهم» دیدیکی سوزی ایله ده بیلدر . عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری متغنی و جسم حساسدر ، ایکنچی تعبیر ایله - عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری حیوان ناطقدر . فقط اوشبو نطق خاصه سی بعضیلرنده هر کیمه معلوم روشده آچیق اولدیغی حالده بعضیلرنده خفی طرزده در . اوشبو سبب ایچون موجوداتک هر بر فردی ، حق تعالی حضرتندن مخاطب اولمق و وحی ایله تشریف ایدلمک ممکن اولور (بوندن مرادی ایسه قرآن شریفده اولان یا ارض ! یا سماء ! او حی ربک الی النعل کبی خطابلر و : «انا عرضنا الامانة علی السماوات والارض والجبال فابین ان یمانها واشفقن منها» کبی خبر لر حقیقتلرینه محمولدر دیهک اولسه کرک) .

**

عالم و آنک دائمی ترقیسی. ابن عربی «کل یوم هو فی شان» کبی آیتلردن استدلال ایدرک زمانک ایکی آنده بر حالده اولمقنی مجال کورر و ندنی طرفینه کتصادیکی مشاهدہ ایله ثابت اولدیغندن دائمی ترقی طرفینه و اراچقنی دعوی قیلور. بو سوز فی حد ذاته پک غریب و اہمیتلی کورلماز ایسہده حیات اجتماعیہ جہتندن اہمیتسز دگلدر. اوشبو اعتقاد اورنلاشمادیغی سببلی کوب امتلر منقرض اولمشلر، منقرض اولمغانلری ده باشقہ ارغہ خدمت ایتمک ایله محکوم ایدلمشلردر. بو طوغر وده اوزون سویلرگہ حاجت یوق، کوز آلدندہ مثاللر کفایت قیلورلق درجہده کوبدر. عقللی آدم ایچون اشارت کافی عقلسز ایچون عبارتندن ده کوب فائده کورلماز.

وحی. بونک حقندہ ابن عربی دیبور: وحی، پیغمبر لرگہ اولدیغی کبی باشقہ لرغہده اولورغہ ممکن، فقط تشریح حقندہ اولان وحی پیغمبر لرگہ گنہ خاصدر. رسول اکرم شریعتی اوزی سلامت وقتندہ کامل اولدی. فرض و واجب، حرام و مکروه، مباح و مندوب جملہسی تمام بیان قیلندی. شونک ایچون رسول اللہ صوکنندہ تشریح وحیسی منقطع اولدی. حتی رسول اکرمین صوگ بر مباحشی، وحی سببندن واجب قیلنور اولسه بو شی نسخ اولور، اگرده مباح حالندہ فالور اولسه اول وقت وحی ننگ عبث اولمقی لازم کلور. بناء علیہ وحی ایدلمش کیمسہ لرک هر بری ده دگل بلیکہ تشریح حقندہ وحی ایدلمش کیمسہ لرگنہ رسالت ایله مشرفلردر.

**

تصوف و خرقہ کیدر مک. بونک حقندہ ابن عربی دیبور: تصوف، حسن خلقندن عبارتدر. اگرده بر کیمسہده حسن خلق آرتور اولسه تصوفی ده کمالات کسب ایتمش اولور. تصوف ایله اشتغال قیلور ایچون عقللی و حکیم اولمق شرطدر. حکیم اولممش کیمسہ ننگ تصوف ایله

اتصافنده معنا اولماز. متصوف هر وقت اوزينڭ آلدنده امام ايدوب قرآن شريفنى قويارغه تيموشلى. قرآن شريف امام ايدلماش تصوف، تصوف دگلدر (۱). طريقت شيخلرينه لازم اولان شرطلارنى سوبلا- ديكندن صوڭ ابن عربى: «فهما نقص شىء مما يحتاج اليه المرید فی تربيته فلا يحل له ان يقعد على منصة الشيخوخة فانه يفسد اكثر مما يصلح ويفتن كالمطيب يعل الصحيح ويقتل المريض» دييور. خرقه كيدرماك حقنده ابن عربى: «خرقه كيدرماك حقنده رسول اكرم حضرتلرينه متصل بر سند يوقدر. خرقه نى بن يالكز صحبت و آدابدن عبارت بيلور ايدم. لکن خضر عليه السلامك اوليالرغه خرقه كيدرديكنى كورديكهدن صوڭ اولگى فكرمدن دوندم. اوزمه كيدرديكلرندن صوڭ بن هم باشقه لرغه كيدرر اولدم» ديمشدر.

**

مهدي و خضر، قطب و غوث. زمان آخرنده خروج ايدمچك، ديه مشهور اولان «مهدي» حقنده ابن عربى دييور: مهدي، دنياده اولان مذهبلكرڭ هيچ برينى سلامت قويماز بلكه هر برينى اورتالقدن تمام كوتارر و ير يوزنده رسول اكرم كتورمش اولان اسلام دينى خالص و صاف حالنجه ظاهر اولور، مذهب فلان اولماز (۲). تقليدنى لازم كوروچى و هر وقت تقليدگه نصرت و يروچى ملالر مهديگه دشمن اولورلر. زيرا بونلر اوز مذهبلكرڭ اماملرينى غنه تصويب ايدوب باشقه لرينڭ سوزلرى ايله عمل ايتمكى اوزلرينڭ بوزوق اولچاولرى بويونجه. دين ايله تلاعب اولهدر. ديه اعتقاد قيلمقلرندن

(۱) قرآننى امام ايتمك ايسه طوغريدن طوغرى آنڭ ايله عمل قيلمقدن عبارتدر. دياوى فائدهلر برابرينه قرآن اوقوب يورمك، قرآننى امام ايتمك دگل بلكه آنى تجارت قورالى قيلمق و آنڭ واسطه سيله دنيا جلب ايلمك اولور. بو ايسه منهي بر شيسر.

(۲) محمدپارساڭ «الفصول الستة» نام اثرنده: «حضرت عيسى كوكدن نزول ايتديكند ابو حنيفه مذهبي ايله عمل قيلور» ديمش سوزى البته اصلسزدر.

ومهدينك معامله سى بونلرك عقيدە لرينه و دستور العمل طوته قده اولان سندرينه تابان تابانه ضد اوله چغندن مهدين رضا اولمازلر. آنچق تاوش چيقاررغه اقتدارلرى اولماديغندن تشارينى قسوب توزوب طورلر و كوكللرى ايله اشانمادقلرى حالده ربا و مدهانه ايله مهدي گه اطاعت ايدرلر. بو كىي ملالردن باشقه مسلمانلرك عوامى و خواصى مهدي چيقديغنده عموما شادلانوب آكئا متابعت ايدرلر و هر وقت آنك طرفنده اولورلر.

بو طوغورده مختلف اورنلرده اجمال ايتمش سوزلرينى ابن عربي بر اورنده تفصيل قىلوب دييور: و اذا خرج هذا الامام المهدي فليس له عدو مبين الا الفقهاء خاصة فانهم لا تبقى لهم رياسته ولا تمييز عن العامة ولا يبقى لهم علم بحكم الا قليل ويرتفع الخلاف من العالم في الاحكام بوجود هذا الامام ولو لا ان السيف بيد المهدي لافتنى الفقهاء بقتله ولكن الله يظهره بالسيف والكرم فيطمعون ويخافون فيقبلون حكمه من غير ايمان بل يضمرون خلافه كما يفعل الحنفيون والشافعيون فيما اختلفوا فيه فلقد اخبرنا انهم يقتتلون في بلاد العجم اصحاب المذاهب ويهوت بينهما خلق كثير ويفطرون في شهر رمضان ليتقوا على القتال فمثل هؤلاء لولا قهر الامام المهدي بالسيف ما سمعوا له ولا اطاعوه بطواهر هم كما انهم لا يطيعونه بقلوبهم بل يعتقدون فيه انه اذا حكم فيهم بغير مذهبهم انه على ضلالة في ذلك الحكم.

«الفتوحات» ده سويلا ديكيينه كوره ابن عربي، خضر ايله شول درجه ده كوب اوچراشمش وشول درجه ده كوب سويلاشوب اوطور مشدر كه بوگئا كوره ابو زيد السروجى ايله ابن همام تصادفارى اهميتسز بر شى اولوب قالور.

ابن عربي، عالم اوزرينه اولان فيض الهى ايچون اوشبو روشده بر فرض توزوم مشدر:

(١) قطب. بركنه ذات اولوب عالم گه اولاچق نظر الهى اوشبو ذات اوزرينه اولور. بوڭا «غوڭ» هم ديرلر.

(٢) امام. بونلر ايكي ذات اولوب بى «قطب» ك اوڭ طرفنه وايكنچيسى صول طرفنه طورر. اوڭ طرفه اولانى بيوك اولديغندن وارث تختدر. قطب اورنى بوش قالدېغنده اوشبو وارث تخت، قطب اولور. وارث تخت «ملكوت» گه وصول طرفه اولانى «ملك» گه نظارت ايدرلر. (٣) اوتاد. بونلر دورت شخص اولوب جنوب و شمال، مشرق و مغرب قسملر نندن هر بى بى بر قسم گه نظارت قيلورلر.

(٤) ابدال. بونلر بى كيمسه اولوب عالمده يوروب طوررلر و حاجت اولديغنده بدنلرينى بر يرده قالدروب اوزلرى باشقه اورتارده يوروب قايتورلر. بونده قالمش بدنلرى اولگيچه اوزلرينڭ اشلرينى اجرا ايدوب طورر.

(٥) نچما. بونلر فرق شخص اووب خلقلر آراسنده يوررلر، لازم اولديغنده ياردملرده قيلورلر.

(٦) نقبا. بونلر اوچيوز نفس اولوب ياشرون اشلرني تيكشروب يوررلر.

اوشبو آلتنى درجه گه آيرلمش مأمورلر، درجه دن درجه گه بنديكلمر نده تدريج ايله گنه کوتارلورلر. مثلا: قطب اورنى بوش قالدېغنده وارث تخت اولان امام آنڭ يرينه اوطورر، صول طرفه اولان امام اوڭ طرفه كوچار، آنڭ اورنينه اوتادلر دن بى كرر، اوتاد صانى ابدال آراسندن بى ايله طولدرلور وهكدا.

كرامات. بو طوغروده ابن عربى دييور: كرامات، حسى و معنوى اسمى ايله ايكي گه آيرلور. صو اوستنده يورمك كى شميلر «حسى» و شريعت حدودنى محافظه غه موفق اولمق و اوزينڭ سعادتينه

سبب اوله چق علم و معارف تحصیل ایتمک «معنوی» کراماتدر . بیوک آدملر حسی کراماتغه التفات ایتمازلار، بونک ایسه آنلر قاشنده اهمیت یوقدر . بلکه حسی کرامات ، دیه ظن ایدلمش نرسه لر حقیقته ا کرام ایچون دگل بلکه مکر خفی واستدراج ایچون کورلورگه ممکن . شونک ایچون الوغ دانلر بوندن احتیاط قیلورلر . مکر واستدراج ، هیچ وقت الله تعالی دن ا کرام اولماز . بلکه بیوک آدملرک اهمیت ویرمش شیلری « کرامات معنویه » در . طوغروسی کرامات « علم نافع » دن باشقه شی دگلدر .

* * *

قویاشاڭ مغربدن طوغمقی . بو حقه ابن عربی دییور : «نفس» ، الله تعالی گه اضافه ایدلمش «روح» دن قویاش روشننه نورلانمش ایدی . سوکره اوشبو نشأة اولاده بدن گه متعلق اولدی . بو حال ، آنک ایچون «غروب» حکمنده ایدی اوشبو قویاش (نفس) کونلرک برنده اوزینک مغربندن (بندن) طوغاچق (ظلمتدن قورتولوب اشراق حاصل قیله چق) در . ایشته الله تعالی نك : « یوم لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنه من قبل اوکسبت فی ایمانها خیرا » دیه خبر ویرمش زمانی بودر . چونکه بو وقتده بنده لر دن تکلیف ساقط (توبه قاپوسی باغلانمش) اولور .

* * *

تورات . تورات حقنده ابن عربی دییور : تورات فی نفسها تبدیل و تحریف اولنمادی بلکه بهودلر بونی کتابت و تلفظ و قتلرندنه تحریف قیلور اولدیلر ، اوز گارتوب ترجمه ایندیلر . « یجر فونه من بعد ما عقلوه وهم یعلمون » دن مراد اوشبودر (۱) .

(۱) ابن تیمیه نك بعینه اوشبونک کبی سوزی حقنده ابن حجرالمکی دنیا طولدر و طعن ایتدیکی حالده ابن عربی سوزندن کوز یوموب اوتمشدر . «وعین الرضاعن کل عیب کلیله * ولکن عین السخط تبدی الہساویا» . اوشبونک ایچون اولسه کرک . ابن حجر

**

فرعون . بونڭ حقننه ابن عربى ديمور : الله تعالى حضرتلرى
 فرعوننى كفرلك كرلرندن پاك واسلام ايله مشرف ايدوب ، هج گناه
 قيلمازندن مقدم جاننى قبض ايتدى . اسلام ، اوزينڭ مقممنده اولان
 شيلارڭ هر برينى مچو ايدر ، شونڭ ايچون وفات اولديغى وقتده
 فرعون ، حسى ومعنوى گناهلردن پاك اولمشدر . فرعوننڭ توبهسى
 قرآن شريفده مذكور اولوب بو توبه نڭ مقبول اولمادىغن اشارت
 ايدن شى يوقدر . حق سبحانه وتعالى قرآن شريفده فرعون حالينى
 حكايت ايتديكنده : «وانت من المفسدين» ديماش بلكه : «وكنت من
 المفسدين» ديمش . بو ايسه بيوك بر بشارت اولسه كرك . «فاليوم
 ننحيك بيدنك» ديه جانى سلامت ايكن وقتنده نجاتى ايلهده بشارت
 وير مشدر . «ادخلوا آل فرعون اشد العذاب» سوزى فرعوننڭ دگل
 بلكه آلينڭ عذابغه ادخال اولنه چقنى بيلدر . حق سبحانه وتعالى
 فرعون ايماننى تصديق سيقانده : «آلآن وقد عصيت من قبل» ديمور .
 اگرده فرعون بو ايماننده مخلص اولماسه يا كه مخلص اولوبده
 قبوليت كه اير شماسه ، اعراب حقننه اولان : «قل لم تؤمنوا ولكن قولوا
 اسلمنا . ولما يدغل الايمان فى قلوبكم» قبيلمدن بعض بر اشارتلر اولماز
 ايديمى ؟ الله تعالانڭ رحمتى ، مضطر كيمسه نڭ ايماننى قبول ايتمازلك
 درجه دن واسع ايديكند شهبه يوق . حالبوكه قرآن شريفده : «امن
 يعيب المضطر اذا دعاه ويكشف السوء» ديه بيورر ودها قيلمديغى
 تقديرنده مضطرلرڭ دعالرينى ده قبول ايدوب سولر ينى كشف قيل چغن
 خبر ويرر . اوشبو دقيقه ده فرعون اضطرارندن آرتقى بر اضطرار

حقننه بعض معقنين : «فان غالب كتب ابن حجر مشحونة بالكذب والافتراء وقول
 الزور والآراء التي لم تستند الى كتاب ولا الى سنة صحيحة والدعوة الى غير الله ونحو ذلك
 من البدع والضلالات» ديمشدر .

اوله چقى تصور مى ايدلنور؟ مع ما فيه فرعونك بو حالى غرغره
 حالينه قياس اولنماز. زبرا غرغره حالنده انسان اوزينك عمرى بتديكن
 يقينى صورته بيلور. اما فرعون، اوزينك آلدنده اولان مؤمنلرك
 دكردن كچوب وار دقلرينى و آنلرغه ضرر اولماديقن كوروب بو اش،
 مجرد ايمان فضيلتندن ايديكنى بيلمش و مؤمن اولديقى نقديرده آنلر
 كى اوزينك هم خلاص اوله چقىنه اعتقادى اورنلاشديقى بعدنده ايمان
 كتورمشدر خلاصه: فرعون ايمانى حياتدن اميد اوزمك سيبيندن
 دگل بلكه بالعكس حياتده قالاچقن اميد ايتديكنندن اولمشدر (١).

بو مسئله گه عائد بعض بو فقره لر

« اورنبورغ » شهرينه كلديكند (٢) موسى افندى: « اوشبو جاي
 كونى مرتب همده دقت ايله، باشندن آخرينه قدر الفتوحات المكيه نى
 مطالعه ايدوب چيقدم و پك كوب شيلر گه واقف اولدم » ديه سويلاد-
 يكنده: « ابن عربى اثرلرنده خصوصا الفتوحاتده فرعون ايمانينه دائر
 سوزلرني مدسوس و مزور ديه دعوى ايدنلر وار، بونلر اوشبو
 دعوالرنده اصابت ايدلرلمى، بو طوغروده فكرگز نيچوكدر؟ » ديدم.
 (بو وقتغه قدر بن فصوص و فتوحاتنى مطالعه قيلماشيدم، سوكره
 بر سنه قدر عمرمنى تماما ديپورلك اوشبو ايكي كتاب ايله مشغول
 اولوب كچردم). بوكا جواب اوله رق: « فرعون ايمانى خصوصنده اولان
 سوز » الفتوحات « ده شول درجه ده كوب يرده مذكوردر كه بونلرني
 مدسوس ديمك، بتون فتوحاتنى مدسوس ديه دعوى ايتمك ايله برابردر،

(١) وجعل ذلك المغرق نكال الآخرة والاولى فلم يكن عذابه اكثر من غم الماء
 الاجاج وقبضه على احسن صفة هنا ما يعطى ظاهر اللفظ وهذا معنى قوله ان فى ذلك
 عبرة لمن يخشى. الفتوحات. ج ٢ ص ٢٧٧.
 (٢) ١٣٢٧ هـ نجى سنه ذوالقعدة سنده.

بو طوغروده اولان فكرم اوشبوندن عبارت» دیدی.

«ترویسکی» شهرینه واردیفنده مذکور سؤالنی شیخ زین الله
 حضر تلیرینه عرض قیلدم. مشار الیه ایسه: «مردارگه یمان تاثیر
 ایتماسون ایچون بعض کیمسه لر طرفندن شوپله بر سوز تشهیر ایدامش
 ایسه ده طوغروسی فرعون ایمانی حقنده اولان سوز لر ابن عربینک اوز
 سوزلری اولوب مدسوس دگللر در. مع ما فیہ الفصوص ده: فرعون
 مخلد فی النار، دیه معتقدم، شوکا باشقه سوزلرم یالکز، بحث طریقی
 ایله گنه سویلانمشلر در دیمش» مضمونده جواب ویردی. بو مجلسده
 اوزینک یارانلری، درویشلر وبعض بر علم اهللری ده وار ایدی.
 بنی آخوند احمد حاجی حضر تلی آلوب وارمش ایدی ایسه ده اوشبو
 سوزلر وقتنده حاضر ایدی بیوقی ایدی؟ شمدی اونوتدم. مذکور
 جوابدن تعجب ایدوب: «مولانا! بوپله بر سوز- الفصوص - ده
 وارمیدر؟ بن فصوصنی تکرار فارامشیدم، لکن بوپله جمله گه تصادف
 قیلدیغم خاطر مدیه یوق» دیدیکمه شیخ حضر تلی: «وار!» دیه تا کید
 ایتدی و مذکور کتابنی اوزینه سوروب آلدی ده: «بو فصوص کتابینی
 اوزم کوستراما شهرنده یازمشیدم» دیه تقش ایدرگه کرشوب خیلی
 آفتاردی. بر خلفه ننگ سوزگه کرشوب مدرداب طور مقی سببندن اولسه
 کرک شیخ حضر تلی باشقه بر مسئله گه کروب کندی. پیر سالخورده گه
 زحمت ایتمکدن قورقوب بن، مسئلهنی تکرارلامادم وشبهه منی استیناف
 قیلمام. اگرده مذکور خلفه اوز سوزیمی سویلرگه اوزیمه فرصت
 ویرمش اوله ایدی احتمال که مجلسدن خیر کثیر آلوب چیقمش اولور
 ایدم. شیخ حقنده: «بو سوز حقیقت حالده الفصوص ده وارمیدر؟
 یوقسه اسماعیل حق سوزینی فصوص هامشینه کوچروب قوبدیغی حاله
 شول سوز فصوص ایچنده دیه خاطرنده فالهشمیدر؟» دیه فکرلب طور دم
 ایسه ده، فکر مگ صواب ایدیکی ده خطا ایدیکی ده بلنهادی. آخوند

احمد حاجی حضرتلری خانہ سندہ تکرار اوشبو مسئلہ نی چبقارغہ حاضر۔
 لندی کمدہ شیخ حضرتلری علمی بر بحث باشلادیقندن شونی دکلامقنی
 غنیمت بیلدم واوز مقصودیمی بوزک ایچون فدا قیلدم .
 مذکور سوألغہ ، فاضل محترم عالمجان حضرتلری : «مدسوسلک
 دعواسینی قیلوچیلر ، فکر مه کوره اصابت ایتہش لر» دیه جواب وبردی .
 «ابن عربینک اوز قلمی ایله یازلمش اضل نسخه ده هم ده شونک ایله
 مقابله ایدلمش نسخه دن طبع ایدلمش فتوحاتده شویله سوزلر اولسه نه
 دیپورسز؟» دیه مقابله قیلدیغده : «اول وقت البته مذکور فکر مدن
 عدول قیلورم» دیدی . اوشبو وعده سینہ کوره ظن ایدرم که مشارالیه
 حضرتلری مذکور فکرندن شمدی دونمش اولسه کرک .

مقصد

۱۰

فلسفیه

ابن عربینک فلسفه گه دائر سویلامش سوزلری واختیار ایتمش
 مذہب لری وار . بونلردن بعضیلری ۹ نچی مقصده بیان ایدلدی وبر
 ایکیمی هم اوشبو مقصده بیان ایدلنور .
 عالم مثال . ابن عربی ، حسی و آخرت عالملرینه باشقه اولدوق
 بر عالم وارلغن دعوی قیلوب بونی «عالم مثال» دیه تسمیه قیلور .
 عالم مثال : مادی و مجرد اولان عالملرک صورتلرندن عبارت اولوب
 الوان و ابعاد هم اشکال ایله صفتلاندیغی حالدہ جسمانی عالم گه مزاحمه
 قیلماز .

اوشبو عالم حقنده ابن عربی دیبور: «بزم صورتلرمز روشنده
دخی بر عالم وار، بو عالنده اولان هرشی، حی وناطق اولوب باقی
ودائیمیدر. فانی اولماز، تبدل ایتماز، بزم جسمانی عالمزدن هیچ شی
قبول ایلماز. مذکور عالم گه کروچیلر روحلری ایله گنه کررلر، بدن
وهیکللمری جسمانی عالنده قالب طورر. بونک اهالیسنی عوام خلقی
کورسه مثال ایدیکیینه عقللری یتمادیکندن عالم جسمانیدن فرق ایله
بیلمازلر. عالم مثاله شهرلر، خلقلر وآنلرک سویلاشمکده اولان
لغتلری بی حسابدر. بونده کرمش آدملرک الله تعالی عجیب روشده
ذهنلرینی آچار، شول جهتدن بونده اولان لغتلرک هر بری ایله آشنا
اولورلر وسویلاشلرلر، حسابسز کوب علملر تحصیل قیلورلر، بونی
بز اوزمز تجوبه ایتدک!».

اوشبو واقعهنی تأیید ایتدک ایچون ابن عربی کوب ماجرالر
حکایت ایدر حتی «عالم مثال» ده اولان خاتون قزلرینه قدر تعریف
ایلر وبعض شیلرینی رسملری ایله کویسترر. بو اورنده: «بن بو
عالنده بر کعبه کوردم، خلقلر طواف قیللر ایدی لکن اوستنده
پردهسی یوق، مکده اولان کعبه دن الوغراق، صو اورنده آغوب
طورمقده بر توپراق بیلغهسی ده کوردم» دیبور (۱).

* * *

«عالم مثال» ایله فائل اولمق ابن عربی گه خاص بر مسلك
دگل. بونان فلاسفهسی خصوصاً اشراقیون بوکنا ذاهب ایدیلر. هم
صوک اسلام عالماندن بعضیلر هم بوکنا طرفدارلق ایتمشلر در.
حقیقتی وارمی، یوقسه مجرد بر حبله و تزویردن عبارتمی،
آوروپاده بو کونده ارواح ایله مغابره ممکن ایدیکی حقنده مسئله

(۱) ابن عربینک اوشبو «عالم مثال» حقنده سویلامش سوزلرینی ابن تیمیه
صرف اوهام و حاصلسز الفاظ، خرافات و شطحیاتدن عد ایلمکده در.

ظاهر اولوب بوڭا آز دگل طرفدارلر پيدا اولمشدر. بوڭا في الاصل مذکور «عالم مثال» مسئله سينڭ فرعلرنندن اينديكن ظن ايدرلر. هر حالده بو کونکي علم، ما وراي طبيعت و ما وراي ماده وارلغن اهتراف ايتمشدر. شوڭا ايچون ذهن يتمامش شيلارڭ هر بريني ده انکار ايتمک ممکن اولماز. کرك «عالم مثال» اسمي ویرلسون و کرك ویرلسون، اولنديغمز عالم جسماني گه مناسبتي بر عالم يا که عالملر وارلغنده شبهه ايدلماز.

۱۸۶۸ تاريخ ميلادیده «باغراد» شهرنک اولدرامش صربيه توره سی حقدنه، يوز چاقروم مسافه ده اولان بر شهر اورامنده بر عامی، فاتبع تاوش ايله: «تورهنی اولدرديلر!» ديه قچرמש و سببی صورلدیغنه: «تورهنی اولدرديکارینی وقانغه بويالوب ياتدیغن کوزم ايله کوردیکمندن اوز اوزمنی ضبط ایده ألمقسزین قچردم» ديه جواب ویرمش. رسمی تفتیش سوکنده بو عامينڭ، قاتلر ايله هيچ مناسبتي يوقلغی ظاهر اولمشدر.

بوڭا امثالی، غزتهلر و ژورناللرده يازلنوب طورلور. صربيه واقعه سینی ايسه بز، رسمی اولدیغندن بونده يازدق.

وحدت وجود. وحدت وجود مسلکی ابن عربی گه خاص بر مسلک دگل بلکه پک ايسکی وقتلردن اعتبارا دنيا ده موجود ایدی. بودديلر، ايرانلور و باشقه قوملر فاشنده معروف اولان بو مسلکنی، فينيکه لورلر واسطه سيله آرسطو هندستاندن آروپاغه نقل فيلدی و بر قنر مدتلر «اسکندریه» مکتبنده هم تدریس ایدلدی. صوڭ وقتلرده بر طرفن ايرانلور و ايكنجی طرفن ده «اسکندریه» مکتبی شا کرد لری واسطه سی ايله اسلاملر آراسينه ده کردی. اسلام دنيا سنده «باطنيه» ديه مشهور اولان صوفيلرڭ اوشبو مسلک اهللری ايدیکی مرویدر. اسلام عالملری طرفندن غایت چوالچق و اسلام اثرلرنده فوق العاده

مغلق صورتده حكاييت ايدلمش اوشبو مسلك، صوڭ عصر فيلسوفلارنى طرفندن تدقيق ايدلمش و مذكور عنوان، بربرينه ضد اولان ايكنى تورلى مختلفى مذهب آراسنده مشترك صورتده استعمال ايدلبيكى معلوم اولمشدر.

بونلردن برنچى مذهب، خالقنى مخلوقاتده كورمكدن عبارت اولديغى حالده ايكنچى مذهب ايسه بالعكس مخلوقاتنى خالقده ابتلاع ايدلمش و مضحل اولمش كورمكدن عبارتدر. تكرر اشتباه اولماسون ايچون شهابى بونلرڭ اولگيسينه «وحدت موجود» (۱) و صوڭگيسينه ده «وحدت وجود» اسمى و بررلر.

بونلردن ايكنچىسى مجرد ذوقى و وجدانى بر مذهب اولديغى حالده اولگيسى (ارباينڭ دعوالرينه كوره) فنيدر.

وحدت موجود مذهبي، دين اهللرى قاشنده معروف اولان معنا ايله خالق و صانع عالمى انكار قيلمكدن عبارتدر. زيرا بو مذهب اهللرى: «موجودات، بربرندن انفصاللرى باطل اولان ماده ايله فوتدن باشقه شى دگل، ماده ايله فوتڭ سابقنده معدوم اولمق و لاحقنده فنا اولمق احتمالى يوق (ازلى و ابدى همده لايهوت ديمك اولور)، گرچه فردلر اعتبارى ايله فانى اولور ايسه لاره عنصر اعتبارنجه باقىدر، دنياڭ بر ذره ماده و قوتينى كيمونمك ممكن اولماديغى كين بونڭ اوستنه بر ذره قدر ماده و فوت آرتدرمق ممكن دگل» دييورلر. وحدت وجود مذهبي ايسه بنون عالمى الله وجودندن عبارت بيلمكدر. (ممكناات وجودى، وجود ظلى ديپولمش سوز ايله وحدت وجود مذهبينڭ مناسبتى يوق).

ابن عربى «وحدت وجود» ايله قائل اولمش ايسه البته قرآن شريف ايله قابل تطبيق اولان معنا ايله قائل اوله چغنده شبهه يوق.

بو ایسه طبیعی، مخلوقاتنی خالقده مضمحل کورمکن عبارت اولان
ایکنچی مذهب (وحدت وجود) اولسه کرک.

فی الواقع ابن عربی اوزینک متعدد اثرلر نده: «اشیا (ممکنات)
فی حد ذاتها معدوم اولوب آنچق جناب حق وجودی ایله گنه موجوددر»
دیيور. اوشبو سوزک تفسیری ابن خلدون بیانینه کوره (۱) بویله در:
مادهده اولان اعراض اولیه (امتداد و قوت کبی) واعراض ثانویه
(توس، ایس و لذتلر کبی) حقیقت حالده موجود اولمادقلری بلکه
یالکز بزم حس و ادرا کهزغه کوره گنه تعیین ایدلکلی فنی ایله
ثابت اولدیغی حالده، ادرا کهزغه منجلی اولدقلر نندن بزلر بونلرک
موجودلکلی ایله حکم ایتمکدهمز. اویقو وقتلرمزده توشلرمزده، اوز
قاشمزمده خارجه موجود، دیه حساب ایدلنور. بو حسابمک یالکش اولدیغنی
بزلر آنچق اویغاندیغمز وقتده بیلورمز. اگرده اویقومز دائمی اولسه
ایدی توشلرمز حقتده اولان عقیده مزده باقی و دائمی اولور، کوردیکمز
شیلرک هر بری بزم قاشمزمده خارجه موجود و حقیقی حال دیه قرارلا-
نور ایدی.

ایشته موجود خارجی دیه اعتقاد ایتدیکمز شیلر (عالم) ده اوشبو
قبیلدن ادرا کهزده منجلی و مستهر اولدقلر نندن حقیقت حالده موجودلگی
ایله بزم طرفمزدن حکم ایدلنور.

وجود تحقیق ایچون قارشوده بر مرآت اولمق لازم، بو ایسه
«ادراک» در. ادراک اولمادیغنده وجود تحقیق ایتماز. مدرک اولان
شخص نظر نده خارجه موجود کبی کورلماش شیلر، ادراکی سببندن
متعین اولمقدن عبارتدر. اوشبونک ایچون اگرده بو کون بر یوزنده
ادراک نوری سونسه ایدی بتون اشیا معدوم حکمینی آلهش اولور
ایدی.

بزم «موجود» ديه اعتقاد اينديكمز شيلارڭ كافهسى جناب حقاڭ
 «ايعان ثابتہ» (ممکنات) اوزرينه دائمى تجليسينى ادر اكمزدن عبارتدر.
 اوشبونڭ ايچون نفسهز هم داخل اولديقى حالده «عالم» اسمى ويرديكمز
 شيلر، اوز نفسلر نده معدوم اولوب آنچق جناب حق و جودى ايله
 موجوددر.

**

آخرت كونى، حساب و جزالر مدرك اولان شخصلر غه نسبت
 ايله موجود اوله چقلرندن اوشبو مذهب كه كوره بونلرنى انكار ايتمك
 لازم كلاماز.

بو طوغورده اولان سوز مز شمدى بوقدر. اگرده صريح صورتك
 ياكلمشدىق، مجمل و مغلق سوزلرنى خطالق اوزرنده بيان و تفسير
 قيلدق ايسه مرشدار، هادى و محتسبلر، قوللرينه قلم طوتوب اوز
 اسملرينى بازار غه مقتدر اولمش دين حاميلرى بوندن غفلت ايدوب
 طور مازلر. خصوصا مصحح الخطايا و مقتش الاغلاط آخوند حمزه
 حضرتلرى اوزينڭ منطقى دليللرينه بنا ايدوب دغى برر «تنبيه الاغيبا»
 باصروب بزم غباوتهمزنى عالم گه نشر ايدرو «شيطان اخرس» اوله رق
 طور مقتن ذمه سيني تبرئه قيلور.

**

اسلام دنيا سنده اولان «وحدت و جود» مسلكينڭ تاريخى ايله
 آشنا اولمق ايچون بونڭ مشهور كيمسه لر بنى بيلمك ضروردر. بناء عليه
 مختصر صورتده اولسه ده كله چك مقصده بونلردن بعض برلر يتڭ ترجمه
 حاللر بنى يازاچقمز.

مقصد

۱۱

حلاج، ابن الفارض، ابن سبعین، ابن هود، صدرالدین القونوی عقیف الدین تلمسانی -

حلاج. (ابو مغیث حسین بن منصور). اصلی ایرانده «بیضا» شهرندن اولوب «بغداد» ده طوردی. جنید بغدادی و باشقه لر ایله صحبت ایتدی. حلاج حقهده خلقارک بر فرقه سی «ولی الله، عارف بالله، صاحب کرامات» دبه اعتقاد ایتدیکلری حالده ایکنچی فرقه سی ده ماجد و کافر، مجنون و ساحر، زاهد صفتنده فاجر، عقللی کورنمکده اولان جاهل، مرائی و منافق ایدی حتی الوهیت دعوی ایتدی، دبه یمان سوز لر سویلر لر. المقدر زماننده بغداد ملالریزک فتوالری سببندن بیگ قامچی صوفدرلدی، ایکی قولنی و ایکی آیاغنی تریلای کيسدیکلری صوگ، باشنی اوزوب تننی اوت غه یاقدیلر.

حلاج حقهده اولان خبرلرک منبعی بزم تفتیشمزه کوره محمد بن جریر طبریزک «تاریخ الامم» نام اثریدر. کندی عصرنده اولان بو حادثه نی، طبری تفصیل ایله یازمش ایسه ده کندیسسی حلاج ایله صحبت ایتدیکینه و اوشبو مسئله حقهده مذاکره قیلوب طوغر یدن طوغری فکرینی آکلا دیغینه اشارت ایتمامش حتی که استنطاق و حکم مجالس لرنده حاضر اولدیغی و فتوی صورتلرینی کوروب اوقود یغنی ده بیان قیلما مشدر. ظن غالب، طبری بو ماجرائی باشقه لر دن ایشدوب و عهومی خبرلر دن اقتباس ایدوب کتابنه درج ایلما مشدر. حالبوکه بو عصرلرک بو کسی خبر لرنده مبالغه لر اوور و مستبد حکومتک تأثیر ایله روایتلر اوزگور و بوزلور ایدی. شونک ایچون حلاج غه دائر اولان خبرلر حقهده بر آز احتیاط قیلور غه تیوشلی.

نه کبی سبب ایله در حلاج غه مستبد وزیر اردن بری عقد ایدر
 و هر وقت فرصت کوزه در ایدی . بر اورنی کلدیکی دقیقه ده معلوم
 وزیر، حلاج کفری هم قتلی لازم ایدیکی حقده فتوی صورتی ترتیب
 ایتردی علمای سوء هر وقت مستبدار قوللرنده قورال اولدقلرندن بو
 طوغروده مشکلات کورلماشدر . حلاج قتل اولندیغنده کتابلرینی بیغوب
 یاندردیلر بوندن صوڭ نسخه ایتماز حقده خطاطلر دن آند ایتردیلر .
 حلاج برائنی معلوم اولماسون ایچون دیه فکر ایلدیکندن اولسه
 کرك ، بویله تدبیر لازم کورلمش . زیرا حلاج اوزینڭ گناهسز
 ایدیکنه اوشبو کتابلرینی شاهد قیلوب : « الوهیت و نبوت دعواسی
 قیلماقندن الله تعالی حفظ ایتمسون ، بو شیلر بنم حقده افترا در . بن حق
 مسلمانم ، قرآن وحدیث که ایمانم کامل . خلق آراسینه تارالمش کتابلرم
 حاله شاهد در ، بنم قانمی توگارگه حقکز بوقدر » دیه حکم وقتنده اوزینی
 مدافعه ایتمش ایدی .

حلاج ۳۰۹ تاریخی ذوالقعدة سنده اعدام اولندی . (بونڭ ترجمه
 حالی حقده محترم عالمجان حضرت کتبخانه سنده یازمه بر ایسکی اثر
 کوردم ایسه ده تأسفی که اوقورغه موفق اوله آلامدم) .

ابن الفارض . (ابو حفص عمر بن علی بن المرشد بن علی) .
 اهل تصوف شیخلرندن اولوب ۵۵۶ هـ مصرده دنیاغه کلدی ، شافعی
 فقہسی ایله اشتغال ایوب ابن عساکر وغیرلردن علم حدیث تحصیل
 قیلدی . بوندن صوڭ تصوف ایله شغلملندی ، دنیادن عزلت قیلوب
 صحرا رده ، تاغ ناش آرارلرنده یورر وکوب وقت خراب مسجدلرده
 طورر ایدی . وحشی حیوانلر ایله برلکده یوردیکندن حیوانلر بوڭا
 الفت ایتمشلر وشوڭ ایچون قاچمازلر ایدی صوڭره مکه گه واروب
 اونبش ییللر قدر بر مدت ، تاغلری آراسنده عمر سوردی . آندن مصرغه
 قايتدی و جامع الازهرده عبادت ایله مشغول اولدی . بیوک آدملرڭ

صحبترینه التفات ایتماز بلکه آنلردن قاچار و کشی قولندن بر نرسه اولسون قبول ایلماز ایدی. علوم دینییه و تصوفده کمالاتی ایله بر ابر مجذوب بر کیمسه ایدی. بعض بر غریب حاللری ده منقولدر. تصوف غه دائر بلیغ شعرلری و قصیده لری و مرتب بر دیوانی واردر. قصیده لرینه، دیوانینه پک کوب کیمسه لر طرفندن شرحلر یازلمش و دیوانی تکرار مرتبه نشر اولنمشدر.

بونلک حقیقه ابن خلکان: «اونده اولاق او طوروب طور دیشی بر وقتده حریرینک: من ذالذی ماساء قط * ومن له العسنى فقط - بیتنی اوفومش وشول ساعت شخصی کورلما دیکى حالده: محمد الهادی الذی * علیه جبریل هبط - ديه جواب ایشدلمشدر» دییور.

ابن الفارض، ۶۳۲ تاریخنده مصرده ارتحال ایتدی. قبری معلومدر. آناسی عادتی هاللدن بر کیمسه ایدی.

**

ابن سبعین. (ابو محمد قطب الدین عبدالحق بن ابراهیم بن محمد بن نصر) (۱). حضرت علی رضی الله عنه نسلندن اولان بو ذات اندلس و لایتند ۶۱۴ تاریخنده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلدی. تصوف و فلسفه گه انتساب ایدوب اوشبو ایکى مذہبنی برگه جمع ایتمکله کندینه مخصوص و «سبعینیه» دیمکله معروف مسلکنی ایجاد ایتدی. شاگردی و یارانى پک کوب اولمشدر. مستثنا شاگردلرینک برى ۶۶۸ ده وفات اولان صوفی و شاعر ابو الحسن علی بن عبدالله الششتیری ایدی. ابن سبعین، عقیده سنک متهم اولدیغندن اندلسدن نفی ایدلمشدر. ادبیاتده یز طولاسی اولوب بلیغ خطبه لری و بعض شعرلری واردر. لابد للعارف، الاحاطة، کتاب فی الجوهره، رساله العهد اسمنده اثرلری

(۱) مرتب سهوی سبعیندن اواسه کزک - «فاموس الاعلام» ده بونلک اسمی یا کلاش

مشهور در. امام غزالی حقیقه: « ادركته في العلوم اضعف من خيط العنكبوت » دیدان کیمسه اوشبودر. گوزل اخلاقی، صبرلی، غایت جو مرد، عالی جناب، تکلفسز ومتواضع بر ذات اولوب حتی کندیمسنی غیبت ایدنلر وهر وقت اذا قبله قدمه اولانلرغه مقابله ایتهمکسزین کیچوب قالور اولمشدر. ۶۶۹ تاریخی ۹ نچی شوالده «مکه» ده وفات ایتدی.

* *

صدر الدین القونوی. (ابو المعالی محمد بن اسحق). بیوک عالمردن وشیخلردن اولان بو ذات «قونیه» شهرنده دنیاغه کلمشدر. یاش ایکن وقتنده آناسی وفات اولدیغندن، آناسی ده شول وقت «قونیه» ده اولان ابن عربی حضر تلرینه واردی و صدر الدین ده ابن عربی تربیه سنده اوسدی علوم ظاهره و باطنیه عصرینک فریدی اولوب کندیمسندن کوب کیمسه لر تحصیل علم ایتمشلر. بونلرک بری جلال الدین رومی حضر تلریدر. نصوص، حکوک، نفعات الهیه، مفاتیح الغیب، تفسیر فاتحه، شرح حدیث اسمنده اثرلری واردر. «تفسیر اعجاز البیان فی تاویل ام القرآن» نام اثری «حیدر آباد» شهرنده «نظامیه» مطبعه سنده باصلدیغی بعض بر اعلانلر ده کورلدی. بونلرک حقیقه ابن تیمیه: «و اما صدر الدین الرومی فانه کان متفلسفا فهو ابعث عن الشریعة والاسلام» دییور (۱). ۶۷۱ تاریخده «قونیه» ده وفات ایتدی. وفاتی وقتنده نابوتنی «دمشق» شهرینه ابن عربی تربیه سی یانینه کوچررگه وصیت ایتمش ایسه ده اوشبو وصیتی یرینه کتورلما مشدر.

* *

عفیف الدین تلمسانی. (سلیمان بن علی بن عبدالله بن علی). مشهور شاعر لردن اولوب مغربده گی «تلمسان» قصبه سنده طوغمش واکثر عمرینی مصر ایله شامده کچر مشیدی. اصللری «کوفه» دن

ایتدی. تصوفده ابن عربی طریقتنده اولدیغی مرویدر. ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه یازمش مکتوبنده ابن تیمیه، اوشبو ذات حقنده: «واما الفاجر التلمسانی فهو اخبث القوم واعمقهم في الكفر... کان يستحل جميع المحرمات حتى حکى عنه الثقات انه كان يقول البنت والام والاجنبية شيء واحد ليس في ذلك حرام علينا وانما هو لاء المحجبون قالوا حرام فقلنا حرام عليكم... وشعره في صناعة الشعر جيد ولكنه كما قيل - لحم خنزير في طبق صيني» ديبور. بويله سوزلر سويلديكنی ابن تیمیه، تلمسانینک اوزندن طوغری ایشتمادیکندن، درستلکی شبهه دن خالی دگلدر. تلمسانینک تألیفاری وگوزل شعرلری وار. بونک حقنده احمد الدلجی: «کان حسن العشرة كريم الاخلاق ذاوجهة کان يتهم بالخمر والفسق والقيادة وينسب الى رقة الدين والميل الى مذهب النصيرية» ديبور. عشق و غرامغه دائر گوزل شعرلری وار. ۶۹۰ تاريخنده «دمشق» شهرنده ایتدی.

* *

ابن هود. (ابو علی حسن بن عضدالدوله). علوم حکمییه، طب و فلسفه، تصوف علملرنده متخصص اولان بو ذات ۶۳۳ تاريخنده اندلسده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلمشیدی. تصوف ایله فلسفهنی برکه فانتشدروب کندینه مخصوص بر طریق تأسیس قیلدی و دنیادن تمام منقطع اولوب عزلت و انزوا اختیار ایتدی. اندلسدن رحلت ایدوب مکه گه واردی، حجاز و یمن هم شامده کوب وقتلر اقامت ایتدی. بعض شعرلری واردر. ۶۹۷ تاريخنده «دمشق» شهرنده وفات اولدی.

مقصد

۱۲

منتقد و مدافعلى

عرب شاعرلر ندين برى: «اذا مت كان الناس صنفان شامت *
 و آخر مثن بالدى كنت اصنع» ديه اوزى سوكره سنده خلقلر - «ذم
 ايدوچيلر» ايله «مدح ايدوچيلر» اسمنده ابكى فرقه گه آيرلاچقلرينى
 سويلامشدر. واقعا وفات ايدن كيمسه لرك اوز محيطلر نده اولان
 آدملر دن بر طائفه سى متوفانك حسنا تينى ذكر ايدوب صاغندقلرى
 حالده ايكنچى طائفه سى ايسه آنك سبئائينى سويلاب لنتلنمكده اولدقلرينى
 هر زمانده وهر مكانده كورمك ممكن اولور. فقط اوشبو عادتدن بر
 قدر طش اوله رق ابن عربى سوكونده خلقلر اوشبو بر قاچ طائفه گه
 آيرلماشلر در.

- (۱) مطلقا اكفار قيلوچيلر. (۲) «ولى الله، عارف بالله ايدى»
- دييوچيلر. (۳) «ولى الله، عارف بالله ايدى» ديديكلىرى حالده اثرلرينى
 مطالعه ايتمكدن منع ايدوچيلر. (۴) بى طرف اوله رق طور وچيلر.
- (۵) كفر و ولايت ايله اعتقادلر دن تعاشى اينديكلرى حالده عمللرينى
 وسوزلرينى يانتقيبح ويا تحسبن ايلاوچيلر. «وللناس فيما بعشقون
 مناهب». بز ايسه اوشبو طائفه لرك مشهور آدملرينك اسملرينى
 ذكر ايدمكمز، فقط مسئله تارالماسون ايچون يالكلر اكفار ايدوچيلر
 ايله ولايتنى اعتقاد قيلوچيلر، ولايتنى اعتقاد اينديكلرى حالده اثرلرينى
 مطالعه ايتمكنى حرام دييوچيلرك مشهور آدملر ندين بحث قيله چقمز.
 بى طرف اولانلرى ايسه سويلر گه لزوم يوق

بونچی حزب. اثرلارنده اولان بعض بر سوزلرینی سند و بهانه ایدوب ابن عربینک کفری و فسقی یا که مطلقا ضلالت که توشدیکي ایله حکم توزوچیلر در. بو حزبک مشهور آدملری بونلر:

(۱) عزالدین بن عبدالسلام - (عبدالعزیز ۵۶۶۰ هـ وفات). بو کیمسه ابن عربی حقنده: «شیخ سوء کذاب یقول بقدم العالم ولا یحرم) دیمشدر (۱)

(۲) ابن تیمیه - (احمد تقی الدین ابو العباس الحرانی ۷۲۸ هـ وفات). بو کیمسه ۷۱۹ هـ وفات اولان شیخ ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه ۷۰۴ هـ یازمش اوزون بر مکتوبنده دیبور: «فتوحات و باشقه کتابلارنده گوزل تحقیقلری کورلدیکندن ایلک و قتمزده ابن عربی حقنده حسن ظنده ایدک. صوکره فصوص نام اثرینی کوردیکمزده بو آدمک حالی آچلدی، حسن ظنهن بتدی. فصوصده شویله سوزلر واردکره بوندن مسلمانلرغنه دگل بلکه یهود، نصاری و صابئون کبی باشقه ملتلر ده استعاذه فیلسه لر بری وار. ابن عربی فصوصده ایکی تورلی قاعده وضع ایتمشدر. بری ایسه «معدوم، حال عدمنده ثابت» دیمک اولوب ایکنچیسیده «مخلوقات وجودی ایله خالق وجودی ایکیسی بر شی» دیمکدن عبارتدر (۲) معدومنی حین عدمنده ثابت دیمک کتاب، سنت، اجماعغه خلافدر. اهل کلامدن اولان قاضی ابوبکر (البافلانی) حتی بونک ایله فائل اولانلرنی اکفار ایدر. بوفکرده اولانلرک منشأغلطلاری ایسه اشیانک، وجودلرندن مقدم الله تعالی علمنده ثابت اولمقی ایله خارجه ثبوتی آراسنده اولان فرقی ادراک ایدر. آلمادقلر ایدر. اهل سنت فاشنده وجود علمی ایله وجود عینی خارچی آراسنده فرق وار.

(۱) جلا' العینین ص ۴۴.

(۲) ابن عربی بوسوزلرنی «الفتوحات» دهده تکرار سویلامشدر. بوقسه بونلرنی

فقط «معومات فى نفسها ثابتتر» دعواسىنى باشلاب چىقاروچى ابن عربى دگل، اسلام عالمنده بويله بر مسلك دورتيوز بيلدىن بيرلى دوام قىلور. ابن عربى ايسه آنچق اوشبو آدملرگه موافقت ايتمشدر. ابن عربى طرفندن احداث ايدلمش شى ايسه «مخلوقات وجودى ايله خالق وجودى ايكىسى بر شى» ديمككن عبارت اولان ايكنجى قاعدهدر. ابن عربى اوشبو: «وجود المحدثات المخلوقات هو عين وجود الخالق ليس غيره ولا سواه» دىيكي سوزى ايله اسلام عالمنده، اوزندن مقدم اولان شىخار و عالملرگه خلافتق ايتدى. مذکور سوز، هيچ ايرمه سز اهل اتحاد و اهل حلول سوزيدر. مع ما فيه اتحاديه لرگه كوره ابن عربى اسلامغه ياقين و سوزلرى ده انصافليدر. زيرا مظاهر (اسم فاعل) ايله مظاهر (اسم مفعول) آراسىنى تفريق ايدر؛ اولنديقى حالچه اوامر و نواهى شرعيه ايله فائىلدر. سلوكك كه خدمت قىلور، اخلاقى تهذيب يولنده اجتهادى وار. گرچه سوزلرينك حقيقتلرنى آكلاماسه ارده شىخار بوگنا تقليد ايوب فائده لنورلر. اما سوزلرينك معنالرينى آكلاوچيلرنك حاللرينى بيلدگز (۱)!. «جواب اهل الايمان» نام اثرنده ابن تيميه: «كان ابن عربى الطائى من غلاة الجهمية يقول بوحدة الوجود وقال: «وكل كلام فى الوجود كلامه * سواء علمينا نثره و نظامه» دييور (۲) «الاسراء» اسملى كتابى حقنده اولان سوزى ۳۳نچى صفحه ده ذكر ايدلى.

(۳) ابو حيان. (اثير الدين محمد بن يوسف الاندلسى ۷۴۵هـ وفات). بو كيمسه اوزينك «البحر المحيط» اسملى تفسيرنده: «ومن

(۱) بو «آكلاوچيلر» سوزندن ابن تيميه نك مرادى كنديسيدر. ابن تيميه نك ابتلاسىنه اوشبو مكتوبى سبب اولديغى روايت ايدلنور.
(۲) ص ۵۳. «الفصوص» حقنده اولان بر فتواسىنى على القارى «فرالعون من مدعى ايمان فرعون» نام رساله سنده عينا كوچرمشدر.

بعض اعتقادات النصارى استنبط من تسربل بالاسلام ظاهرا وانتمى الى الصوفية حلول الله تعالى فى الصور الجميلة ومن ذهب من ملاحظتهم الى القول بالاتحاد والوحدة كالعلاج و..... وابن عربى المقيم بدمشق» ديمشدر (١)

(٤) ذهبى . (شمس الدين ابو عبد الله محمد بن احمد ٧٤٨ ده وفات) بو كيمسه عهوما تصوف اهلندن ناراضى اولديقى خالده ابن عربى حقده: «سوز سويلرگه مهارتى وار، كنديسى زيراك، حفظى قوتلى، تصوف علمنده دقتلى، تأليفلورى گوزل فقط شطحيات ايله اشتغالى مناسبتىز بر اشدر، احتمال بونلرنى وجد غلبه ايتديكىندن سويلمش اولور، الله تعالى عفو بيورسون» ديمش (٢) وايكنچى بر وقتده ده: «هو قدوة القائلين بوحدة الوجود وقد اتهم بأمر عظيم. وهذا الرجل قد تصوف وانعزل وجاع وسهر وفتح عليه باشياء امنزجت بعالم الخيال والفكرة واستحكم ذلك حتى شاهد بقوة الخيال اشياء ظنها موجودة فى الخارج وسمع من طيش دماغه خطابا واعتقده من الله تعالى ولا وجود له... ونصوف تصوف الفلاسفة واحل الوحدة وقال اشياء منكرة فعدها طائفة من العلماء مروفا وزندقة» دييور (٣).

(٥) ابن الوردى. (سراج الدين ابو حفص عمر بن مظفر. ٧٤٩ ده وفات). بو كيمسه اوزينك «تتمة المختصر» نام اثرنده: «٧٣٤ تاريخنده - العصورنية - مدرسه سنده درس تمام اولديغندن صوك فصوص كتابنى يرتوب صؤ ايله يودق. بو اثر، ابن عربى تأليفندندر. بونى استعمال ايتمك حرام ايديكينه اوشبوو حالهز تنبيه اولسه كرك. اوشبو وقت:

(١) جلاء العينين. ص ٤٤.

(٢) جلاء العينين. ص ٢٦.

(٣) القول الجلى. ص ٦١-١٣.

ہندی فصوص لم تكن * بنفيسة في نفسها
انى قرأت نقوشها * فصوابها في عكسها

شعر لرینى انشاد قیلدم» دیپور.

(۶) سبکی . (علی تقی الدین بن عبدالکافی . ۷۵۶ ھ وفات) .
بو کیمسہ ننگ ابن عربی حقیقہ : «ابن عربی واتباعہ فہم ضلال و جہال
خارجون عن طریق الاسلام فضلا عن العلماء الکرام» دیمش اولدیقى
مرویدر (۱) .

(۷) عضد الدین الایجی . (ابو عبداللہ عبدالرحمن بن احمد الشافعی .
۷۵۶ ھ تورمہ ۵۰ وفاتدر) . بو کیمسہ «الفتوحات» حقیقہ اولان فکر-
بنی صور وچیلرغہ : «اقتطعمون عن مغربی یابس المزاج بعمر مکة
وبأکل الحشیش شیئا غیر الکفر» دیمشدر (۲) .

(۸) تفتازانی . (سعد الدین مسعود بن عمر الشافعی . ۷۹۲ ھ
وفات) . بو کیمسہ «وعدة الوجود» رسالہ سندہ (۳) دیپور : «۱) ان
صاحب الفصوص لقد تجاهر بالوقادة العظمی و جاوز بالعمامة الامد
الاقصى حيث فضل نفسه الدنية بفرط شقائه على الذى آدم عليه السلام
ومن دونه تحت لوائه بان جعل فى تکمیل الدین لبنة الذهب نفسه
الغوی المبین ولبنة الفضة خاتم النبین بل کذب بهذا رب العالمین
حيث زعم ان الدین لم یکمل بسید البشر المبعوث الى كافة العجم
والعرب بل بقى منه موضع یسده لبنتان فضة وذهب فلبنة الفضة النبى
الذی ختم به النبوة ولبنة الذهب الولى ختم به الولاية (۴) یعنی نفسه

(۱) رسالہ وعدة الوجود لعلی القاری . ص ۱۰۸ .

(۲) رسالہ وعدة الوجود للتفتازانی . ص ۶ .

(۳) اوشبو رسالہ ، ۱۲۹۳ نجی ییل استانبولده ، باصلا مشدر . دیباجہ سی : العمده
المتعالی عما یقول الظالمون علوا کبیرا و الصلاة والسلام . . . فیقول الفقیر الى الله
الغنی مسعود بن عمر المدعو بسعد التفتازانی . . . بونگ باشقہ نسخہ سینى کورمادم .

(۴) ۳ نجی مقصدہ ذکر ایبتدی کمز دوشینى ارادہ قیلدر .

المبطل المرتاب الاوقع من مسيلمة الكذاب حيث لم يرض ذلك الوقح العارى بمارضى به مسيلمة من ادعاء رتبة التساوى ولذا تسميه الملاحدة من الاشقياء بخاتم الاولياء ويفضلونه لعنهم الله على خاتم الرسل والانبياء (٢) كتاب الفصوص ضلال الامم ، و رين القلوب نقيض الحكم ، كتاب اذا رمت ذماله ومدك بحر طمى و انسجم ، و كان نبات الثرى يابس ورطب جميعا لديك القلم وعمرت ما عمر الاولون والآخرون وهزت الهمم ، عجزت عن العشر عن ذمه وعن عشر وما ذاك ذم . ٣) ثم اعلم ان صاحب الفصوص قد زاد على ما سبق من الزندقة والضلالة ضغثا على ابالة فقال خرج فرعون من الدنيا طاهرا ومطهرا وذلك انكار لما ثبت انه مات على الكفر بالنصرص الناطقة المذكورة فى اثنين وعشرين سورة من القرآن وباجماع الامة فى كل عصر وزمان . ٤) ولا يغفى على ائمة الاسلام وعلماء الشرائع والاحكام ان من زعم ان فرعون اللعين مات على الايمان فقد كذب القرآن وجوز التناقض فى كلام الملك الديان وابطل قواعد الاسلام المعلومة من شريعة النبى عليه الصلاة والسلام وصار كفرعون وقومه من الكافرين ومن المكذبين الضالين فعليه وعلى فرعون لعنة الله والملائكة والناس اجمعين . ٥) فهذه جملة ما هدم به صاحب الفصوص بنيان الدين المرصوص ووجد لما ثبت ببداهة العقل وقواطع النصوص وزعم ان تلك الزندقة الملعونة الباطلة ببداهة العقل والشرع ذريعة الى التعرف ولذلك سول له الشيطان ان سماها علم التصوف وصدقه فى ذلك الجهالة الملحدون وقله الزنادقة الجاعدون وسيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون « (١) .

(٩) بلقينى . (سراج الدين ابو حفص عمر بن رسلان بن صالح الكنانى . ٨٠٥هـ وفات) . بو كيمسه ابن عربى حقهه اولان فكرلربنى

(١) تفتازانى نك بو سوزلرى شايد اوز فكرينك محصولى اولوب باشقه لردن

انتحال ايتامش اولسه كرك .

صور و چيلارغه هم قسقه هم آچيق قيلوب: «هو كافر» ديه جواب ويرديكي مرويلىر.

۱۰) ابن الخياط. (رضى الدين الفقيه اليمنى ۸۲۸دن مقدم وفات). بو كيمسه نك تر جمعه حالى كتبخانه مزده اولان اثر لر دن تابلمادى. ابن عربى حقنده اوز ينيك معاصرى فيروز آبادى ايله مباحثه سى وار. ايسته متعدد اثر لر دن اقتباس ايله اوشبو مباحثه نك خلاصه سيني بو برده كوچره مز. يهن، سلطانلر دن الناصر احمد بن اسماعيل رسولى طرفندن: «فصوص و فتوحات كبرى ابن عربى كتابلرى حقنده فكر كز نيچو كدر؟ بو اثر لر نى اوقوتقى و دنيانغه نشر قيلمق جائز مى؟ بونده اولان سوزلر ايله اعتقاد ايتمك شريعت كه خلاف دگلمى؟ خلاف اولديغى تقد برده مذكور مخالفت، شنيع صورت كه بالغمى؟ ياخود مذكور كتابلر علوم نافعجه جمله سندنمى؟ مرحمت ايدوب اوشبو سؤاللر مرگه جواب ياز كز! بو طوغر و ده مجد الدين فيروز آبادى بزگه بر جواب يازدى، لىكن آنك جوابى ايله گنه كوكلمز قرار تابمادى، سزدن هم بر جواب ايشدرگه آرزومز وار!» ديه يازلمش استفسارغه قارشو ابن الخياط (اوشبو مضمونده جواب يازمشدر: «ابن عربى اثر لر نى تحصيل ايتمك، آنلر نى اوقومق و اوقوتقى، دكلامق حلال دگلدن. مسلمان آدم ايچون بونك اثر لر دن اعراض لازم، زيرا بونلر شريعت كه مخالفدرلر، بونلر نى معو ايتمك سلطان ذمه سينه توشمكدهر، فيروز آبادى ابن عربى و اثر لر نى مدح ايتمش ايسه شايد بو عملى آنك اثر لر نى گوزل مطالعه ايتمادى كندن و مندرجه لرى ايله لازم درجه ده آشنا اولماديغندنر. بونك اثر لر نى سنت رسول الله نى ترك ايدرگه و شريعتنى توهين قيلورغه خدمت ايدر، اسرار ربانيه علوم لدنيه گه اطلاعنى ايهام قيلور. فيروز آبادى، ابن عربى دعالي ينيك يدى قات كوكلر نى كچوب اوتديكنى نه بردن بيلمشدنر؟ رسوللر، نبيلر اوزلر ينيك دعالي ينيك قبوللق غه آشمقى حقنده هر وقت

خوفده طور رار ایدی . بئر معونه ده شهید ایدلمش صحابه لر حقدده رسول الله حضرتلری طوتاشدن بر آی دعا قیلدی و قریش قبیله سینده منسوب بعض آدم لر خصوصده دعا ایتدیکنده : - ليس لك من الامر شيء - آیتی نزول قیلدی . یوقسه ابن عربی مرتبه سی سید المرسلین اولان ائده مز حضرتلری مرتبه سنندن ده بیوکیمدر ؟ ابن عربی غلاتلر کده غلاتلر نندر . بونک اوندن بر قدرینی سویلما مش اولان علاج صلب اولندی . ابن عربی ایسه الله تعالی حقدده ادب سز سوزلر سویلادی و نصارالر عقیده سی قییلندن اولان عقیده سینى یاشر مکسزین اعلان قیلدی . اگرده تصوف اهلی ایچون مخصوص کتابلر لازم ایسه غزالی ، سهروردی اثرلری کافی اولسه کرك . شیخ الاسلام ابن عبدالسلام بوکوا منکر ایدی ، امام بلقینی ایسه بونک اثرلرینی یاندرمق ایله بیوردی و شوکاکوره مصر سلطانی طرفندن یاندرلدی . بو سوزلرنی ابن عربی ضررینه تعصب ایدوب دگل بلسکه عموم اهل اسلام اوزرینه نصیحت اولسون ایچون یازدم . کتبه ابن الخياط عفا الله عنه .

(۱۱) ابوزرعه . (احمد بن عبدالرحیم العرافی الشافعی . ۵۸۲۶ هـ وفات) . بو کیمسه : « اگرده فتوحات ایله فصوص کتابلرنده اولان سوزلر ابن عربینک اوزندن صادر اولوبده وفاتنه قدر توبه ایتما مش اولسه ، کافر هم توهفده مخلک ایدیکنده شبهه یوق » دیبور اولمشدر (۱) .

(۱۲) شمس الدین الجزری . (ابو الخیر محمد بن محمد بن محمد بن علی . ۸۳۳ هـ (۲) وفات) بو کیمسه ۸۲۸ تار یخنده « یمن » گه کردیکنده ابی عربی و آنک مسلمانکینه عائد اولمق اوزره ابن المقری طرفندن صورلمش بر سؤالغه اوشبو مضمونده جواب یازمش ، صوگره دن مذکور

(۱) جلاء العینین . ص ۴۴ .

(۲) بونک وفاتی « قاموس الاعلام » ده سهو اولمق ۷۳۳ هـ و « کشفی الظنون » ده

(ج ۱ ص ۴۳۹) ۷۳۴ هـ دبه کوسترلمشدر . هر ایکسینی تصحیح ایتمک لازم .

جواب يمن عالملى حضورنده اوقولوب تصديق ايدلمشدر:

« خليفه لر و سلطانلر، عموما افتد ارلرى وار كيمسه لر ايچون شريعت اسلاميه گه خلاف اثرلرنى معو ايتمك لازم اولوب، اويله كتابلر ايله اشتغال قيلمقدن خلقلرنى منع ايدرگه تيوشلى. الرب حق والعبد حق * باليت شعرى من المكلف - كى سوزلر تاويل ايله ده تصحيح ايدلميه چكى معلوم. فرعون طاهر و مطهر اولديغى حالده دنيا دن چيقدى، ديه سويلامك صريح قرآن غه خلافدر. الفتوحات ده بو كى مخالف شريعت سوزلر پك كوب. كوب رياضت قيلمى سببندن ابن عربى گه سودا غالب اولوب شوندىن صوڭ نه ايسته ديكنى سويلامش اولسه كرك. بونڭ سوزلرى بر بويده منافض اولوب بوكون سويلادىكى كيچه سويلادىكىنه وكيچه سويلادىكى آندن اولسكى كون سويلادىكىنه خلاف اولور. بونڭ كى آدملىك كتابلرينه نظر ايتمك جائز اولميه چقى معلوم. بوڭا تقليد ايدنلر ياكه ساده و صاف ذهنلى آدملر اولوب، بونڭ سوزلرينڭ حقيقتلرينه دوشمنلر ياكه زنديق و اباحيلر اولوب باطنلرنده اسلام ديننى اعتقاد ايتما دىكلرى حالده ظاهرلرنده مسلمان اولوب يور و چيلردر. ابن عربى اتباعلرى ايله كوب سويلاشدم و هر وقت آنلر غه: - مسلككز ايله، تكليفنى برگه جمع ايله آلسه كز اڭ ايلك بن سزك مسلككزنى قبول ايدرم - ديدم. اگرده ابن عربى حقيقت حالده اوشبو سوزلرنى سويلامش ايسه و شونلرنى اعتقاد ايتدىكى حالده دنيا دن اوتمش اولسه آنى مسلمان دييورگه امكان يوق. اگرده معصوم دگل آدملىك ظاهرلرى كفرننى موجب اولان سوزلرينى تاويل قيلمق يولى آچلور اولسه اول وقت ير يوزنده بر كافر ده قالماز. حالبوكه ابن عربى، اوزينڭ سوز لرينڭ ماول دگل بلسكه ظاهرلرينه محمول ايدىكى بيان قيلور» (۱).

- (۱۳) ابن المقرئ. (شرف الدين اسماعيل بن ابن بكر الشافعي. ۸۳۷ دە وفات). بو كيمسه ابن عربينك اوزيني گنه دگل بلكه آنك كفرنده شك ايتمكده اولانلرني ده اكفار ايتمشدر. وعدت وجودنى رد ايدوب سويلامش قصيده سينك الوغ بر قسمى منظورمز اولدى.
- (۱۴) ابن حجر العسقلانى. (شهاب الدين ابو الفضل احمد بن على. ۸۵۲ دە وفات). بو وقار صاحبي، حديث و سنت خادمى اولان ذاتك ابن عربى حقنده بر كيمسه ايله مباحله ايدوب: «اللهم ان كان ابن عربى على هدى فالعننى بلعنتك» ديديكى مرويدر.
- (۱۵) سخاوى. (محمد بن عبد الرحمن. ۹۰۲ دە وفات). بو كيمسه، ابن عربى نى اكفار قىلوب مستقل بر رساله يازمشدر.
- (۱۶) سينيوي. (نبي (عبدالبارى) بن طورخان بن طورمش). سلطان سليمان قانونى عصرينك عالمرندن اولان بو ذات ۹۳۶ دە تمام ايتمش اولان «حيات القلوب» نام اثرنده: «ان مذهب اهل المتصوفة مذهب باطل و ضالتهم اشد من ضلالة اثنين و سبعين فرقة فتفريق مذهبهم واجب علينا ليجتنب المؤمنون عنهم وعن مذهبهم و مجالستهم فانهم ضالون مظلون و هو مذهب صاحب الفصوص فان مذهبه مصيبة عظيمة تمسكوا بالشرعية المطهرة لعلكم تفلحون من نار جهيم . . .» ديمشدر.
- (۱۷) ابو السعود عمادى. (احمد بن محبى الدين مصطفى. ۹۸۲ دە وفات). توركيانك بيوك عالمرندن و اوزون مدت شيخ الاسلامق خدمتى ايضا ايدنلر دن اولان اوشبو ذات فصوص كتابى حقنده: «بو كتابده شريعت كه خلاف سوزلر وار، بعض كيمسه لر بونلرني تاويل قىلوبده تكلفلنديلر، فقط يقينى صورتده بزلر كه معلومدر كه (?) بويله شريعت كه خلاف اولان سوزلر يهوديلر طرفندن دس اولنمشدر. شونك ايجون بو اثرنى مطالعه ايتماز كه تيوشلى. خصوصا ابن عربى

اثر لر بنی مطالعه اینمکدن نهی قیلوب فرمان سلطانی صادر اولمشدر»
دیپور (۱) .

۱۸) علی القاری. (علی بن سلطان بن محمد) (۲) الهروی. ۱۰۱۴هـ
وفات) ابن عربی ووجودیه گه فارشو مختلف اثر لر ترتیب ایتمش اولان
بو ذات، «وحدة الوجود» اسملی رساله سنده: «واما الشیخ (ابن عربی)
بعینه فاتوقفی فی حقه وافوض امره الی ربه فلا اقول انه زندیق
کما قال به کثیرون وان کان کلامه المتعارض يدل علیه کما تقدم ولا
اقول انه صدیق کما قال به آخرون بناء علی حسن الظن به وعدم
تحقق مرامه فی کلامه» دیدیکندن صوگ اوشبو جمله لر نی یاز مشدر:
(۱) فان مضرة مذهبه وشرارة مشر به اضرمن الدجال ونحوه و اشر من
تصانيف النصارى لان کل احد من اهل الاسلام يظهر لهم بطلان کلام
الدجال وافوال النصارى فی الحال و کلام ابن عربی فی قلب الغیبی
الجاهل بعلوم النبی صلی الله علیه وسلم مثل السم فی المسام . (۲) ثم
اعلم ان من اعتقد حقیة عقیده ابن عربی فکافر بالاجماع من غیر نزاع
وانما الکلام فیما اذا اول کلامه بما یقتضی حسن مرامه وقد عرفت من
تأویلات من تصدی بتحقیق هذا المقام انه لیس هناك ما یصح او یصلح
عنه دفع الهمام . (۳) فان کنت مؤمنا حقا ومسلما صدقا فلا تشک فی کفر
جماعة ابن عربی ولاتتوقف فی ضلالة هذا القوم الغیبی والجمع الغوی .
(۴) فالواجب علی الحکام فی دار الاسلام ان یحرقوا من کان علی هذه
المعتقدات الفاسدة والتأویلات الکاسدة فانهم انجس و ابخس ممن ادعی
ان علیا هو الله وقد احرقه علی رضی الله عنه . و یجب احراق کتبههم المؤلفة

(۱) جلاء العینینء ص ۳۶ .

(۲) خلاصة الاثر صاحبی آتا ایله بابا اسملرینی آلماشدر وب «محمد سلطان»
روشنده یازمشدر . درستى ايسه بزم یازدیغمز کبیر . فقط ایران عادتینه کوره بعض وقتلر
«ابن» توشلروب «سلطان محمد» اسمنده یازلور .

ويتعين على كل احد ان يبين فساد شقاقتهم وكساد نفاقهم فان سكوت العلماء واختلاف الآراء صار سببا لهذه الفتنة وسائر انواع البلاء .

ايکنچى حزب . بونلر ايسه ابن عربى بينى اولياء الله كده بيوكلر نندن سانارلر و مجتهدلگينى اعتقاد قيلورلر . بو حزبده اولان آدملر ك مشهورلرى بونلر در :

(۱) صفى الدين الازدى . (ابو منصور حسين بن جمال الدين على الانصارى) . بو كيمسه اوزينك بر رساله سنده : «دمشق شهر نده ابن عربى محبى الدين نى كوردم . طريقت عالملرينك ك بيوكلر نندن اولوب علوم كسببهنى ده جامعدر . خلق آراسنده منزلهسى بيوك وتآليفى كوبر . اخلاق وعلم جهندن كنديسنده توحيد غالب اولمش ، اوشبور سببندن وجد صاحبى اولان اصحابى كوبر » دييور (۱) .

(۲) زملكانى . (محمد كمال الدين ابوالمعالى بن على زملكانى . ۷۲۷ده وفات) . شام شينلر نندن اولان بو ذات : «عجب ايلرم ، بر قدر قاصر ذهنلى آدملر اوزلرينك ذهنلرى ايرشماديكى سببندن ابن عربى گه طعن قيلورلر . نه قدر الوغ مشكللرى اولسه ده اولسون ، اوز حضورمه كلوب صورسونلر ، شينك مراد وقصدلرينى بونلر غه بيان ايدرگه سوز ويررم » ديمشدر (۲) .

(۳) داود قيصرى . (بن محمود . ۷۵۱ ده وفات) . بو كيمسه « مطلع خصوص الكلم فى معانى فصوص الحكيم » اسملى اثر نده ابن عربى و «فصوص الحكيم» حقنده : «كتاب فصوص الحكيم الذى اعطاه النبى صلى الله عليه وسلم الشيخ الكامل المكمل قطب العارفين وامام الموحدين وقره عيون المحققين وارث الانبياء والمرساكين خاتم الولاية المحمدية كاشف الاسرار الالهية الذى لا يسمع بمثله الدهور والاعصار

(۱) نفع الطيب . ج ۱ ص ۴۰۸ .

(۲) نفع الطيب . ج ۱ ص ۴۰۶ .

ولایاتی بقرینہ الفلک الدوار محیی الملتہ والحق والذین رضی اللہ عنہ
 وارضاه وجعل اعلیٰ جناہ موطنہ ومثواه لیخرجہ الی الخلق و یبین لهم
 ما ستر من الحقائق ویکشف علیہم ما احجبه من الاسرار والدقائق لانه
 کاد ان يتجلی الحق بالنور الموجب للظهور و قرب ان ینکشف کل
 مرموز ومستور وحان طلوع شمس الحقیقۃ من مغربہا و برز عرش
 الربوبیۃ من مشرقہا» دیبور (۱) .

(۴) صفدی . (خلیل صلاح الدین بن ابیک الصفدی . ۷۶۴ھ
 وفات) . بو کیمسہ اوزینک کوب جلدی تاریخندہ : «فصوص الحکم ،
 جناب رسالتینہ افندمز طرفندن اولان اشارت موجبہ تالیف ایدلمشدر»
 دیبور (۲) . (احتمال کہ اوشبر مضمونہ یازلاچق عبارت لک سجعلری
 پک مناسب کلمشدر) .

(۵) فیروز آبادی . (مجدالدین ابوطاهر محمد بن یعقوب . ۸۷-
 یاشندہ ۸۱۶ھ وفات) . مختلف رسالہر و مجہوعہ لردہ اوفود یغزغہ کورہ
 ابن عربی حقندہ سویلامش بونک سوزلرینک زبدہ سی اوشمودر : «شیخ
 محیی الدین ابن عربی شریعت امامی وطریقہ شیخی ایدی . بن نہ
 قدر مدح ایدر اولسہم مدہ بنم مدحک فونندہ ایدی . تالیفلری ایسہ علم
 دکزلریدر . الملک المعظم اوزرینہ یازمش اجازت نامہ سینى کوردم .
 بوندہ دورتیوزدن زیادہ اثرینک اسمینى ذکر ایتمشدر . کوکل کوزلری
 صوفور اولان بعض ذاتلر بوکٹا طعن ایدرلر و بعض بر جاہلر حتی
 اکفار درجہ سینہ قدر وارلر ، فقط بونلرک بو اشلری ابن عربی
 حضرتلرینک کہالاتینى بیلورلک فہم لری اولمادیغندندر . ابن عربی
 حقندہ بزم اعتقادمز بویلہدر .» ابن الخیاط فتواسمینى کوردیکندن صوگ
 یازمش مکتوبینک خلاصہ سی اوشمودر : «اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعہ

(۱) عبدالغفور المسلمی رحمہ اللہ قلمی ایلہ یازلمش نسخہ ص ۲ .

(۲) نفع الطیب . ج ۱ ص ۴۰۶ .

وارنا الباطل باطلا وارزنا اجنابيه . قد ذكرت معتقدى فى الشيخ محبى الدين ابن عربى بعد مواظبتى على مطالعة كتبه ومصنفاته التى بشرح صدور العارفين وينور عيون المحققين والنظر فيها والنأمل فى حقائقها ومعانيها واقتطاف اطائب ثمراتها ومجانيتها وهو شيخ المحققين وامام العارفين هذا الذى نعرف منه ونحققه وندين الله به . و الفقيه رضى الدين فى دعواه انه لا يحل النظر فى كتبه ولا قرائتها ولا سماعها ليس هو متفرد بذلك بل جماعة من فقهاء الظاهر ينطقون بهذا و اكثرهم يعتقد خلافه . و اما احتجاجه بقول الشيخ عز الدين ابن عبد السلام فقير صحيح اذ هو كذب وزور عليه وقد روى خادمه انه سمع الشيخ يقول : - القطب الفرد الغوث فى هذا الزمان الشيخ محبى الدين بن عربى . و الشيخ حافظ الدين الذهبى حافظ الشام كان يقول : ما اظن ان محبى الدين يتعمد الكذب اصلا وهو من اعظم المنكرين واشدهم على طائفة الصوفية . ثم ان الشيخ محبى الدين كان مسكنه ومظهره بمدينة - دمشق - فاخرج هذه العلوم اليهم ولم ينكر عليه احد شيئا من ذلك وكان قاضى القضاة الشافعية فى عصره شمس الدين احمد الكوبجى بخدمه خدمة العبيد وقاضى القضاة المالكية زوج ابنته وترك القضاة بنظره . واما كراماته ومناقبه فلا يحصيها مجلدات وقول المنكرين فى حق مثله هباء لا يعاباه وقد انكروا على من هو اجل منه كالشيخ ابى يزيد البسطامى واحزابه مثل الشيخ ابى عبد الله ابن حنيف ولم يضرهم انكارهم ولم ينقص به اقدارهم فان رجع الفقيه الى الله تعالى عن انكاره وتاب الى الله عن افتراءه فهو احق به و الله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم . كتبه الملتجى الى كرم الله تعالى محمد الصديقى . بوندىن صوك فيروز آبادى ابن عربى حقه بر رساله ترتيب ايدوب ابن عربى حالينى تنويه ايتمشدره « الرد على المعترضين » اسمنده اولان اثرى اوشبو رساله مى اولسه كرك . اوشبونلرني كورديكندن صوك ابن خياط دخى ده

فاتیمغراق صورتده مقابله ایتمش و اوزینک اۆلگی فکرلرینی تقویه قیلوب فیروز آبادیغه مفصل صورتده جواب ویرمیشدر. «زبید» عالمرندن اولان قاضی شهاب الدین احمد الرداد، شیخ مزجاجی و باشقه لر ابن عربی مسلکنده اولدقلرندن فیروز آبادی طرفینی التزام قیلمشلر و اوشبو وقتلرده ابن خیاط وفات اولدیغندن ابن عربی طرفدارلاری غالب اولمشلردر. فقط اوشبو وقت ابن المقرئ ظاهر اولوب ابن خیاط طرفینی التزام قیلدی.

(۵) فناری. (شمس الدین محمد بن حمزه. ۸۳۴ ده وفات).
 آناسی حمزه بن محمد، صدر الدین القونوی حضورنده «مفاتیح الغیب» نام کتابینی اوقومش و صوگره دن اوغلی شمس الدین محمد که ده اوقونمشدر. اوشبونک تأثیرى ایله اولسه كرك شمس الدین فناری ابن عربی که مخلص اولدی و «فصوص الحکم» کتابینی درس قیلوب اوزینک شاگردارینه تعلیم ایدر ایدی.

(۶) جامی. (عبدالرحمن نور الدین بن محمد. ۸۱ یاشنده ۸۹۸ ده وفات). بو کیمسه ابن عربی که حقیقی مخلصلردن ایدی. «فصوص الحکم» حقیقه: «اوشبو کتابده اولان علملر و سرلر دفعی صورتده رسول اکرم حضرتلرندن شیخ کامل و مکمل محیی الدین بن عربی حضرتلری اوزرینه فیض اولنمشدر» دیپور (۱).

(۷) دوانی. (جلال الدین محمد اسعد بن سعد الدین الصدیقی. ۹۰۸ ده وفات). بو کیمسه فرعون ایمانی حقیقه ابن عربی که نصرت بوللو یازمش رساله سنده: «اما من یقول بكون الشيخ محیی الدین من الملحدین فجهله ینادی علیه بالالحاد حیث تکلم فیمن لا یصل الی کنه کلامه اساطین العلماء و سلاطین الفضلاء و عجزت افکارهم عن فهم اسراره و العجب انه ای المنکر تکلم بما لم یعلم حیث لم یعرف اصطلاحاتهم

ومن لم يعرف شيئاً أنكره والشيخ يعني بذلك سعة رحمة الله تعالى وهذا القائل يقول بعدم سعة رحمة الله ويقنط عباده ويجنهم على اليأس من روح الله ولا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون» دييور . «الزوراء» حاشيته سنده : « ان انوار الحقائق انما انتشرت في آفاق نفوس المستعدين من سواد بلاد المغرب خصوصا من حضرة الشيخ المحقق الاوحد الامام المدقق المؤيد عين اعيان الشهود انسان عين الوجود محيي الدين محمد الاندلسي الطائفي رضى الله عنه وارضاه» ديهشدر . (٨) ابن كمال . (كمال پاشا زاده شمس الدين احمد بن سليمان . ٩٤٠هـ وفات). بو كيمسه : «ابن عربي مسلکی اولان وحدت وجود ايله قول حقنده سلطان، خاقلرنی نكليف ايدرگه تيموشلی» ديهشدر (١) «زبدة الفصوص في نقش الفصوص» اسملى اثر ياننده كندى قلمينكث كليشهسى اوله رق اوشبو فتوى صورتى طبع اولنمشدر : « فتوى لابن كمال . بسم الله الرحمن الرحيم . الحمد لمن جعل عباده من العلماء والمحسنين ورثة الانبياء والمرسلين والصلاة والسلام على محمد صيد (كذا) المبعوث لاصلاح الضالين وعلى آله وصحبه المجدين لاجراء الشرع المتين والهيبن . وبعد ايها الناس اعلموا ان الشيخ الاعظم والمقتدى الاكرم قطب العارفين وامام الموحدين محمد بن على العربي الطائفي الحانمي الاندلسي مجتهد كامل و مرشد فاضل له مناقب عجيبة وخوارق عادة وتلامذة مقبولة عند العلماء والفضلاء ومن انكر فقد اخطأ ومن اصر على انكاره فقد ضل يجب على السلطان تأديبه وعن هذه الاعتقادات تحويله اذ السلطان مأمور بالامر بالمعروف والنهي عن المنكر وله مصنفات كثيرة منها فصوص حكيمية وفتوحات مكية بعض مسائلها مفهوم اللفظ والمعنى وموافق للامر الالهى والشرع النبوى وبعضها خفى عن ادراك اهل الظاهر دون اهل الكشف والباطن فهن

لم يطلع على المرام يجب عليه السكوت في هذا المقام لقوله تعالى ولا تنقف ما ليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا والله الهادي الى سبيل الصواب» (۱).

(۹) تاش كوپرى زاده. (احمد عصام الدين ابو الخير . ۹۶۸ هـ وفات).
 بو كيمسه اوزينك « موضوعات العلوم » اسملى كتابنده ابن عربى حقنده : «عالم ربانى و بحر صمدانى، مرشد السالكين و منقذ الهالكين (؟) امام باهر البرهان شيخ جليل الشأن . دهرينك فريدى ايدى . فتوحات مكيه نام اثرنده معارف كشفيه نك غر بيلر ينى، لطائف ذوقيه نك عجبيلر ينى درج ايتدى» دييور .

◆ (۱۰) ابن حجر المكي (احمد شهاب الدين بن محمد بن على بن حجر . ۹۷۳ هـ وفات). بو كيمسه ابن عربى حقنده دييور : « مقامات و مكاشفات علملر نده كمالاتلرى ، ورع و زهدلرى تواتر ايله منقول اولديغى سببلى ابن عربى ايله ابن فارض حقنده - و ليلر بلكه مقررلر - ديه اعتقاد ايتمكده مز . بو طوغر وده بزم سلفلر مز عبدالله يافعى ، تاج سكندرلى ، تاج الدين سبكى ، زكريا انصارى ، برهان بن ابى شريف كى بيوك ذاتلر در . بونلر ايسه مذكور ايكي ذاتك حقلنده اولمقلرى وولى ايد بكلرى ايله قائللر در . اعتمادلى ذاتلر اولمقلر ندين اوشبو كيمسه لر ك سوزلر ينه انابتسزلك كوسترمك مناسب اولماز . استاذلر مز دن بلقينى ايله بقاعى (۲) و بونلر ك شاگردلرى مذكور ذاتلر غه انكار قبوللر ايدى ، شويله ايسه ده بن ، بو استاذلر مز سوزلر ينه كوره نفتازانى سوز ينى قبول ايتمكده يم . نفتازانى ، ابن المقرئ ك ره مقامنده : - الحق انهم (ابن عربى و طائفته) اخيار ائمة وان اليافعى و ابن عطاء الله و غيرهما صرحوا بولاية ابن عربى وان اللفظ المصطلح

(۱) معترم عالمجان حضرتلر كى كتبخانه سنه بورساله نك يازمه نسخه سيني ده كوردم .

(۲) ابراهيم برهان الدين بن عمر البقاعى . توفى ۸۸۵ سنه .

علیه حقیقه عند اهله فيما اصطلموا علیه وان العارف اذا استغرق فی بحار التوحید ربما صدرت عنه عبارات توهم الحلول والاتحاد ولاحلول ولا اتحاد دیمشدر. ابن عربی کبی بیوک آدمی اکفار ایدوچیلر طوغروسی آداشمشلردر. اگرده ابن عربی گه طعن ایتمک طوغروسینده ابن المقریؒ ننگ غرضی صحیح اولسه ایدی، بالکنز اوزینی گنه کافر ایتمک ایله قناعت ایدر و آنک کفرنده شک ایدوچیلر گه تعرض قیلماز ایدی. بونک اوشبو معامله سی صرف تعصیب عبارتدر « دیبور (۱) . بونک حفیدی رضی الدین بن عبدالرحمن بن احمد الیهیمی (۱۰۴۱ ده وفات) هم ابن عربی گه طرفدارلق ایدوچیلردن اولوب بو طوغروده «شدره من ذهب من ترجمه سید علی العرب» اسمند بر رساله ترتیب قیلنمشدر. (۱۹) شعرانی. (ابوالمواهب عبدالوهاب بن احمد شعرانی. ۹۷۳ ده وفات). بو کیمسه ابن عربی حقنده: «الشیخ العارف الکامل المحقق المدقق احد اکابر العارفين بالله. اجمع المحققون من اهل الله عزوجل علی جلالته فی سائر العلوم وما انکر من انکر الا بدقة کلامه لاغیر» دیبور (۲). فرعون ایمانینه دائر اولان مدافعه سی بودر: «ابن عربی، الفتوحات المکیه ننگ ۶۲ نچی بابنده: - ان فرعون من اهل النار الذین لا یخرون منها ابدالآبدین - دیه و ۳۶۶ نچی بابنده ده: «وقد حکى الله تعالى عن فرعون انه قال آمنت انه لا اله الا الذى آمنت به بنو اسرائیل وانا من المسلمین، فلم ینفعه هذا الايمان» دیه بیان ایدر. شونک ایچون فرعون ایمانی ایله قولنی شیخ ابن عربی گه نسبت ویر وچی کیمسه والله افتراقیلنمشدر. شریعت خلافتنه ویاکه جهور فکربینه موافق دگل سوزار، ابن عربی اثرارینه دشمنلر طرفندن دس (تزویر) ایدلنمشدر. مکة مکرمه ده ابوطاهر المغربی ملکنده اولان - الفتوحات-

(۱) «الفتاوى الحديثية». ص ۳۷ - ۴۰.

(۲) لوائح الانوار فی طبقات الاخيار. ج ۱ ص ۱۵۹.

نسخه سینی کوردم . بونسخه-قونیه-ده اولان اصل ایله مقابله ایدلمشدر .
 بونده ایسه هیچ بر خلاف شی یوق (١) . شمول رحمت حقنده اولان
 مدافعه سنک دیبور : «فکذب والله وافتری من اشاع عن الشيخ محیی الدین
 ابن العربی انه کان یقول ان اهل النار الذین هم اهلها یخرجون منها
 بعد مدة تعذیبهم . وكذلك کذب من دس فی کتاب الفصوص والفتوحات
 المکیة ان الشيخ فائل بان اهل النار یتلذذون بالنار وانهم لو اخرجوا
 منها لاستغاثوا وطلبوا الرجوع الیها کما رأیت ذلک فی هذین الکتابین
 وقد حذف ذلک من الفتوحات حال اختصاری لها حتی ورد علی الشیخ
 شمس الدین الشریف المدنی فاخبرنی بانهم دسوا علی الشیخ فی کتبه
 کثیرا من العقائد الزائفة الی نقلت عن غیر الشیخ کما مرت الاشارة
 الیه فی الخطبة . فان الشیخ من کمل العارفين باجماع اهل الطریق
 وکان جلیس رسول الله صلی الله علیه وسلم علی الدوام (٢) فکیف
 یتکلم بما یهدم شیئا من ارکان شریعته ویساوی بین دینه و بین جمیع
 الادیان الباطلة ویجعل اهل الدارین سواء هذا لایعتقک فی الشیخ الا من
 عزل عنه عقله . فیاک یا اخی ان تصدق من یضیف شیئا من العقائد
 الزائفة الی الشیخ واحم سمعک وبصرک وقلبک وقد نصحتک والسلام .
 وقد رأیت فی عقائد الشیخ الوسطی مانصه : و نعتقد ان اهل الجنة
 و اهل النار یخلدون فی داریهما لا یخرج احد منهم من داره ابد الآبدین
 و دهر الداهرین و مرادنا باهل النار الذین هم اهلها من
 الکفار و المشرکین و المنافقین و المعطلین لا عصاة الموحدين فانهم
 یخرجون من النار بالنصوص ... لان النار کما لا تقبل بطبعها خلود
 موحده فیها کذلک لا تقبل بطبعها خروج اهلها منها ابدا لانها خلقت من
 من الغضب السرمدی .. وهذا اعتقاد الجماعة الی قیام الساعة» (١).

(١) الیواقیت و الجواهر . ج ١ ص ٧ و ج ١ ص ١٣ و ج ٢ ص ١١٢-١٧٥ .

(٢) الیواقیت و الجواهر . ج ٢ ص ١٨٢ .

کله چکده ابن عربیڭ طرفدارلری ایله مخالفلاری آراسنده «مخاکمه» یازلنجهق اولدیغندن شعرانی عبارتلرینی عینا کوچررگه لزوم کوردک. (۱۲) مئاوی، (عبدالرؤف زین الدین بن علی . ۱۰۳۱ ده وفات). بو ذات، اولیالار طبقه لری حقنده یازمش اثرنده : « ابن عربی، علم و آثار سنتنی جامع ایدی، کوب کیمسه دن علم تحصیل قیلدی، صوگره زهرلك یولینه کروب سیاحت ایتدی و هر بر کرمش شهرنده گوزل اثرلر قالدردی» دیمشدر (۱).

(۱۳) مقری، (احمد بن محمد تلمسانی . ۱۰۴۱ ده وفات) . بو کیمسه «ابن عربی، الله تعالانک ظاهر اولان حجتی و باهر اولان آیتلر، آنک حقنده سویلانمش یمان سوزلرگه قولاق سالنماز، آنک درجه سی معلومدر، کوب سوز سویلرگه حاجت کورلماز» دیمور (۲).

(۱۴) عبد الله بوسنوی، (قونیه شهرنده ۱۰۵۴ ده وفات) . بو ذات، ابن عربی گه فوق العاده مخلصلردن ایدی . «فتوحات» غه بر مقدمه هم ده آلتنجی بابنه «رسالة فی النشأة الانسانية» اسمنده بر شرح تألیف ایتدی و ابن عربی مسسکینی ایضاح بوللو «رساله اعیان ثابت» اسمنده بر رساله ترتیب ایتمشدر . «تجلیات عرائس النصوص فی منصات حکم الفصوص» اسمنده اولان فصوص شرحی استانبولک مطبوعدر . (۱۵) اسماعیل حقی . (ابن مصطفی استانبولی . ۱۱۳۷ ده وفات).

ابن عربی گه موافقت یوزندن «وحدت وجود» ایله قائل اولدیغی ایچون استانبولدن نفی ایدلمش ایسه ده صوگره عفو قیلنمشدر . «روح البیان» نام تفسیرنده هر مناسبت دوشدیکی ایله ابن عربینی مدافعه ایتدیکی و هر ذکر قیلندیغنده کلمات تعظیمیه علاوه ایتمک عادتندن اولدیغی روایت ایدلنور . ممکن اوله طور و بده مطالعه ایتما دیکم

(۱) جلاء العینین . ص ۴۵ .

(۲) نفع الطیب . ج ۲ ص ۳۳۶ .

کتابلرک بری «روح البیان» در. شونک ایچون فرعون ایمانی وشمول رحمت حقنده ابن عربینی نه بولده مدافعه قیلم یغندن خبرم بوق. محترم محمد شا کر و محمد ذا کر افندیلرک صیفیه لرنده قوناقلری اوله رق طور دیغمده (۱) کونلرک برنده اوقور ایچون نرسه بتدیکندن اشکافلرینی آفتاروب الوغ جتهلی بر کتاب آلم. مکرده بو اثر صاحب ترجمه ننگ «فرح الروح» نام کتابینک بر نچی جلدی ایمش. باشده التفاتسز صورتده اوقورغه باشلادم ایسه ده، تدریج ایله لذت وراحت حاصل اولدی، عاقبت مواتشدن مطالعه ایدوب چیقدم. بونک ایسه: «فرعون مخلص فی الناردر، ابن عربی فصوص - کتابنده: وکان موسی قره عین لفرعون... دیمش ایسه ده بو کبی سوزلری مناظره و مباحثه گه محمول. زیراً فتوحات - ده: فرعوننی مخلص فی النار طائفه لردن عد قیلمش و ایکتچی بر اورنده ده: هذا معتقدی وغیر هذا قلته علی سبیل البحث والا سنکشاف دیمش» مضمونده بر جمله کوردم (۲).

(۱۶) عبدالغنی نابلسی. (ابن اسماعیل ۱۱۴۳ ده وفات) بو کیمسه ابن عربی و وحدت وجود حقنده «الرد المتین علی منتقص العارف معبى الدین» همده «المقصود فی وحدة الوجود» اسملرنده کتابلر تالیف ایتمش و «فصوص» نی مدح ایدوب شعر لر سویلا مشدر. ابن عربینی: «بحر المعارف الالهية و ترجمان العلوم الربانية، الشیخ الاکبر والقطب الافخر» ديه مدح ایلر (۳).

(۱۷) علی تونقاری. (شیخ علی بن سیف الله (۴)) ۹۴ یاشنده ۱۲۹۱

(۱) قیوخورال شهرندن ۶۰ چاقروم مسافده اولان پریسکه لرنده. بونده ایسه ۱۹۱۱ میلادینک ایبولنده ۱۵ کون قدر طوروب آندن «ترویسکی» گه کتدم.

(۲) ص ۳۷۳ - ۳۷۴.

(۳) جواهر النصوص. ج ۱ ص ۲. ج ۲ ص ۲۴۵.

(۴) ترجمه سی مفصل صورتده «آثار» ده یازلی.

تاریخنده «تونتار» قریه سنده وفات اولدی. بو کیسه ابن عربینی مدافعه ایروب یازمش رساله سنده (۱): «عصرینک عالمیری ابن عربینک بیوک آدم همده اولیادن ایدیکی حقنده اتفاق ایتدیلمر» دیبور. (۱۸) عبدالعلی محمد الانصاری. (بن نظام الدین اللکنوی). بو کیسه ابن عربی خصوصنده: «الشیخ الاکبر خانم الولاية المحمدية الشیخ محیی الدین محمد بن العربی» دیه توصیف ایتمشدر (۲). «خلیفه الله فی الارضین» دیه مدح قیلدیغنی ده روایت ایدرلر (۳).

* *

ابن عربی طرفدارلری بونلرغنه دگل بلسکه غایت کوبدر. بز ایسه آنچق نمونه ایچون بعض بر مشهور ذاتلرنیغنه ذکر قیلدق.

* *

اوچونچی حزب. بو حزب ایسه ابن عربینی اولیادن صانار لکن اثرلرینی اوفومقنی حرام اعتقاد ایدر. بونلرک معتبرلری - بزم تفتیشمهزگه کوره - امام سیوطیدر.

سیوطی: «تنبيه الغبی بتبرئة ابن العربی» اسمی ایله ابن عربی حقنده یازمش رساله سنده: «بونک ولیلگی ایله اعتقاد قیلنور اما کتابلری اوقولماز، ابن عربی کندیسی ده: - نحن قوم یحرم النظر فی کتبنا - دیبور، اهل تصوف بر قدر شیلر حقنده اصطلاحلر ایتمشلردر که بونلرک متعارف اولان معنالرینه باشقه معنالر اراده قیلنور. اگرده بر کیسه، مذکور اصطلاحلرنی مشهور اولان معنالرغه حمل قیلسه آنلرنی اکفار قیلورغه مجبور بولور. بعض مؤلفاننده امام غزالی، صوفیه نک بو کیم اصطلاحی تعبیرلرینی قرآن شریفده اولان

- (۱) اوشبورساله، علی القاری طعنلرینی مدافعه ایتمک صورتنده یازلمشدر. حقیقی فاضل محترم محمد نجیب افندی اوزقلمی ایله یازوب کتبخانهزگه هدیه قیلدش ایدی.
- (۲) فواع الرحموت شرح مسلم الثبوت. ج ۲ ص ۱۲۴.
- (۳) نظم الدرر فی سلك شق القمر. ص ۴. چوق ککرلر اوسون یرالاهسی دیماش.

متشابه آیتلرگه تشبیه ایر « دیمشدر (۱) .

بعض بر مؤلفار، بو یرده سیوطین منقول سوزلر حقنده: «ابن عربی حقنده سیوطی سوزلری بر برینه متناقضدر، بو یرده آنک اولیاء اللهدن ایدیکنی بیان فیلبدیغی حالده - التخبیر اعلم التفسیر - نام اثرنده: - ابن عربی المبتدع الذی ینسب الیه کتاب الفصوص الذی هو کفرکله - دیمش و - الدراییه شرح النقایة - نام اثرنده ده: - ونعتقد ان طریق ابی القاسم الجنید سید الصوفیة علما و عملا و صحبة طریق مقوم فانه خال من البدع دائر علی التفویض والتسلیم والتبری من النفس بخلاف طریق جماعه من المتصوفة کابن عربی الطائی و اضرابه فانها زنفة منافیة للمکتاب والسنة - دیمشدر « دیورلر .

مقصد

۱۲

محاكمه

دوست و دشمنلر، طرفدار و مخالفلردن آلمش معلوماتدن، کوب آدملر حقیقت تابعدن عاجز اولورلر بلکه دخی ده زیاده تردد و خیرت ایچنده فالورلر. شونک ایچون بو روشده یازلمش ترجمه^۶ حالده بر «محاكمه» قویلوب ممکن قدر اورتا بر بولنی کوستررگه طریشمق لازمدر.

ابن عربی کبی بیوک آدمک دوست و دشمنارندن صادر اولان افکار حقنده «محاكمه» فیلورغه قدرتمزدن کلورمی یوقمی؟ اما وظیفه مننی

ادا ایتمک قصدیه بز بو یرده مطلقا بر «معا که» یازاچمز. بنده، حقلق غه اصابت ایتمک ایله دگل بلکه شونک ایچون طریشمق ایله مأمورد. معا که مز قاصر اولور ایسه، قصورسز معا که نی کوب بیلوچیلر یازارلر. «معا که» یازمق مناسبتی ایله بز شمدی کوکلمزک ابن عربی گه اولان جمیع مناسبتنی وقتلی اوله رق کیسک، آنک اهسی و علیهسی حقنه نفسمزنی تماما تجرید قیلدق

**

ابن عربی گه منسوب سوزلرک انک ضررلی حساب ایدلوب، کوب تشویشلرگه سبب اولانی «وحدت وجود» مسئلهسی اولسه کرک. لیکن ۱۰نچی مقصده ذکر قیلنمش توجیهلر درست اولور ایسه بونده شایان انکار بر شی یوقدر. بالفرض ابن عربی نک مقصدی کلیا باشقه بر معنا اولور ایسه ممکنات ایله واجب آراسنده تمایز وارلقنی، بونلردن اولگیسی مخلوق و معلول اولوبده صوگغیسی آنلرک خالق و علیسی ایدیکنی هم ده بتون شرعی حکملرنی اقرار و تصدیق ایتدیکندن ابن عربی نک بوندن مرادی شریعت ایله تطبیقی قابل بر شی اولسه کرک. شونک ایچون مذکور سوزندن اتحاد و حلولنی آکلمازغه تیوشلی. قرآن و سنتنی تعظیمده فانی اولان، پیغمبر و شریعتنی کندینه رهبر ایدن بر ذات، حشر و نشرنی هم ده حساب و جزانی انکار ایتیمه چکی معلوم.

ابن عربی و آنک مسلکگنده اولان کیسه لرک، ظاهرنده شریعت گه خلاف کورلش سوزلری اوزلرینه معلوم اولان معنالرنی تعبیر ایچون، اصطلاح قییلندن استعمال ایدلنور. بو کبی اصطلاحلرک حقیقتنه ایرشک - مادام که - اصطلاح وضعسندن خبری یوق، بیوک آدم ایچون ده ممکن اولماز. اوشبو سبببن بویله مادهلر ایله طعن ایتمک مناسب دگل. مع ما فیه مخصوص بر اصطلاح توزومک طوغروسنده قولر و فردلر اختیارلی

ایسه لر ده مطلقا دگل بلکه صریح شریعت گه مخالفتنی موهم اولمازلق
یا که فتنه گه باعث کورلمازلك ایله مشروطدر. فتنه گه باعث اوله چغنی
جهتدن رسول اکرم حتی جزئی شیلردن ده امتنی منع ایدر اولمش .
« ولا یقولن احدکم للمعنب کرم » دیمش سوزی ده بوکا مثال اولسه
کرك (۱) .

* * *

ابن کمال ، « وحدت وجود ایله قولنی سلطان ، خلقلرغه تکلیف
ایدرگه تیوشلی » دیه آیتمش ایسه لامر حبابه ولا اهلا. رسول الله تکلیف
ایتمامش بر شی ایله دین اسمندن سلطان نیچون جبر لاسون ؟ « کلمه
توحید، وحدت وجود گه دلالت قبله در » دیبولمش سوزده نکلدن عبارتدر .
اگرده بویله اعتقادلر کولکی اش اولسه لر ایدی ، بنده لرنی ارشاد
ایچون یبارامش اولان حضرت رسول تبلیغ ایتمش اولور ایدی (۲) .
قدم عالم گه دلالت ایده چک سوزلری ده (اگرده وار ایسه) موجب
کفر اولماسه کرك. زیرا عالمک مخلوق الله ایدیکی ایله اقرار ایدلدیکندن
صوگ بو طوغروده شرعا واجب اولان بورچ ادا قیلنمش اولور . بونندن
زیاده سی ایسه دینی بحث اولمقدن آرتق ، علمی و فلسفی بحثلر اولوب
بونلرغه ایمان و کفر تعلق ایتماز . شویله ایسه ده ابن عربینک ، عالمک
زمانا حادث ایدیکنی مشعر سوزلری « الفتنوحات » ده کوبدر . مع مافیله
خطا قیلماق انسان اشیدر . بعض مسئله لرده خطا ایتماک سببندن انسان
شأینده خلل کلاماز . شوئک ایچون بوکیمی بهانه لر ایله ابن عربینی ا کفار
قیلمقدن احتیاط ایدرگه تیوشلی . اسلام نظرنده ، ا کفار غایت الوغ بر
اشدر .

نچه عصرلر دنبرو ، نچه اثرلر نده یازلوب طور مقده اولان

(۱) صحیح مسلم . ج ۲ ص ۱۹۷ .

(۲) جلاء العینین . ص ۴۸ .

سوزلرینی سکر حالنده سویلانمش اولمقلرینه حمل ایتمک وجهسزدر .
 بو روشده کوب سویلانمش وکندی زمانندن باشلاب بو کون گه قدر
 درس قیلنوب طورلمش ، دفترلر و کاغذلر طولمش سوزلرک سکر
 حالنده سویلانوب بتمکاری احتمال طوتماز . بو آدملردن تکلیف ساقط
 دگلر . بناء علیه : «ابن عربی ظاهر نده شریعت گه خلاف سوزلرینی
 سکر حالنده سویلامش اولور» دیه توجیه ایتمک آنچق صیلر ایچون
 موافق توجیهلردندر . زیر ا بونی بالقلر قبول ایتمازلر ، حقلری ده وار (۱).

*
 *
 *

«الفتوحات المکیه ده اولان غریب سوزلر ، مخالفلر طرفندن
 دس ایدلری ، الفصوص کتابنده خلاف شریعت سوزلرده بعض یهودلر
 طرفندن دس ایدلمش شیلر در» کبی سوزلر مقبول سوزلر اولماسه
 کرک . غرض دنیاوی ایله بعض برتالیفلر گه احتمال که دس قیلوچیلر
 اولنور . بو عجب بر اش دگل . فقط بوندی حال ، مؤلف مسوده سی
 ایله مقابله ایدلریکندن صوڭ میدان غه چیقار و آچیق بیلنور . ابن
 عربی اثرلرینک نسخهلری اوزی سلامت وقتنده تارالری ، درس
 قیلوب اوزی اوقوتدی . بویله اولمش اثرلرده مدسوس و مزور جهلر
 وارلغن دعوی ایتمکه معنا یوقدر .

اهل اسلام کتابلرینک یهودلر طرفندن مدسوس اولمقنی دعوی
 قیلوق ، عهوما اسلام اثرلرندن امان کوتارلمکینه سبب اولور . بو کون
 بری ابن عربی اثرلر نده مدسوس سوزلر وارلغن دعوی ایدر اولسه
 یارین ایکنچی بری غزالی کتابلر نده اولان بعض جمله لرک مدسوس
 ایدیکی ایله شبهه سالور . ا گرده مسلمانلرک کتابلر نده مدسوس جهلر
 تشهیر ایدلمکی جائز اولسه بو وقتنده اوشبو : «ابن عربی کتابنده
 اولان بعض سوزلر مدسوسلر» مضموننده اولان جمله ناک کندیسی ،

اسلام اثرلر ندرن امنیت کوتاراسون ایچون بعض یهودلر طرفندن دس ایدلمادیکی نه ایله اثبات ایدلنور؟
 شایان تعجبدرکه ابن عربینک اوزی درس ایدوب اوقونمش کتابلر نده اولان بعض جملهلر نی تزویرگه نسبت ویرمش آدملر، یاز و قلم ایله اشی اولماش معری کتابلر نده اولان سوزلرک هیچ برینک مدسوس اولمق احتمالنی تجویز ایتماشلر حتی کتابلر نده نام و نشانی یوق شیلر نی آکا نسبت ویروب طعن قیلماشلر در.

**

ابن عربی تالیفلری حقنده اولان طعنلر و بونلرغه اولان مدافعلر حتی کندی عصرینه یاقین بر زماندن اعتبارا باشلانیدی حالده، اوشبو «مدسوس» لک ایله مدافعه ایتمک یولی، عصری پک صوگ اولان شعرانی طرفندن تشهیر و تکرار ایدلمشدر. شعر اینک اوشبو دعواسینه اهمیت ویرلماسه دخی گوزل اولور. زبیرا شعرانی دیدیکنجه، خلاف سوزار مدسوس اولسه ایدی، ابن عربی بونی کندیبسی اوز عصر نده اعلان قیلمش اولور ایدی. حالبوکه شعرانی ابن عربیدن: «ولقد وقع لنا وللمعارفين امور ومعن بواسطة اظهارنا المعارف والاسرار وشهدوا فينا بالزندقة وأذونا الاذى وصرنا كر سول كذبه قومه وما آمن معه الا قليل واعدى عدولنا المقلدون لافكارهم» دیمش سوزینی نقل ایدر (۱). زندقه گه نسبت ویررگه سبب اولان سوزلری، طبیعی قرآن وحدیثلرگه موافق اولان سوزلری اولماسه کرک.

«الفتوحات» ده فرعون ایمانی حقنده اولان سوزلرک مدسوسلگینه دلیل اوله رق شعرانی، ۶۲ نچی ۳۶۴ نچی بابلر ده اولان عبارتلر نی کتورر و بونک ایله ابن عربی، فرعون حقنده جمهور منهدنه اوله. چغنی اشعار ایلر. ۶۲ نچی بابده فرعوننی منگو تئوغلق طائفهلر دن

صانامقی درست ، ۱۰۳۶۱ نچی بایده شعرانی نقل ایتمش سوز تابلامادی ،
شونڭ ایچون فرعون نجاتی حقنده اولان سوزلرڭ ابن عربی گه افترا
ایدیکینه بونی سند قیلمق مشکلدر . اگرده شعرانی نقل ایتمش عبارت
درست ایسه اول وقت ، نجات حقنده اولان سوزلرڭ افترا ایدیکی
دگل بلکه شول مسئله حقنده ابن عربیڭ تناقض و اضطرارده فالدیغی
ثابت اولور . الفتوحانده تناقضلر وارلغنی شعرانی کندیسیده اعتراف
ایتمشدر (۱) . بوندن ایسه مذکور کتابڭ املاء الهی ایله یازلامادیغی ده
معلوم اولور . زیرا املاء الهی ایله یازلمش شیلرڭ تناقض و اضطرار-
بدن یراق اولمقی لازم . کفری ایله اولان سوزلر نندن ، ایمان ایله اولمش
سوزلرڭ مزورلیگینی دعوی قیلمق جائز اولسه بونڭ عکسینی دعوی
قیلمق ده جائز اولور . بونسی ایسه اولسگیمینه نظرا بر قدر ینگلدر ده .
زیرا کفرینه دلالت ایدن سوز یالکیز بر گنه و شعرانی دیدیکینه کوره
ایکی گنه اورنده اولدیغی حالده ایمانی حقنده اولان سوز « الفتوحات » ده
خسایسز اورنده مذکور و بعضیلری حتی تزویر نی قابل دگل روشلرده در .
اسماعیل حقیڭ : « فرعوننی بن تموغده مؤبد دیه اعتقاد ایدرم ،
شوندن باشقا سوزلرم آنچق بحث یوللوغنه سویلانمشدر » دیه « الفتوحات »
دن نقل ایتمش سوزینی ، بوزسالهڭ اوشبو بیتلری باصلدیغی ساعت گه
قدر بز « الفتوحات » ده اوچرته آلمادق . بو سوز اسماعیل حقیڭڭ
اوز کیسه سندن گنه چیقمش اولماسه یاخش ایدی .

* *

ابن عربی ، شهول رحمت مسئله سینی کفارڭ تموغدن چیقملری
ایله دگل بلکه شونده اولقلری حالده نعمت و راحت کورمکلری ایله
تصویر ایدر . شونڭ ایچون شعرانیڭ : « ابن عربی تموغ اهللرینڭ
کونلرڭ برنده چیقاقلری ایله قائل ایدی دیبانلر ، افترا ایتلر » دیه

آند ايدوى وجهسزدر. درست، فتوحاتده كفارك كونلرك برونده جهنمدن چيقاچقلرى يازلمش اورنلر وار، لىكن بونلرني ابن عربى اوز سوزى اولمق اوزره دگل بلىكه باشقهلردن حكايه ايدوب يازمشدر. بونك ايسه بحث كه تعلقى يوق.

شمول رحمت حقده ابن عربينك: «تموغ اهللرى تموغ عذابلرندن لذت آلورغه باشلارلر، بالفرض بونلر تموغدن چيقارلاچق اولسهلر جزع و فزع ايدوب كيرو اولىكى اورنلرينه قايتارلمقنى رجا ايدرلر» ديهش سوزينى ده شعرانى، مئسوس ديه دعوى ايدر و بوگا سند ايدرك شمس الدين شريف مدنى نام كيمسه سوزينى ايراد قيلور. بوندىن صوك: «ابن عربى اهل طريقت اجماعسى ايله بيوك عارفلردن و دائمى صورتده رسول اكرم ايله جليسلردن ايدى (?) ايهى بو درجهده اولان آدم، شريعت ركنلرينى بوزاچق سوزنى نيچوك سويلار و اوزينك ديننى باطل ديللر ايله بر مرتبه كه نيچوك قويار؟ ايكى دار اهلينى نيچوك بر حكمنه سانار؟ ابن عربى حقنده بويله سوز سويلاوچيلر عقللرندن يازمش اولورلر» ديه اوزينك فكرينى عرض ايدر.

شعرانى، بر مرتبه ابن عربينى كبار عارفيندى و رسول اكرم حضرتلرينك دائمى جليسلرندن ايدوب فويديغندن صوك بويله روشه توجيه و تبرئهلر، تزكيه و تنزيهلر قيلورغه، مجبوردر. فقط شعرانى بو عملنده حقلميدر؟ ايسته مسئله بئنده! دعوانى اصل و دليلنى فرع ايتك جائز ايسه شبيه يوق شعرانى حقلنى اولور، يوق ايسه يوق!

شعرانى اوشبو اورنده «مئسوس» ديه دعوى قيلدغى سوز، قونيهده اولان اصل نيسخه كه مقابله ايدلمش نيسخهدهن طبع ايدلدىكى اعلان قيلنمش «الفتوحات» ده مع زياده وار. حاجت كيمسهلر ۲نچى جلد ۶۴۸نچى بيت كه (۲۸۹نچى بابك آخريده) مراجعت قيلورلر.

شمول رحمت ، «فتوحات» ده شول در جه ده کوب وشول مرتبه ده مختلف طرز زرده بحث ایدلمشدرکه آنک مدسوس اولنه چغنی دعوی ایدر که حتی بولده یوق . بر یذک کتابنه بو روشده دس ایدلمک عادتا امکان خار چنده در .

نهایت در جه ده فساد اخلاق شابع اولان بر زمانه یاشامش وکندی کتابلرینه افترالر ، تزویر لر ایدلنوب طور دیعنی کوزی ایله کورمش شعرانی ، ابن عربی اثر لری حقیقده بویل فکر ایتمکنده معذور در .

* * *

شارع طرفندن خبر اولمادیغنده ، مخصوص بر آدم حقیقده ولیک ایله شهادت ویر مک اصلا و قطعاً جائز دگل . «الله ولی الذین آمنوا» عبارت شریفه سینک «الله ولی زید» گه دلالتی یوقدر . بر کیمسه ناک بو کونکی حالی ده خاتمه سینه دلیل اوله بیلماز . «اذا سبقت العبد من الله الشقاوة فاذا کارها کلها اوزار و اذا سبقت العبد من الله السعادة ففعلاتها کلها اذکار» . شونک ایچون : «ابن عربینک ولیلگی ایله اعتقاد قیلنور» دیبولمش سوز ، باشلری عرشلرگه ابرشمش کیمسه لردن صادر اولسه ده التفات ایدلماز که تیوشلی . «ابن عربی ، رسول الله ایله دائم مجالسه ایدر ایدی» دیبولمش سوز بزم کبیلرک عقللری ادراک ایتیه چک اسرار دندر . بزم فههمز که کوره بیش آلتی قون صوکت کلمش بر آدمک رسول الله ایله جلیس اولمقی صورت طوتماز . مگرده تصوف ، حقایق اشیمانی انکار قیللمقدن عبارت اولسه بر نزاعده یوق .

* * *

فصوص کتابی اگریده بو مرتبه ده اهمیتلی بر شی اولسه رسول اکرم نیچون کندیسی بونی امت اوزرینه تبلیغ ایتماش و نیچون اوزندن آلتیوز بیللر صوکت کله چک ابن عربینی کوتوب طور مشدر . ایشته بوکا عقللر ایرشماز . ابن عربی اثر لرینی قرآن و سنتلرده

اولان متشابهلرگه قياس ايتمك جائز دگل، خالق سوزى ايله مخلوق سوزى بر ميزان ايله اولچانمز بونلر آراسنده قياس يورماز. عقلی و نقلی دليللرگه خلاف اولان كشفلرگه حكملری يوقدر. ابن عربی كندبسیده بتون سوزینی كشفگه بنا قیلوب سويلادیکنی دعوی ایتماز. بلکه يك كوب فكر لری معقول و مقبول دليللرگه مبنی اولوب آنچق نص و یا که باشقه بر حجت اولنمادیقی اورنلرده غنه كشف که اسناد ایدوب سويلادیکنی: « فان هذا و ان لم يثبت من طريق النقل لکنه صحيح من طريق الکشف » کبی سوزلر ايله اشعار ایلر. هر حالده ظاهری و شرعی دليللر خلافتنه ابن عربی كشف ايله استدلال قیلماز. اوشبونگ ایچون بعض بر كشف که بنا ایدوب سويلامش سوزلرینی بهانه قیلوب عمومیت اوزرنده: « ابن عربی، كشف که بنا قیلوب سويلادیکندن آنک سوزینه اعتبار يوقدر » کبی جزافی دعوی قیلوق مناسب دگل. ابن عربی بنک التفاتسز فالورغه لائق سوزلری يالکمز، كشف که بنا قیلومشلری اولوب، عقلی و نقلی دليللرگه بنا قیلومشلری دگل بونی هر وقت خاطرده طوتارغه تبوشلی.

* *

شيخ الاسلام ابوالسعود زماننده ابن عربی اثرلرینی استعمال ایتمکدن تورکیا سلطانی نهی ایتمش اولسه بونی شرعی حجت که بنا ایدوب دگل بلکه سیاسی مقصد ایچون منع ایتمش اولسه كرك. بویله شیلرده علمه بتدیکی ايله حکمده منتهی اولوق لازم كلور. واقعا بو حکم، تورکیاده يك آز بر مدت دوام ایتمشدر. ابو السعود وفاتندن صوك (بونگ وفاتی ۹۸۲هـ) تورکیا سلطانی مراد بن سلیم، « نوعی » دیه معروف اولان بر کیمسهده « فصوص الحکم » که تورکیجه اولوق بر شرح یازدرمشدر (۱). عبدالله البوسنوی نام کیمسهده ایکنچی بر (۱) نوعی افندی ۱۰۰۷ تآریخنده وفات اولدی.

تورکچه شرح یازمیش اییدی. بوناردن صوڭ تورکجه عالماری «فصوص»
غه متعدد شرحلر یازدیلر و تکرار اوله رق ترجمه لر قیلدیلر. اوشبو
اثرلاردن کوبلری تورکیاده حتی استبداد زمانلر نده حکومت اذنی ایله
طبع اولندی. اییدی سلطان منعی نه برده قالمشدر؟

اسلام شریعتنده، شارعدن باشقه لرک سوزلرینی «متشابه» که
حمل ایتمک جائز اولمادیغی کبی هر کیمک سوزی ظاهرینه محمول
اولوب شوکا کوره حکم یورتولور، بوندن اهل تصوف مستثنی اولماسه
کریک. اگرده بویله اوله اییدی، کندینه اسناد ایلمش قباحترک هر
برینی انکار ایدوب طورمقده اولان «حلاج» نی اولدرمازلر اییدی.
شونک ایچون ابن عربی سوزلریده ظاهرینه محمول اولورغه تیوشلی.

**

«سینوبی» نام کیسه ننگ شخصی حقنک معلوماتهز یوق. «حیات القلوب»
نام اثرینیده طوغریدن طوغری اوزمز کورمادک. نقل ایتمش عبارتمز
ایسه ۱۲۹۴نجی ییل ۱۳نجی شهر ربیع الآخر تاریخلی اولان معارف
نظارتی رخصتی ایله استانبولده باصلمش بر مجوعه دن آلدی.

**

ابن حجر المکی، ابن عربی گه اولان اخلاصنده سلفلرینک بری
تفتازانی ایدیکنی بیان ایدر. لکن بوشی تدقیقغه احتیاجلی. ابن
حجر، اورام خبرلرینه انابت ایدوب ابن تیمیه نی اضلال قیلدیغی
قییلندن بونده تفتازانی غه نسبت و برمش سوزیده جزاف اولماسون!
درست بونی باشقه برینه حواله ایدر، لکن بوندی مطلبلرده بالکیز
حواله کفایت قیلماز. کوز اوکمزده تفتازانی طرفندن وجودیه لرگه همده
ابن عربی گه قارشو یازلمش بر رساله طورر.

فکرمزگه کوره ابن حجر روایتی طوغری دگلدر. اوشبو سبب
ایچون: ابن المقرئ ۷۶۵ده دنیباغه کلوب «یمن» قطع سنده طوردی

وشونده شهرت چيقاردى ايسه ده تفتازانى وفات ايتد بكنده آنچق ۲۷ ياشنده ايدى. «سمرقند» شهرنده ۷۰ ياشلك و اوز عصرينه كوره شهرت صاحى بر عالمك «يمن» قطعه سنده و هنوز طلب دورنده اولان بر ياش آدم گه جواب و يروب شغللنمكى مستبعد كورلور. بو سوز ايسه ۲۷ ياشنده اولان بر آدمك وجوديه و ابن عربى منجهلرينى رد ايدوب كتاب تاليف ايتديكى تقديرنده در. حالبوكه ابن عربى مسئلهسى «يمن» ده ۷۹۶ سنهسى رمضانندن صوڭ غلولنمش، ابن المقرئ عده بو حقه اولان اثرلرينى ظن اولند بغيته كوره بوندىن صوڭ يازمشدر.

* * *

على القارى : «سوزلارى فتنه گه سبب اولدى» ديه ابن عربى گه دينى طعن اوستنه برده اجتماعى طعن ايتمش. بو كيمسه، اوشبو فكرنده احتمال حقليدر. ليكن بويله حاللردن كنديسى ده سلامت اولمامشدر. رسول اكرم حضرتلرينك آتا و آنالرينك عقيدلرينه مداخله ايدر گه، آنارك ايمان و كفرلرندن بحث ايدوب رسالهلر توزور گه نه لزوم وار ايدى؟ بونلر حقنده برر وقت سؤال اولنه چقمى ياكه آنلرنى بيلمادى كنده ايمان درست اولميه چقمى ايدى؟

* * *

ابن عربى نيچون رخصتلر ايله عمل ايتمك حقنده نصيحتلر و يرر و نيچون خلقارغه ايركن يوللر كوسترر؟ حالبوكه بونك معاصرلرى و خلفلرى، كوز آچوب كوز يومو و كرپكلرنى سلكتو گه قدر اشلر گه دين قاتشدر وب، انسانلرنى بر حيرت ايچنده قالدرمىشلر در. ابن عربى بونك بو اشى اهل دنياغه مدارا ايتمك و ياكه عز يمتلرده اولان فضيلتلردن بى خبر اولمق سببندن دگل. بلكه اسلام و اهل اسلام اوزرينه خير خواهلغندن بويله قيامشدر. معلومدر كه دنيا يوزنده بعض بر فردلر و بعض بر عائلهلر

مسعود یاشار اولسه لر، یوزلر ایله فردلر وعائله لرك رنج وزمئلری سایه سنده یاشارلر. دین، هم آخرت هم دنیا ایچون کرکلی بر شی اولدیغندن بونك نسبتی فلاکت اهللری ایله مسعودلر ایچون برابر در. مسعود آدم لرك فرض واجبار، فضیلت و عزیمتلرنی قیلورغه حتی بونك اوستنده بعض بر شیلر ایله شغللمنورگه فرصتلری اولور ایسه ده مشقت اهللری ایچون ممکن شی آنچق رخصتلر، واجب وفرضلر در. بونلر اگرده کوچلانوب عزیمتلرنی ادا قیلور اولسه لر، طاقتلری ایرشما دیکندن بر وقتلر حتی فرضلرنی ده قیلمازغه مجبور اولورلر. بو حال هم طبیعی هم ده تجربه ایله ثابت بر شیلر. ایشته ابن عربی، طبیعی حاللرنی اوزگرتك و اجتماعی معیشتلرنی یوللرندن کوچرک ممکن اولما دیغنی ملاحظه ایتدیکندن، فرض اشارگه قصور کلماسون و ممکن قدر بنگل اولسون ایچون رخصت یوللرنی کویسترر. بویله حال عموم گه کوره سویلانمشدر. بوقسه قدرتی ایرشه چك و ذمه گه لازم اولانلرینه ضرر ویرمیه چك آدملر ایچون ابن عربی ده فضیلتلرنی رعایت ایتك حقنده توصیه ایدر.

* *

ابن عربی، فرعون نجاتی حقنده اولان سوزلرنی اوزینك اجتهدینه بنا ایدوب سویلامش اولسه كرك. خطا ایتمش ایسه شاید الله تعالی عفو قیلور. «الفصوص» ده اولان: «فقبضه طاهرا مطهرا لیس فیہ شیء من الخبث لانه قبضه عند ایمانه قبل ان یکتسب شیئا من الآثام والاسلام یجب ما قبله» و بوندن بر قدر صوك: «هذا هو الظاهر الذی ورد به القرآن ثم انا نقول بعد ذلك و الامر فیہ الی الله لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه و ما لهم نص فی ذلك یستندون الیه» دیمش سوزلرندن فرعون حقنده ابن عربینك: بری نصغه مستند دگل عامه نظری و ایکنچیسسی ده نصغه مستند اولان خاصه نظری اسهنده

ایکی تورلی نظری اولدیغی، اولگیسینه کوره فرعون اشقیادن وکندی مختاری اولان صوڭ نظرغه کوره سعدان اوله چغی آڭلاشلور. اوشبوڭا کوره ابن عربی «الفنوحات» کڭ ۶۲نچی بابنده مغلذ فی النار اولان کافرلر که فرعون ایله مثال کتورمش اولسه وشعرانی دعواسینه کوره ۳۶۴نچی بابده فرعون ایمانندن فائده اولمادی، دیمش اولسه بو سوزلرنی اولگی وکندی قاشنده غیر مقبول اولان عامه نظرینه بنا ایدوب سویلامش اوله چغی اوز اوزندن ظاهر در. «فصوص» کڭ اوشبو یرلرین شرحده عبدالغنی النابلسی نڭ: «والحاصل ان البؤیدات من النصوص لایمان فرعون کثیرة وقول المصنف قدس الله سره هنا - و الامر فيه الى الله - لا یبدل علی انه غیر قاطع فی حقه بشیء و انه متوقف فی شأنه باعتبار ما بعده من قوله - لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه - یعنی انا نقول بتفویض امر فرعون الى الله تعالی لاجل الذی استقر فی النفوس من شقائه لا باعتبار ما عندنا من ذلك فان مسئله ایمان فرعون لاشبیه فیها عند احد من اهل الکشف و البصیره و لکن هم فی تقریر العلم لاهل الظاهر مع ما تفیده الادلة اللفظیة و النصوص الکلامیة» دیه ابن عربی آغزندن سویلامش سوزلوی بزم اوشبو فکرمنی مؤیدر.

فرعون نجاتی حقنده ابن عربی متفرد دڭل؛ بلسکه کبار علمادان قاضی ابوبکر الباقلائی وغیرلر هم بونڭ ایله قائل ایدی دیبورلر. مع ما فیہ سوء فهم و یا که قصر فیم - بینندن افکار عامه نڭ تشویش- لنووینه باعث اوله چق بو کبی شیلرنی کوب سویلر که حاجت یوق ایدی. وحدت وجود، عالم مثال، اعیان ثابته بحثلری ده فلسفی شیلر اولوب دین که تعلقلری کورلما دیکندن دینی اثرلر ده بونلر ایله کوب شعللنور که ضرورت کورلماز. چونکه بونلرغه بر حکم ناجز تعلق ایتمامش وشارع طرفندن ده خصوصی بونلر حقنده تکلیف وارد اولمامش.

ابن عربی کندیسی ده ابن عباس حضرتلر ندن : «اگرده - الله الذی خلق سبع سموات ومن الارض مثاهن بتنزل الامر بینهن - آیت کریمه سینک تفسیرینی ذکر ایتسه م ایدی ، بنی رجم قیلور و کافر دیه حکم ایدر ابدگزی!» مضمونده سوز کوچرر - دیمک بعض شیلرنی ستر اینمک مقتضای حکمت ایش . ومع ذلك ابن عربی جدال وسوء ظنلرغه سبب اولاق کوب شیلردن کنابلر نده بحث اینمشدر . فقط مناجبتسوز واهیتسوز مسئلهلرنی اورتاغه قویوبده شونک حقنده جان آلوب جان ویرر درجه سنده دعوالاشمق ، اسلام دنیا سینه ایسکی زمانلردن میراث اولوب قالمش بر عادتدر . شونک ایچون بو طوغروده بر ابن عربی گنه مسئول اولماز .

*
* *

«الفتوحات» ده «مهدی» نی حسابسوز اورنده ذکر ایتمش ایسه ده عقیده سیننی بیان ایتمش اورنده بوکا اشارت کورلامادی ظاهر ابن عربی نیک مهدی حقنده اولان فکرلری دلیل شرعی گه دگل بلکه اوزینک ذوقینه مبنیدر . عقیده ایچون قاطع دلیل لازم اولدیغندن بو مسئله نی بویله توجیه قیلورغه ضرورت وار . زیرا مهدی خروجی حقنده دلالتی قطعی اولان آیت وارلغی بیلنماز .

حدیثلر ایله - مادام که تواتر طریق ایله منقول دگل - دلالتلری قطعی اولدیغی تقدیرده اعتقادات ثابت اولماز (۱) . اسلام تاریخلرینی تفتیش ایدوچیلر : «مهدی خروجی ایله خبرلر ، بنوامیه ضرورینه بر

(۱) مهدی عقیده سی اسلاملر اوزرینه ایکنچی قرن هجریده ایرانلور طرفندن ادخال ایدلدیکنی روایت ایدنلر وار . گویا ایرانده غی ایسکی مذهب نیک مؤسس اولان زرداشت ، حیات ابدیه سلطنتی تأسیس ایدهچک بر کیمسه نیک کنندی نسلندن ظهور ایدهچکنی خبر ویرمش و حضرت حسین ساسانیلرک صوگ حکمدارلرینک قزی شهر بانونی نکاح ایدوب اولادی اولدیغندن ایرانلور زرداشت خبرینی شوکا حمل ایتشلر ایش .

حزب تشكىبل ايتەك مرادىنە مېنى شايع اولەش ايدى، بنوامىە نىڭ جېرنىدىن
 ظلمىدىن بىزار اولان مىسلمانلار اوشبو مەھدى خروچىنى امىد ايدوب
 بر طرفدىن اوزلارنى تىسلىيە قىلورلار و ايكىنچى طرفدىن بر جەمىيت سىرىيە
 اوبوشىدرلار ايدى، اوشبونىڭ اىچون مەھدى خروچىنىڭ طرىقلىرى
 شىيەلەرگە مەنتەھىد، مەھدى خروچ ايتىمكى دە ايكىنچى و اوچونچى عصر
 لردە كوتارلار ايدى لىكن بويىلە بر اش وانع اولمادى، مەھدى دىيە
 معروف بر آدم ظەور ايدەچكى ايلە اعتقاد قىلماق واجب دىگىلەر،
 ظەور ايدى و ايتىماز سىزلىكى هر ايكىسى مەمكىن، شونىڭ اىچون بونى
 انكار ايدوچىلەرگە طەن ابدىرگە اورن يوق. مەھدى ايلە اعتقاد ايتەك
 سېيىدىن مىسلمانلارغە كەمش فلاكتىڭ غايەسى و نەھايەسى يوقىدر، بويولە
 آقەش اسلام قانى يىلغەلر اولوب اغارغە كفايت ايدىرك» دىيورلار.
 ابن عربى كىي اسلام اكابرىنىڭ بو كىي خېرلر و خىدەتلىرىنى انتقاد
 ايدوب اعتقادات و عمليات بابلىرىنى، اخبار و تارىخ قىسىملىرىنى تىنقىچ
 و تىفەيە ايدەچك، دىن اسلام اوزرىنە يابشىرلەش اوھام و خرافاتلارنى
 تىمىز قىلەچق ىردە بالەكس شونىڭ كىي شىلەرگە نصرت و يروب
 طور مقلارى اسلام اوستىنە هر وقت و هر ىردە مصىبتلر نىزولەينە قوتلى
 باعث اولەشىدر. نادانلر، شەرتسىز و حورمتسىز آدملر، اسلام دىننە نە
 قدر نەدى ايتسەلردە ضررلىرى آز اولور. اسلام اوستىنە كەمش الوغ
 ضررلر ايسە بىوك عالملىك پىك جزئى اولان مىسامەلرى سېيىدىن
 مىدانغە كەمكەدر. (۱)

(۱) بو كۆنە قدر ظەور ايتىمىش مەھدىلرڭ اڭ سوڭلىرى مىرزا غلام احمد
 قادىانى اولسە كرك. بر دعوت نامەسى شەمى كوز اوڭمەزدەدر.
 «وقت» غىزەسى قىطعەسىندە بر كاغىڭ هر ايكى طرفىنە تاش باصمە ايلە طبع
 اولنىش بو دعوت نامە، بىسم اللە، ھمد و صلوات سوڭىندە: «الامام المەھدى» دىيە سوز
 باشى قويلوب: «كتبت هذا بماء الدموع ونار الفؤاد وودعته بدموع جارية من

دنیا یوزندن مذهب لر کوتارلوب خالص اسلام شریعتی حکم سورر ایچون بر فردک «مهدی» اسمی ایله خروجه توفیق ایتماز، بلکه بونک ایچون خلق آراسنده حقیقی علم نشر ایدلمک، شریعت و دین اسلامنی هر توری بدعتلر دن تصفیله قیلوق، فکر و عقل آرتوق ضرور. انشاء الله بو حاللر ایله اسلام دنیاسی کلهچک عصرلر ده مشرف اولور، دین و اخلاق بابنده سلفی عصری فایتوب مسلمانلر آراسنده قارنداشلک حکم سورر، اعتقادات و مذهب طوغر و سنده آرالردن مخالفت کوتارلوب فخر کائنات افندمز طریقی احیا قیلنور، قرآن و سنتدن باشقه مذهب اسمی قالماز. «لیظهه علی الدین کله» مصداقنجه، اسلام دینی نیک بتون دینلرگه نظرا اجتماعی، اخلاقی، عمرانی، اعتقادی و عملی جهتلر دن فائق ایدیکی ایشته شول وقتده معلوم اولور، انشاء الله. مهدی حقنده ابن خلدون تاریخنده هم بحثلر وار، مراجعت اولنور (۱).

شریعت یا که عقل طرفندن برهان قائم اولمادیغنده، قرنلر و دهرلر ایله مقدم کلمش بر کیمسه نیک دنیا یوزنده تریک اوله رق یورمکینی نجویز ایتمک نهایت درجه ده غریب اولدیقی حالده بر چوق اسلام عالمیری بونی الترام و تحمل ایتمشلور. بونلر جمله سنندن بری ابن عربی اولسه کرک. بو کیمسه خضر ایله اولان مسامره و معاوره لرینی، صحبت و مکالمه لرینی حسابسز دیه چک درجه ده کوب حکایت قیلور (۲).

الحسرات و عیون غریبه فی سیل العبرات. با علماء الاسلام و فقهاء ملة خیر الانام قد ظهر امام آخر الزمان فی زمن من الدین کالعبیان و علی صدر الاسلام کالسفان و علماء الوقت کرجل رجلاه تتخاضلان «یه مقصودینه کرشه مشدر.

(۱) احادیث المهدی کله ضعیفه لیس فیها مایتمد علیه ولا یغتر بمن جمعها فی مؤلفات. اسنی المطالب. ص ۲۷۲. آلوسی جنابلرینک «وانکار مجی المهدی اشبه شیء بانکار المتواترات» دیمش سوزی (غرائب الاغتراب ص ۱۱۳) غلو و مبالغه همده حقوات الامجاد قبیلندن اولسه کرک.

(۲) بعض کیمسلر فکرینه کوره خضرک حیاتی حقنده اولان عقیده، مهدی

قطب، غوث، اوتاد وابدال، نجبا و نقبا ہم امام خصوصاً زندہ اولان سوزلرینی ابن عربی درست خبر لرگہ و شرعی دلیل لرگہ بنا ایدوب سویلامش ایسہ قبول ایدرگہ تیوشلی . زیرا بونی عقل و حس محال کورماز . لکن «الفتوحات» دن آکلاشلدیغینه کورہ مذکور فرضیہ لرنی حجت شرعیہ لرگہ دگل بلکہ ابن سینانک: «وجل جناب الحق ان یکون شرعة لکل وارد اویطاع علیہ الواحد بعد الواحد» دیہش سوزینہ بنا ایامشدر . درست، بر سوزک فلاسفہ ویا کہ حکما طرفندن سویلانمش قولدیغندن آنک باطل اولمقی لازم کلاماز . ابن عربی کندیسسی «الفتوحات» ده: «ایک ان تبادر الی انکار کل مسئلة قالها فیلسوف او معتزلی اذ الفیلسوف لیس کل علمه باطلا فعسی ان نکون تلك المسئلة فيما عنده من الحق» دیور . لکن ابن سینانک مذکور دعواسی دلیل گہ مبنی دگل بلکہ خطابی و شعری بر سوزدر (۱) شونک ایچون بونی اساسا قبول ایتمامش کیہسہ لر حقندہ شریعت اسلامیہ طرفندن حرج اولماسہ کرک . قطب ، غوث ، خضر و شیعہ لرک مہدی لری حقندہ ولی لله الدهلوی : «فالسنة مادام علی شرطه من اعتقاد ما ثبت بالکتاب والسنة والاجماع والسکوت عما لا یثبت بها لا یعتقد ذلك ومن اثبت ذلك من الصوفیة فانه لم یثبت عن کتاب ولا عن سنة اللهم الا الکشف و لیس من ادلة الشرع» دیہشدر (۲) . ابن تیمیہ : «حدیث فیہ ذکر الابدال والاقطاب والاعوات وعدد الاولیاء وامثال ذلك مما یعلم اهل العلم بالحدیث انه کذب» دیہشدر (۳) .

منتظر عقیدہ سینک در سناسکینی اثبات فیلورغہ مقدمہ اوسون ایچون شیعیہ لر طرفندن احداث ایدلمش؛ و تصوفہ منسوب سوک آدلر مرحبا! دیہ بونی قبول ایتمشاردر .

(۱) تاریخ ابن خلدون . ج ۱ ص ۲۳۰ .

(۲) جلاء العینین . ص ۶۴ . مذکور عنوانر آراسندن یالکز «ابدال» کلمہ سی ابوداؤد کبر حدیثندہ ذکر ایدلوب شوندن باشقه «کتب سته» ده مذکور دگل ، ابوداد حدیثندہ اولان جملہ ده راوی زیادہ سندن اولمقی اہتمال، دیورلر .

(۳) منهاج السنہ . ج ۴ ص ۱۱۵ .

حکومتلار، مملکتلرنی اداره ایتمک طوغروسنده وزیرلر، والیلر هم ده هر تورلی الوغ و کچوک امیر و مأمورلر نصب ایدرگه و هر برینی مخصوص خدمتلر ایچون تعیین قیلورغه محتاج اولسهلرده اوشبو عالمنی ایجاد و اداره ایتمکده و: «ماخلکم ولابعثکم الاکنفس واحده» دیه خبرلر ویرلمش لاشی مخلوقلرغه فیض ویرمک و نظر قیلماق ایچون، درجهلری بر بوندن یوقارو اولان قطبلر، غوثلر و تد و بدللر نصب ایدلورگه احتیاج اولهچغینک سبب و سرلری آنچق ابن عربی وعموما اهل تصوفی غهغنه معلوم اولسه کرک. (۱)

بو طوغوروده ابن خلدون طرفندن ویرلمش معلوماتک خلاصهسی بوندن عبارتدر: «شیعهلر حضرت علینک امامتنی وباشقه صحابهلردن افضل ایدیکنی حتی اسماعیلیلر حلول و اتحاد همده تناسخ قاعدهلرینه بنا ایدرک معاذالله الوهیتنی دعوی ایتدیلر. کلهچک زمانده مهدی عنوانی ایله بر فاطمی چیقوب خلافت امرینی ضبط ایلچک دیه تشهیر قیلدیلر. ساقلرینک وظیفهلری مجاهده و تصفیة اخلاقن عبارت اولان صوکه متصوفهلردن کوبلر، شیعهلرگه موافقت یوزندن حلول هم ده وحدت وجود ایله فائل اولدیلر، قطب وابدال مسئلهلرنی میدان غه چیقاردیلر. خرقه کیدر مکنی حضرت علی گه نسبت ویرمکلری ده شیعهلرگه مدار ایچون ایدی. یوقسه طریقت، حضرت علی گه خاص بر شی دگل، اصحاب کرامک هر بری رشد وهدایتده ایدیلر. شیعهلر ایله متصوفهلرک کتابلری مهدی خبری ایله طولدی، واهی روایتلر حتی که منجملر خبرلری ده بو طوغوروده اش که یارادی. متصوفهلر ایله شیعهلرک فکرلری، عقیدهلری آیرولوب آلنمازلق درجهده بر برینه فاتشوب کتدیلر.»

(۱) روایات احادیث الابدال وطرقها ضعیفة واهادیث الاقطاب والاعشوت وانتقبا والنجماء والواتدالم یصح منها شیء. اسنی المطالب. ص ۷۵-۲۷۲.

*
* *

ایلك زمانلرده فقیهلر و هر وقت آنلر طرفنده اولان حکومت آدملری صوفیون علمینه حرکت ایدرلر حتی آنلرنی کوب وقت آز بهانهلر ایله اکفار قیلورلر ایدی. اوشبو وقتلرده صوفیون بر طرفدن شیعهلر ایله اتفاق توزورگه و ایکنچی طرفندن جمعیتلرینی یاشرون صورتده دوام ایتدیرگه مجبور اولدیلر. هر بر یاشرون جمعیتلرده اوزلرینک فعال اعضالری حقنده اصطلاحی عنوانلر و وظیفهلرینه مخصوص رمز لار استعمال ایتمک عادتدر. قطب، اوتاد، نجبا و امام سوزلری ایشته صوفیون جمعیتی طرفندن اوزلرینک الوغ اعضالرینه اصطلاحی عنوانلر اولوب یورتلمش و صوگره رمز لار آکلاشلما دیغندمی یاخود اصطلاحلر اوزگر دیکندمی، ابن عربی بیان ایتمش معنالرده استعمال ایدلنورگه باشلان دیغنی ظن ایدنلر وار. بوطن خطامی طوغری می، بزگه البته معلوم دگل. لیکن صوفیون جمعیتی، یاشرون بر جمعیت اولدیغینه علامتلر، اثرلرنده کوبدر.

ابن عربی حقنده «منتقد و مدافعلری» اسمی ایله یازدیغمن فصلنی اوقومش کیمسه لرگه معلوم اولسه کر کدرکه، شونده یازلمش شیلر حقیقی معناسی ایله ابن عربینی انتقاد ایتمک دگلدر. طوغروسی، بو کونگه قدر کوردیکمز کتابلرده نه ابن عربی و اثرلری ونه باشقهلر حقنده قاعدلی انتقادلرغه اوچر امداق. زیر اطرفدارلر انتقاد ایدلنه چک آدملرک سبباتلر ندن کوز یومدقلری حالده صرف حسناتلرینی ذکر ایدرلر، مخالفلر ایسه بالعکس حسناتندن تجاهل ایدوب یالکز عیب و قصورلر ایله شغللنورلر. انتقاد ایسه بر گنه طرفنی سوریلماک دگل بلکه هر ایکی طرفنی میزانندن کچروب محاکمه قیلمقدن عبارتدر.

فرنگلرده روسسو، شپنهورر، ژولتر، نیتش کبی ذاتلرنی انتقاد ایدوب یازلمش اثرلر حسابسز ایدیکی روایت قیلنور. اما بزده حقیقی

معنای ایله «انتقاد» صورتنده یازلمش اثر لر ، کوز باشلری برابرینه ساتوب آلورغده یوقدر . «اسلاملرده انتقاد فنی هنوز باشلانماشدر» دیولوش سوز یوقسه درستیمدر؟
محاکه اولوق امید ایله یاز دیغمز شیلر شمدی بو قدر . «خدا صفاع ما کدر».

* * *

ابن عربی بو ذکوتی و بو درجهده حافظه و اطلاعسی و بو مرتبهده استعداد و اقتداری ایله اگرده سلف عالما ری قبیلندن عمرینی کتاب و سنت علملرینه حصر ایتمش و یا که اسلام فقہسینی اساسلی بر ترتیب که قویق حقنده اجتهاد ایلامش اولسه ایدی اسلام دنیاسینک عجائب آدملر نندن و مسلمانلرک اک بیوک خادملر نندن بلکه دنیا ناک بر نچی داهیلر نندن اولور ایدی . اگرده (ابن تیمیه تعبیر نچه) اهل تصوف خیالانته ویرمش اهمیتک اونندن برینی اولسون سنن کونیه و احوال اجتماعیه گه، مسلمانلرک سیاسی و اقتصادی حاللرینه، مدنی و عمرانی اشلرینه، لوازم معیشت و دولتلیزینک تأمین استقبالیینه، ادارهلر اصلاحنه ویرمش اولسه ایدی اسلام مملکتلری ارض موات حکمنده طورماز، اوباشلر آراسنده اولجا اوله رق تقسیم قیلنماز ، بلکه اوزلرینی اوزلری اداره قیله بیلورلر ، حریملرینی ده باشقهلردن حفظ ایده آلمش اولورلر ایدی .

اندلس مملکتی و عموما اسلام ولایتلری برر برر ضائع و خراب اولدیلر ایسه بو حادثه لر و بوداهیه لر ادارهلر ناک بوزوقلقلر نندن ، اقتصادی و اجتماعی اشلرده نظام و انتظام یوقلغندن ، عموما اسلام ملتینک باشلری موهمات ایله طولوب جدی و عالی فکرلر گه اورن فاله ادیغندن میدانه کلدی . ابن عربی کبی بیوک آدملر بویله حاللرینی بیلوب و کوروب طورلر ، اشلرک نتیجه لری خیر سر اوله چغن حس

قیلورلر ایدی . لکن محیط تأثیری ایلمی ویاکه تربیه ثمره سی اولهرقی نه حکمدر ، عوما ملتک استقبالی حقند تدبیرلر قیلنمادی ، چارهلر ایزلنمادی . اوشبونک سببندن اولسه کرک بر قاچ سنهله کچار کچمازده ابن عربی وطنی اجنبیلر تصر فینه کردی ، اسلام بیشوگی اطلاقینه سزا اولان بو الوغ مملکنده بر فرد اولسون مسلمان قالمادی . باشقه مملکنلرک حاللری ده بونلره کوره آز مسعود ایدی . الله ملکتنده قطبلر ، غوثلر توزومک اورنینه اسلام حکومتلرینه مخصوص اولهرق پادشاهلرندن باشلاب کتوچیلرینه قدر اطاعت ایدرگه مجبور اولهچق صورتده مملکت قانونلری ، اداره نظاملری توزومش اولسهلر ایدی یاکه آز آز اولسهده خلقلرنی زراعت ، تجارت وصناعت کبی قوام عیشت اولان شیلرگه تعریض قیلسهلر ایدی ، اوشبو کونمزده هیچ اولمادیغنده شریب یاصامق وچوکچ طوتا بیلماک قدر اولسهده هنرلی مسلمانلر کورلور ایدی فقط الله تعالانک حکمی وحکمیدرکه ابن عربی کبی مقتدر و آچیق فکرلی آدملرگه باشقه اشلر محبوب کورامش ، بحر محیط قدر کینک و تیران اولان علملری و ذهنلری کرامات و خضر ، مهدی و قطب ، توش و کشف ، فرعون ایمانی و وحدت وجود ، اعیان ثابتہ و عالم مثال کبی شیلرگه صرف ایدلمش و بو بحثلر اکسیر سعادت روشنده استعمال قیلنمشدر . بونلر کیملر ایچون کرک اولمش و شونلر سببندن اهل اسلامک نه کبی نقصانلری اکمال ایدلمشدر ؟ بز بو طوغروده هیچ نرسه آکلماقدق و باشقهلر دنده ایشتماک . حضرت عمر طرفندن نیگزلی صالمنش اداره اصوللری ملکی و عسکری نظاملر عقیم و حاصلسنز قالمش ، الوغ محدثلر و مجتهدلر طرفندن تأسیس ایدلمش کتاب و سنت علملری ، فقه و اسلام حقوقی نتیجه سنز دیهچک درجهلرگه تنزل ایتدرلمشدر .

سافلر مزک صوابلرینی زلتلرندن تفریق ایدرلک اقتداردن

عاجز اولدیغمز و آنارک هر بر حرکات و معاملهلرینی سنت حسنه بیلدیکمز سببلی بز، وهم و خرافات عاشقلری اولان مسلمانلر خوارق حقنده حرصلرمزنی دخی ده آرتدردق، سنن الهیه و ترقیات طلیعیه عکسینه یوروب وهم صحرالرنده آداشوب فالدق. بزم باشلرمزده اولان خرافات و وهملرنی چیقارمق ایچین یوزلر ایله سنهلر اجتهاد قیلورغه احتیاج وار. بونک صوکنده ده طوغری یول ایله یوریه چکمز شبهلی. بز اوز نفسلرمزگه اوزمز جنایت ایتدک و ایتمکده مز، طبعی بونک جزاسینی ده اوزمز تارتمق لازم. اوز اوزلرینه جفا ایدو- چیلرگه زمان، البته صفا کوسترماز. «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم».

هر تورلی مهیدیلر ظهور ایدوب ده اسلاملر آراسنده افتراق اولمقنده و صوک وفتلرده بابیلر خروج ایتمکند (بعض بر اجتماعی عالمارک فکرلرینه کوره) ابن عربی رمزلرینک و شعرانی خیاللرینک کوب یاردمی اولمشدر. بهائیلر، مسلمانلرنی شعرانی کتابلری ایله تضلیل ایتدیکلرینی شام طرفنده سیاحت ایتمش بر ذاندن تکرار ایشتم. اسلام ولایتلرینک ادارهلرینی اصلاح ایتمک، دعوی و نزاعلر جبر و ظاهلرک اوکلرینی آلاچق صورتده قانونلر ترتیب ایتمک، عسکری اشلرنی، فضا و محکمه لرگه دائر خدمتلرنی تنظیم قیلوب عموما اسلام مملکتلرینک بقا و دواملرینه سبب اولهچق مدنی و عمرانی اشلرنی هر بر وظیفه دن مقدم بیلوب شونک طوفر و سنده غیرت صرفی ایتمک زهد و تصوف غه خلاف اولماز ایدی.

زهدک حقنده کتاب تألیف ایدرگه صوراوچیلرغه جواب اولهرق امام محمد: «سودا حقنده کتاب تألیف ایتدم، زاهد اولمقنی آرزو ایدوچیلر شونک موجبی ایله عمل ایتسونلر!» دیمشدر. حالبوکه امام محمد کتابلری بو کون میدانده اولوب، سودا حقنده یازمش شیلری

بو کونکی تجارت قانونلری نپیلندن «حقوق» قاعده لرندن عبارتدر .
 فخر کائنات افندمر حضرتلری اوزینک عائله سی ایچون حجره لر
 بنا قیلوب بعض بر وقتلرده برر سنه لک نفقه لر حاضرلما دیمی ؟ زمان
 اقتضا ایتدیکندن مجوسی اولان ابرانلور اصولنجه وشونلرغه تقلید ایله
 حتی کندبسی اورلر قازوب یورمادیمی ؟ حرب نقطه سندن مناسب
 دگل ایدیکی، بر صحابه طرفندن بیان ایدلدیکندن صوگ ، اسلام
 عسکرینی ، باشقه برگه کوچر مادیمی ؟

محترم خلیفه لر ، مسلمانلرک سیاسی و اقتصادی حاللرینی اصلاح
 و تامین ایتک قصدی ایله عمومی یوللرینی توزاتدرمادیلر می ؟ شهرلر
 و مسافر خانهلر بنا قیلدرمادیلر می ؟ « یاچوج و ماچوج سدی » دیه
 شهرت اولمش یولرگه قدر عسکر بیمارمادیلر می ؟ بونلر آراسنده بعضیلری
 عمومی امانلقنی صافلامق حقنده حتی بو کونگی منتظم پولیس اداره لری
 وژاندارمالر قدر غیرت صرف ایدرلر ایدی .

اصحاب کرام حقنده حضرت عائشه : « کان اصحاب رسول الله
 صلی الله علیه وسلم عمل انفسهم » دیبور (۱) و ابو هریره ده اوزون
 بر حدیث آراسنده : « ان اخوتی من المهاجرین کان یشغلهم الصفق
 فی الاسواق و ان اخوتی من الانصار کان یشغلهم عمل اموالهم »
 دیمشدر (۲) . دیهک حرمتلو صحابه لر اوز خدمتلرینی اوزلری کورر
 اولمشلر ، تجارت و کسب ایله ده شغللنمشلر ، حتی کسبلری سببندن
 رسول الله مجلسینه ده هر وقت حاضر اوله آمازار ایهش . بو شیلر
 زهدلک و صوفیلیقغه مانع اولاماش .

قرآن کریم بر بنده حقنده : « و علمناه صنعة لبوس » دیه امتنان
 قیلمش وایکنچی بر اورنده ده : « فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض

(۱) صحیح بخاری . ج ۳ ص ۸ .

(۲) صحیح بخاری . ج ۱ ص ۳۷ .

وابتغوا من فضل الله» ديه نماز تمام اولديغندن صوڭ كچهكمكسز ين تارالوب الله تعالانك فضلندن فائده لنورگه بيورمشدر .

حالبوكه ابن عربينك ۵۶۰ بابدن عبارت اولان «الفتوحات» نده بوييله شيلر ايچون برگنه باب اولسون تخصيص ايدامامش و باشقه اثرلر ندهده بو كبي بحثلرگه اورن ويراامشدر .

سلفلر عصرنده ياروم دنيا اسلاملر طرفندن فتح ايدلدى، ملكتلر اسلام نوري ايله مشرف اولدى ايسه بو حاللر كراماتلر، خضر والياسلر، قطب و اوتادلردن زياده خلفاي راشدون، اصحاب كرام و ساني صالحون ماكللاي تيرلري ايله اولدى. بو يرلر ك هر بر پوچماغنده بر شهيد گودهسى باتور و هر بر آدومنده بر مجاهد قاني واردر . بو وقتلرده اسلاملر آراسنده (ابن عربى تعريف ايتديكى روشده) خضر و غوثلر ك، الياس و اماملر ك حتى اسملري اولديغى ده شبيهلى . صوكره اسلام ولايتلري برى آردندن برى اوله رق گوده دن آيرلورغه، چروك اعضا سانالوب كيسلوب تاشلانورغه باشلاندى ايسه بيوك آدملر ك عمومى اشلر گه، ملتنيك بقاسى و انقراضى كبي اهميتلى شيلرگه التفات ايتمادىكلر ندىن و ليبلر و شيخلر ك تصرفلرينه، الياس و خضرلر، ابدال و غوثلر ك اعانتلرينه اعتماد ايدوب سنن اجتماعيه و قوانين عمر انيه گه اهميت ويرا مادىكلر ندىن اولدى. سنت الهيه گه قارشو وارمق قدر عبث اش دنياده بوقدر . «ولن نجد لسنة الله تحويلا» .

تيمرلنگنى اوزينك سمر قندبنه قدر قوغارلق كوچلري اولان «دمشق» اهاليسى اوزلرينك شىخلر ندىن: «خضرنى كوردم، بنده اللهده تيمرلنگ طرفندهمز، ديه سويلادى» مضموننده بر خبر ايشتمدىكلر نده: «اويله اولسه صوغشمقده معنا بوق، الله ايله خضر بر طرفده اولديغندن صوڭ البته غالب اوله چقلر» ديه اظهار عجز ايتدىكلري مرويدر . بر شىخك وهمى و خيالى سببندن شهرده اولان بتون اهل اسلام قتل ايدلدى

و بتون علمى اثرلر معو و خراب قيلندى . « ذهبت الدولة بالبوالة »
اوشبو اولسه كرك .

حق سبحانه و تعالى ، وطن و دينلرنى صاقلامق حقنده قاعده
كونيهلر تعليم ايدوب طورديغى حالده هر مملكتهك مسلمانلرى مشهور
وليلرندن بربنه التجا ايدوب كون كچرلر رو : « فلان شيخ سايه سنده
بزم مملكتهز ، دشمنلردن اميندر » ديه بطال ياتورلر ايدى . بوكى
مملكتهلر غر بدهده و اردر شر قدهده ! اگرده آرزو قيلسهق ايدى بو
شهرلر و بو و ليلرك اسملرينى ده بيان ايدر ايدك . اهليتلرى ،
استعدادلرى اولوب اولماديغى فرق ايدلمكسز بن عمومى صورنده
تصوف ايله شغللمكلى و بتون و قتلر بنى تصوف حقتهك يازلمش اثرلرگه
صرف ايتمكلرى سببندى اهل اسلام ، سياسى و اقتصادى جهتلردن گنه
دگل بلكه دينى جهتلردن ده مغلوب قالمشلردر . كتاب و سنت علملر بئلك
مهجور اولمق بئلك باشلوجه سببى مسلمانلرك بالانفاق طريقت ايله مشغول
اولمقلر يدر .

بو كون مسلمانلر علمسز ، هنرسز و ايكى ذليل آدمك بى اوله رق
ياشارلر ايسه بونك سببى حاضرگى حاللر گنه دگل بلكه بوندن يدى
سكز عصرلر دنبر و متسلسل اوله رق كلشمش و بر بربنه باغلانمش
شيلردر . بونلرنى تفصيل ايتمك ايسه بو كتاب موضوعندن دگل .

*
*
*

بونده يازديغم شكوالر ، اوه و آهلر ، علمندن اخلاق و اطوارندن استفاده
اينديكم و توزان قدر اولسون ضررينى كورماديكيم ، فضل و كمالانته حيران
قلوب اخلاق و مشوارينه مفتون اولديغم عاليجناب و محترم بر ذات حقنده در .
حدمدن چه قدم و ادبسرلك قيلدم ايسه بو عالم ابن عربى باشقه لرغه شكاييت
ايتمك يوللو دگل بلكه ابن عرب بئلك كنديسينه شكايته در . علم گوزل
اولماسه قصدم البته گوزلدر . مشار اليه حضرتلرينه فارشو :

إذا ما تمنى الناس روحاً وراحة * تمهيت أن اشكو اليك وتسمع
 ديه تمثل ایتمکه ایم عملر، نیتلرگه کوره اولور ایسه امیدمدرکه ابن
 عربی بو گناهم ایچون بنی مؤاخذه فیلماز، قصدمه حرمت یوزندن
 باغشلار. احتمال که ابن عربی کبی بیوک آدملرک بو طوغرولرده
 مقبول عندرلری ده واردر. « رب ملوم لاذنب له » دیبورلر.

مقصد

۱۳

روسیه اسلاملری آراسنده ابن عربی

بو کونده روسیه اسلاملرینک بابالری اولان تورکارک علمی تاریخ
 لری لازم درجه ده معلوم اولمادیغندن بو طوغروده اولان خدمتلری،
 اثرلری حقیقه خبرمز یوق. کاتب چلبی، « فصوص الحکم » اوزرینه
 رکن الدین طرفندن فارسی لساننده اولهرق « سرای » ده بر شرح
 یازدیغنی بیان ایتمشدر. الله اعلم، بو کیمسه بخاری صحیحی اوزرینه
 « غرائب النوادر » اسمنده شرح یازوچی و کاتب چلبی سوزینه کوره
 ۷۸۳ تاریخنده وفات اولمش ذات اولسه کرک. بناء علیه ابن عربی
 اسمی و بعض اثرلری ایدل و اورال بویارنده سکرنچی قرن هجریده
 معلوم اولمش اوله در.

صوگ و قتلرده ابن عربی مسلکی و بعض اثرلری ایله اشتغال
 ایدن ذاتلرک بزرگه معلوم اولانلری بونلر در:

(۱) شیخ علی تونتاری. (۱۱نچی مقصده ذکر فیلندی) بو ذات
 « الفتوحات المکیه » نی اخلاص ایله مطالعه ایتمش و کوب شیلر استفاده

قبلمشدر. على القارى گه جواب اولهرق يازمش رساله سيني تماما «آثار» ده نقل ايتدك. شايبان مطالعه بر شيدر.

عبد الخبير زكى الدين بن عبد الوهاب المسلمى . پيتر پاول شهرنده امام و مدرس اولوب ۱۲۹۶هـ وفات اولدى . مفصل صورتده ترجمه حالى «آثار» ده مذکوردر. روسيه اسلامرينك و ماوراء النهر عالمرينك اوز عصرنده ممتازلرندن و افاضلندن اولان اوشبو ذات ، فاضل مرجانى اوزرينه يازمش عربى العبارة بر رساله سنده: «والشيخ الاكبر والصدیق الافخم مربى العرفاء ومحقق الحكماء الشيخ محبى الدين ابن العربى رضى الله عنه وحشره مع زمرة محبيه صرح فى مواضع من الفتوحات بضمون هذا الخبر بل (هو) لمة من لمعات انواره و لمة من لمعات اسراره و شنع على النظار على قولهم بالعلم الفعلى . . .» ديه ابن عربىنى مدح ايتمش و ايكنجى بر برده ده: «ليس المقصود من تنقيش هذه الحروف الا التبرك بالفاظه الحنيفة ولا الغرض من ترقيم تلك الرقوم سوى التروح وتنوير الابصار بالنظر الى نقوشه النفيسة والتقرب الى روحانيته واستفادة الجهة النورانية من روحه الكريم باظهار الاخلاص والافتقار الى جنابه ذى قلب سليم» ديه يازمشدر.

(۳) مرجانى . (شهاب الدين بن بهاء الدين المرچانى ۱۳۰۶ هـ وفات. ترجمه حالى «آثار» ده تفصيل ايدلمشدر) عصرينك معروف عالمرندن اولان بو كيمسه اوزينك اثرلرنده ابن عربى حضرتلرندن سوزلر نقل ايتمش و هر وقت احترام اوزرنده ذكر ايدر اولمشدر. «وفيات الاسلاف» ده ابن عربى ترجمه سيني يازديغنده اوشبو روشده ثنا ايله مشدر: «وهو رحمه الله عين اعيان الشهود وانسان عين الوجود بحر الحقائق والشرىعة فخر المعارف والطريقة ومن اعلام الائمة الربانيين ومرجام (?) العرفاء الاجلة الصمدانيين الراسخين فى العلم والمعرفة البارعين فى الكتاب والسنة ذوالقدم الراسخ فى العلوم العقلية والنقلية

عامه والسکب الشامخ فی المکاشفات والاحوال كافة» (۱) .
 (۲) عالمجان البارودی . اسمہ زگہ یاز دیغی خصوصی بر مکتوبند
 ابن عربی گہ دائر اوشبو جملہ لرنی یاز مشیدی: «یاش وقتمدہ داملا
 صلاح حضرت کتبخانہ سندہ فصوص وسائر بعض رسائل وار ایدی ،
 بونلرنی آز آز قارار ایدم . علی القاری (سامعہ اللہ) نڭ جرئنی
 سوزی اولسده بونلردن بن صافلانا ایدم . در مختارک فیروز آبادی
 حضرتلردن نقل ایتکان : - آنڭ کتابلرنده برکات وار ، ملازمت قیلغان
 کشی گہ فتوح بولا- وما اشبه ذلك سوز منظورم اولدیغندن بیرو هر
 اوچر ادیغمدہ مجبانہ قارامقدهیم . بو کیمسه نڭ فیلسوفلگی حقیقی
 فیلسوفلکدر . اعنی بوکشی چن مسلمان وچن عالمدر . بعض کلماتینڭ
 استهداف ایدلمکی ، چن اسرار احکام و فلسفہ دن ، احوال روح مسئلہ-
 لرندن نافص ویا که کم اعتبار آدملر طرفنددر ، دیه اوایلایمن .
 مگر هیر معصومدر ، خطاسی اوله بیلور . بوندای ذاتلرغہ شیخ الاسلام
 ابن تیمیہ واتباعینڭ اعتراضلرینی تیوشسز کورهم واکثرینڭ احوال
 روح علمندہ حظلری آزلغندن دگلمی؟ دیه فکر ایدم . بزیم صلاح الدین
 حضرت ، ابن عربی و نابلسی زیارتلرنده اوراق پریشانده یازلمشچه
 آیتہ ایدی ولسکن اول حجت دگل ، فقیر ، ایکاونندنده استفاده آیتہ
 آمادم . اول اشار باشقه !»

*
*
*

ابن عربی اثرلری ایله مشغول اولان ذاتلر روسیہ اسلاملری
 آراسنده بونلردن باشقه هم کوب اولسه کرک . شیخ زین اللہ الرسولی ،
 محمد نجیب افندی تونتاری ، موسی افندی جارالله ، هادی افندی آنلاسی
 بوجملہ دندر . تورکیچه ترجمہ لری واسطہ سی ایله «الفصوص» مندر جه سی
 ایله اشنا اولانلرک بری بزیم بیلدکمز گہ کوره محمد شاکر افندیدر .
 (۱) بن «وفیات الاسلاف» کڭ بر جلدلرین کورمادم . بوند یازدیغم عبارتلری
 «قازان» شہرندن محترم شہر افندی شرف نقل ایدوب بیارمشیدی .

مقصد

۱۴

حکمتلی سوزلری

ابن عربینک «فتوحات» و «مسامره» سندن اوشبو حکمتلی سوز-
 لرینی انتخاب قیلدق : (۱) نفسکده موافق اولان انعاملر محنت و نفسکده
 خلاف اولان محنتلر انعاملر . (۲) اشلرکنی الله تعالی حضرتینه نابشرر
 اولسهک پاك كوب قايغولردن قورتولورسن . (۳) الله تعالی نه تقدیر
 ایتسهده خیرلردر، فقط بندهلر اوزلرینک آرزولرینه موافق اولاننی
 «خیر» ديه مخالف اولاننی «شر» ديه اسملاب یورتورلر . (۴) آدملر
 حقده نه کیی معاملهده اولسهک آدمیلر سنک حقیقده شویله معاملهده
 اولورلر . (۵) آلتون کموشدن زاهد اولغوچی زاهد دگل بلکه حق
 سبحانه حضرتلرندن باشقهدن مستغنی اولان ذات زاهددر . (۶) رسول
 اکرم گه متابعت ایدلماز اولسه الله تعالی گه و صول امیدلی دگلدر .
 (۷) کوکلك الله دن باشقده اولسه، الله بندسی اولماز سبین . (۸) ولیلك علامتی
 تیک طور مق ، اویاغ اولوق ، آچلق و عرلت ایتمکدر . (۹) کوکلی اخلاصلی
 اولان آدمک بصیرتی آچیق اولور . (۱۰) سوزی طوغری اولان کیمسه
 ناک حالی ده طوغری اولور . (۱۱) ابرگولک خزینه سی آچلقدر . (۱۲) الله
 تعالی گه و اراچق یول کوب اولسهده طوغری اولانی تواضعلی و صنق
 کوکلی اولمقدر . (۱۳) نماز و روزه کوبلگنده حکمت کوب یوق ، حکمت
 ایسه الله تعالی دن قورقودهدر . (۱۴) «توبه» دیمک توبه دگل بلکه توبه
 اوکونمک و اول اشدن تمام بیزمکدن عبارتدر . (۱۵) الک ثوابلی اش فرضلر نی
 اوتامکدر . (۱۶) بندهلر الله تعالی توحد ایتمکدن شریف علم تابا آلمیه

چقدر در ۱۷) الله تعالی ایله اوز آراسینی اصلاح ایتمش آدمڭ انسانلرغه،
 احتیاجی قالماز. ۱۸) اوز در جه سندن چیمهش آدم، الله تعالی حضرتدن
 مطرود اولور. ۱۹) نفسی بیگمش آدمڭ دشمنلری بنگل بیگلور.
 ۲۰) شریعت حکملری بوز ولوق قیامت یاقیناغینه علامتدر. ۲۱) الله دن
 قورقمش کیمسه دن هر شی قورقور. ۲۲) دنیادن آرزغه قناعت ایتمش
 کیمسه ایچون هر آغرلق بنگل اولور. ۲۳) تاغ باشلرنده معبشت ایتمامش
 آدم ایچون حلال رزق تابعی محالدر. ۲۴) آز ایله قناعت ایبوچی،
 کوبدن مستغنی اولور. ۲۵) دینی سلامت کیمسه نڭ یقینی ده سلامت
 اولور. ۲۶) آدملردن موکسز کیمسه فقیرلک کورماز. ۲۷) دین، اڭ
 محکم قلعه، سلامتلك اڭ الوغ نعمتدر. ۲۸) مصیبت وقتنده صبر ایده
 آلمق الله تعالانڭ الوغ مرحتیدر. ۲۹) ساران کیمسه، وارثلرینڭ
 قاراولچیسى حکمنده اولور. ۳۰) طمعی کیمسه ده ورع اولماز.
 ۳۱) عرضارڭ یامانی حسددر. ۳۲) بارغه رضا اولوق، اسراف فیلور
 ایچون اجتهاد ایتمکدن خیر لیدر. ۳۳) عمللرڭ یغشیسى آخرنده شکر
 اولانی و ماللرڭ فائده لیسى آخرنده اجر اولانیدر. ۳۴) بایلق بر
 کولگه در آڭا اشانوب اش کورمه! نعمت که تابانمه، اول بر مسافر در!
 مالڭ، آخرنده سڭا اجرى اولچاق نرسه در. ۳۵) کریم، باشقغه اذیت
 ویرماز. ۳۶) قوتلی، اوزینڭ شهوآننه غالب اولان کیمسه در. ۳۷) هواسینه
 ایارمش کیمسه دن خیر کورلماز. ۳۸) حقلقغه غالب اولوق ارزوسنده
 اولان کیمسه خوار اولور، دیننی اهانت ایبوچی قحیر فالور. ۳۹) حیا
 کتسه بلا کلور. ۴۰) فائده سز علم ایله فائده سز دوا ایکیسى بر
 حکمه در. ۴۱) علمڭ خیر لیسى عمل ایله برلسکده اولانیدر. ۴۲) نادان
 غه اطاعت ایتماز اولسهڭ اوکنمازسن. ۴۳) شهوتگه حا کم اولوق
 مروئتدر. ۴۴) بدنڭ سلامت اولسه ده وصیتسز یوقلامه! زمان پک
 خیانتلیدر. ۴۵) بایلقنی دینینه خادم ایتمش کیمسه گه، دنیا خادم اولور

و آدملىر اطاعت قىلورلر. ۴۶) دىننى دىياسىنه خادىم ايدىن كىمسه هر
 كىم گه باش ايارگه مجبور اولور. ۴۷) طوغرى يولغه كرمىش انسان
 بر كون مقصودينه ايرشور. ۴۸) كريم آدم، انتقام الورغه آشقماز.
 ۴۹) سهو ايچون مؤاخذه ايتمه. ۵۰) اوزكندن توبانارگه شفقتلى اولسك
 اوزكندن يوفار يلردن مرحمت كوررسين. ۵۱) ظلم سببلى قولدىن نعمت
 كيدر، آزغونلق سببلى ذلت كلور. ۵۲) بذه گه اڭ ياقىن طور وچى
 آفت مظلوم دعاسيدر. ۵۳) سىرتى بوزوق آدم ايچون دنياده امينلك
 اولماز. ۵۴) سىرتى گوزل كىمسه ندامت كه اوچر امار. ۵۵) حقسىز يرگه
 آتلمش تاش آتوچينك اوزينه فايثور، كشى ايچون قازلمش چورغه
 قازوچى اوزى توشار. ۵۶) ايزگولك ايچون سويلانمش نصيحت ايله اڭ ايلك
 سويلاوچى اوزى عمل فيلورغه تيوشلى. ۵۷) اڭ اوصال آدم، ظالمغه
 ياردىم ويروچيدر. ۵۸) حق طرفنده اولان كىمسه نڭ طرفنده خلق
 اولور. ۵۹) كورشى ايله بوزوق طور مق مؤمن آدم هنرى دگلدن.
 ۶۰) همتى عالى اولان كىمسه امتلر آراسنده بيوك كورلور. ۶۱) آقچه-
 سىنى صرف ايدىن آدم نفسىنى صافلار. ۶۲) خلقى تار كىمسه نڭ
 رزقى ده تار اولور. ۶۳) سفيه گه جواب ويروچى، سفيه و جوابسىز
 فالوچى نبيه (عقللى) در. «اذا نطق السفيه فلا تجبه * فخير من اجابته
 السكوت». «سكت عن السفيه فظن انى * عيب من الجواب و ما
 عيب». «ولكنى اكنسيت بثوب حلم * و جنبت
 السفاهة ما بقيت». ۶۴) گوزل خلق، آچىغ وقتنده بيلنور. ۶۵) فائلكلى
 بايلىق ضرورتنى بياروچى باياقدن. ۶۶) مدار الى اولمق اڭ بىخسى
 خصلتدر. ۶۷) آدمك عقلى، سوزى ايله واصلده عمللرى ايله اولچانر.
 ۶۸) خىرلى مال، حلال اورندن تابلوب، كرك ايچون صرف ايدلمش
 و خىرسز مالده حرامدىن بيغولوب گناه ايچون صرف ايدلمش مال اولور.
 ۶۹) خاصيتسىز سوز، سويلاوچينك حرمتىنى توشور. ۷۰) اڭ الوغ

بايق صاغلقدىر . (۷۱) يورتلرڭ يىغشىسى منگو اولانيدىر . (۷۲) قناعت، عزت، علم خىزىنه درلر . (۷۳) اوزىنه اشانمىش كيمسهنى الله تعالى موڭسىز قىلور . (۷۴) دنيا، هېچ كېم ايچون صاف صو دگلدىر . (۷۵) فائدهلى علم، عمل گه سبب اولانى و فائدهلى عمل ثواب كه سبب اولانيدىر . (۷۶) ظالم جفا سندن سلامت طورمىش كيمسه، صاف آدم اولماز . (۷۷) يىغشى آدم شولدىر كه اوز عيبنى كورر باشقه سىنڭ عيبلر نىن صوفور اولور . (۷۸) باي، قناعتلى آدمىر . (۷۹) اين گولسكڭ خىرلىسى تىوشلى اورىنه ايدلگانيدىر . (۸۰) سوزڭ درىتى عمل شامد اولانيدىر . (۸۱) اوز يىغشىلىقنى ياشر، باشقه لارڭ يىغشىلىقلىرىن فاش قىل !

مقصد

۱۵

نصیحتلری

حدیث شریفلرده «الدین النصیحة» وارد اولمیشدر . بيوك آدم لردن صدور ایللمش نصیحتلر، باشقه لره نسبت ایله تأثیرلی ایدیكى تجربه ایله معلوم . كوب وقت اولور آدم اوغلی، یاشلگندن بیر ویلیوب لکن مهمل طوتوب یورمىش بر علمى ایله شونى الوغ بر آدمىن ایشتىبىکندن صوڭ عبرت ألوب عمل ایدرگه كرشور .

«الفتوحات المکیه» ده ابن عربی حضرتلری مختلف وصیتلری جامع اولهق اوزره غایت اوزون بر باب قویمیشدر . ایشته بزار شویندن اقتباس ایدوب بو یرده بر قدر شیلر ترجمه ایدهچك اولدی بو رسالهنى كوروجیلردن بعضیلری «وحدت وجود» بحثنى وبعضیلرده

ابن عربی حقنده اولان مدح و ذملمرنی اوقور اولسه لر احتمال که بعض براری اوشبو نصیحتلرنی اوقورلر. «واللناس فیما یعشقون مذاهب».

* * *

(۱) حق تعالی حضرتلری دین امرلرینده برلکده اولورغه و آیرلشمازغه بیورمشدر، الله تعالی مرحمتی جماعت اوستنده اولور، کتودن آیرلش قویلمرنی بوری آلور، برگه اولانلرغه دشمن حمل ایتماز.

(۲) بر اورنده بنده چیلک ایله گناه اش قیلور اولسه ک شول اورنده بر یغشیلق ایتمازدن ایلك آیرلوب کتمه، اورنغه سنک ضررکه شاهدلیق قیلورغه یول قالدیرمه، جنب حالکنده ساچ، میق و طرناق کبی نرسه لرکی کینارمه، هر وقت الله تعالی حضرتلرینه حسن ظن ایله، سوء ظن قیلمقدن ممکن قدر احتیاط ایتم، الله تعالی نی یاشروون و آشکارده خاطرکنده طوت، اوستنده اولان فرضلرنی وقتنده ادا قیلورغه، فرصت اولدیغی وقت کوبهی آز می نفل عبادتی ایله ده شغللنورگه، نه قدر آز اولسه ده عبادت و عملنی تحقیر ایتمازگه تیوشلی.

(۳) سوزلرنی اولجاب سویله کوز، ممکن اولدیغنده خسته لرگه عیاده ایله کوز، بنده لرگه ظلم ایتمکدن احتیاط قیلکوز، کرک مال و کرک عام و مشورت صور اوچیلور اولسه مرادلرینه اجابت ایتمکدن صافلانکوز. علمی ایله عمل ایتمگان عاللمرنی کورر اولسه کوز، شونک فنا بر اش ایدیکن بیلوب اوز کوز بار قدر علمکوز ایله عمل قیلورغه طریشکوز، نماز و عبادت و قتلرینده گوزل کیدوملر کزنی کیدوکوز.

(۴) ای دوست! نکبر اولمه، ممکن قدر اوز اوینکده اوز اشک ایله اشتغال ایله، فرصت اولسه هر جمعه ده اغتسال قیل، دین مسئله اری حقنده مجادله ایتمه، رسول اکرم مجادله و مرانی قویمیش کیمسه لره جنت ایله ضامن اولمشدر، بونی خاطرکندن چیقارمه. خلقک گوزل

اولسون واق اشلر ایله چوالمه، مسلمانلرغه دوستلیق کوستر و سلامنی فاش ایله.

(۵) مصیبت کلا یکنده «انا لله وانا الیه راجعون» اوقوب صبر قیل مؤمن آدم کوب حسرتلی اولور، نماز و قرآن شریف اوقوب نفسکننی یواندر، دینک ایچون فائده سی اولورلیق آدملر ایله صحیبت قیلورغه رغبت ایت، محتاجلرغه صدقه کننی قرغانمه، مسلمانلر نی خواه بای، خواه یارلی اولسونلر، خواه امیر، خواه رعیتدن صانالسونلر هر برینی بر تیگز کور. الله تعالی رضا اولمه چق شیلردن بدنکننی واعضا کننی منع ایله، سوز یورتمه و غیبت سوبلامه، تاوش ایله آغزکننی آچوب ایسنمه، آنا و آنا کننی رنجتمه .

(۶) گناهلرک زورلرندن بری مسلمان آدمنی کفرگه نسبت ایتمکدر، شونک ایچون بویله اشدن احتیاط قیل، ایزگولک ایله بیورر اولسهک آنک ایله اک ایلك اوزک عمل ایت، سوز کنن آرتق فعلک ایله کوچرگیچ اولورغه طرش. قوناق کلسه حرمت کوستر. کورمادیکک توشلر نی حکایت قیلوب بورمه، زنهاردین ایله سودا قیلمه، سودالرک اک برکانسزی دین ایله سودا ایتمکدر.

(۷) وصی اولمه، ایلچیلک قیلمه، نذرکه وفا قیل، مؤمن آدمنی سوکمه، شریعت حر ام ایلامش کیوملر نی کیمه، آندایتمه، تیوشسز یرده قبله اهللرینی کفرگه نسبت ویرمه، جماعت نمازینه وارمق اولان خاتونکننی الله تعالی یورتندن (مسجددن) منع ایتمه، فقط اویدمه اوقومق دخی یخشیراق ایدیکینه تنبیه ایله، باوز دعالر قیلمه قدن احتراز قیل، هیچ بر حیواننی اوت ایله عذاب ایتمه .

(۸) مسلمان قارنداشکننی تحقیر ایتمکدن اجتناب قیل، مخلوق حضورنده رکوع ایللمه، هر وقت خاتونلر و صیلر مجلسنده اوطورمه، قورصاغکننی طولدرمه، اوچونچی آدم اولدیغی وقت یانکده اولان

کیمسه نڭ قولاغینه آغزکی قویوب یاشرون سویلاشمه.

(۹) مؤمنلک علامتی نماز اوقومق، روزه طوتمق، زکات ویرمکدر. نادانلقدن آرتق فقیرلک، عقلدن آرتق جوهرلک، تکبرلکدن آرتق وحشت، فکر قدر عبادت یوقدر. سوزک آفتی یالان، علم آفتی ونودمق، عبادت آفتی ریادر.

(۱۰) «لا اله الا الله» اهللری ولایت عامه ایله مشرفلردر. بونلر، حق تعالی گه شریک اعتقاد ایتنادیکلری حالده یرطولیسسی خطالقرغه امبتلا اولسه لرده الله تعالی طرفندن مغفرت ایله استقبال قیلنه چقلری امیدلی. ولایت عامه اهللرینی بر سبب اولدیغنده ظاهر شریعت که امتتالا هجر ایتمک درست اولسه ده اذیت ویرمک وازدراء قیلیمق جائز دگلدر.

(۱۱) نار ایله وعید ایدلمش گناهغه مرتکب اولسه کز بونی توحید ایله معوایدر که اجتهاد قیلکیز، توعید، قیامت کوننده بنده لرک نجاتلرینه دلیل اوله چقدر.

خاتمه

بو رساله‌نی اوقوب چیقمش آدملرک ذممنرنده ابن عربی حقنده نه کبی بر فکر حاصل اوله‌چق و حافظه‌لرنده نه روشلی بر صورت ترسیم ایدلنه چکدر؟ بونی بیلورگه آرزومز کامل ایسه‌ده افتد ارمز یوق. هر حالده بزلر ابن عربی ننگ تاریخ حیاتنه عائد اولان سوزلر مزنی کیسمازدن ایلك، بوننگ طوغروسنده یازلمش متعدد ترجمهء حاللر و مختلف اثرلرنی مطالعه ایتمک سببندن حاصل اولمش حسیاتهنی اوشبو یرده، بر ایکی جمله ایله اولسه‌ده تلخیص ایده‌چکمز.

مسئله و بو مسئله‌ده متخصص اولمق اعتباری ایله ابن عربی ننگ عمری «ادیبک» و «صوفیلق» اسمی ایله ایکی دورگه آیرلور. «متخصص اولمق اعتباری ایله» دیک. زیرا ابن عربی ادیبک دورنده اکثر ادیبلر خلافت اوله‌رق، اعتدال و استقامتدن آیرلاماش و صوفیلق دورنده صوفیلرک جهورینه خلاف اوله‌رق ادبیات ایله اشتغال ایتمشبر.

تصوف اهللری طرفندن تألیف ایدلمش اثرلرده، یاشسک کونلری ایچون ندامتلر، جزع و فزعلر، اوه و آهلر کوب کورلدیکی حالده ابن عربی ننگ، صوگ عمرنده یازلمش اثرلرنده بویله شیلرگه تصادف ایدلماز، هر حالده بزرگ تصادف ایتمادی. آخر عمرلرنده تألیف ایتمش اولدیغی «فتوحات» نده کوکلرگه راحت و بره‌چک، شوق و محبتلرنی حرکت گه کتوره‌چک شعرلر یوق دگلدنر.

ادیبک دورنده اولان ابن عربی، علوم شرعیه و ادبیه‌ده یدلولی صاحبی بر ذات اولوب عشقی المشرب، ظریف و عالی القدر بر شاعر، جدی و فعال، خوش صحبتلی و لطیفه‌لی، گوزل خلقلی،

محيطنده اولانلر قاشنده نافذ القول و غايت محبوب ، شعري ايله كسب ايتمكدين ، قلمى ولسانى ايله باشقهلرني هجو و قلملرگه جراحت و يرمكن عفيف ايدى . صاف ذهنلى ، هر كيم ايچون خير خواه ، مسلمانلر ايچون گنه دگل بلكه بتون انسانلر ايچون خادم ، معاشرتي خالص ، محب اهل علم ايدى .

صوفيلق دورنده اولان ابن عربى ايسه غايت تعملى و صبرلى ، زاهد و پاك وجدانلى ، فضاي لايتناهانى صغدر اچق درجه ده كيك كوكللى ، آلتون ايله توپرافنى فرق ايتماز درجه ده عاليجناب و بنده لردن مستغنى ، بونكله برابر غايت سكونتلى و متفكر ، عموما معاصرلر ينگ محبتلر ينى كسب ايتمش بر پير محترم ايدى .

بو قدر كوب يازديغى و هر كيمنى دوچار حيرت ايدنه چك درجه ده الوغ اثرلر ميدانه كتورديكى حالده كلغد يوزنده صراحت اوزرنده بر آدمنى قارالتماش و قلمنى ده بر بنده نك عرضى ايله تلويت ايتماش ديپولسه جائز . بونك لسان حالى : « كچدى عدم اتقا و زهديله * كيمسه يي انجتمادم اصلا بيله » ديپور اولسه خطا سويلاماش اولماز .

اي بختيار قام ! جنسدشلك آراسنده پك كوبلرگه ميسر اولمامش كمالات سكا نصيب اولمشدر . بو شى حق سبحانه و تعالانك مرحمتى ايديكنده شجهه يوق قلم ، الله تعالانك قسمى ايله مشرف اولمش ايسه ، بو نعمت البته عفيف افرادلرى سايه سنده حاصل اولمشدر .

ابن عرب بونك دنياغه نظرى ده دينگه نظرى ده كوب عالملردن باشقه بر طرزده در : خلقلر ، سوزلرى ايله دنيا دن نفرت ايتديكلرى و زمانه دن شكاييت قيلمقنى و رد زبان ايلاديكلى حالده ابن عربى ، دنيا دن فعلى ايله نفرت ايتمش . دنيا دن شكاييت ايدلوب يازلمش شيلر بونك آثارنده نادر كورلور . ديننى ، آدملك اخروى سعادتلر ينه

سبب کوردیکی کبی حیات اجتماعیه و معیشت که واسطه بر قانون الهیه دن عبارت بیلمش اولسه کورک. اوشبو سبیدن دنیادن عزلت ایدرگه، یأس اوزرنده عمر کچررگه ترغیب ایدرگه چک یرده الله تعالانک رخصتاری ایله عمل ایدرگه ده تعریض قیلور و علم روح نظاملرینه رعایت ایدر.

ابوالعلاء المعری نه قدر مایوس و بدبین بر آدم اولمش ایسه ابن عربی شول نسبتده راضی و نیک بین بر آدمدر. اوشبونک ایچون بنو بشر، آخرنده برکون سعادت که ایرشه چکنی امیدر ایدر و اوشبو امیدى سبیدن «فالوجود کله رحمة» دیور (۱).

ابن عربی، عائله و خاتونلرغه احترام کوزی ایله فارادیفی کبی نکاحنی جسمانی لذندن زیاده، قلملرنی تصفییه قیلورغه، فکرلرنی توسیع ایدرگه، حسلرنی عالیاندیررگه سبب اولان روحانی بر لذت اوله چینی سویلر.

کندی حاللرینی حکایت ایتمک، توش و آنارک تعبیرلری ایله شغللنمک کبی شیلرنی استثنای صوکنده تألیفلری گوزل، عبارتلری لطیف و مؤثر اولوب کوکملرنی راحتلاندیرر، حسرتلرنی اونوتدرر.

معاصرلری (خصوصا دمشق عالملری) ابن تیمیه باشینه الوغ فلاکتلر کتوردبکلری حاله غریب سوزلر سویلاوچی ابن عربی حقنه سکوت ایدوب طورمقارینک سببی «الحکم لمن غلب» قاعده سینیه مبنی ایدی. تورهلر ابن عربی طرفنده اولدقلرندن آنک سوزلرندن کوز یوموش، قولقلرینی طومالامش آدملر، تورهلر ایله مناسبتی یوق ابن تیمیه حقنه «الساکت عن الحق شیطان اخرس» دیه، دین یولنده جهاد اعلان ایتدیله و هر بری اوز ترجمهء حاللرنده فاره ناپ قالدردیلر، اوزلرینک سطحی آدملر ایدیکلرینی عقل اهللری نظرلرنده اثبات قیلدیله.

ابن عربى نه قدر الوغ عالم اولسهده معصوم دگل، خطا قيلمقى جائز. دوستلرى و دشمنلر بىنك سوزلر ينى نقل ايتدى ايسهم، بو عملم برينه طرفدارلىق ايتديكهدن دگل بلكه مجرد بر مؤرخلك وظيفه سيني ايفا قسدينه مبنيدر. بنم وجودم و هيچ كيم كه تاثيرم يوق، شويله ايسهده بتون دنيا خلقى ابن عرب بىنك زنديقلى ايله حكم ايتسه بر يالكوزم مخالفت قياورم و بالعكس بتون جهان آنك و ليلىكى ايله اعتقاد ايدر اولسونلر، بر اوزم بر طرفده قالورم. بو شيلر نى الله تعالى كه خاص وظيفه ديه بيلديكهدن اصلا مداخله قيلمم. بن ترجمهء حاللر نى، صاحبلىرى «صديق» ياكه «زنديق» اولمق نقطه سندن دگل بلكه عالم و اديب اولدقلرى هم ده دينى و اجتماعى حاللرده اثرلر قوبوب كتديكلرى نقطه دن يازارم.

بيوك ذاتلر ك خطا قيلمقلر ينى جائز كورديكم حالده كنديهك محض صواب بر يولده اولاجقى خياله اولسون كتورمام. «وما ابرىء نفسى ان النفس لامارة بالسوء». شونك ايچون كندى وظيفه منى ادا ده و ياكه بعض بر تعبيرلرده قصورلق ايتمش اولسه م حسن فصدمه كوره عفو ايتمكن حق تعالادن اميد قيلمقده يم. مناظره قانونى دائره سندن، بحث ايدوچيلر اولسه منتدار اولورم. «ان اريد الاصلاح ما استطعت وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب».

رضاء الدين بن فخر الدين.

«اورنبورخ».

رسالہ مذکور اسملو:

ابن سینا ۱۱۸	آدم ع . م . ۰ . ۲۱ - ۵۷ - ۸۴
ابن عباس ۱۱۵	آرسطو ۷۱
ابن عبدالسلام ۸۱ - ۸۷ - ۹۳	آلوسی ۱۱۷
ابن العربی ابو بکر ۸	ابن ابی اصیبعہ ۲۴
ابن العربی ابو عبد اللہ ۸	ابن الاثیر ۱۷
ابن عساکر ۱۳ - ۲۴ - ۷۶	ابن بشکوال ۲۴
ابن عطاء اللہ ۹۶	ابن تیمیہ ۲۸ - ۳۳ - ۶۵ - ۷۰ -
ابن الفارض ۳۵ - ۷۶ - ۹۶	۷۸ - ۷۹ - ۸۱ - ۸۲ - ۱۱۱ -
ابن قتیبہ ۱۸	۱۱۸ - ۱۲۹ - ۱۳۹
ابن القيم ۵۸	ابن جوزی ۲۴
ابن کمال پاشا ۹۵ - ۱۰۴	ابن حجر عسقلانی ۴۱ - ۸۹
ابن مسعود ۵۵	ابن حجر مکی ۳۵ - ۶۵ - ۶۶ -
ابن مقرئ ۸۷ - ۸۹ - ۹۴ - ۹۶	۹۶ - ۱۱۱
۱۱۱ - ۱۱۲	ابن حزم ۲۲ - ۴۴
ابن الوردی ۸۳	ابن حنیف ۹۳
ابن ہود ۷۹	ابن خلدون ۴۲ - ۷۳ - ۱۱۷ - ۱۱۹
ابو بکر الباقلائی ۸۱ - ۱۱۴	ابن خلیکان ۷۷
ابو بکر بن خلف ۲۴	ابن خیاط ۸۶ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴
ابو حنیفہ ۴۳ - ۵۱ - ۵۳ - ۶۲	ابن زرقون ۲۴
ابو حیان اندلسی ۸۲	ابن زکی ۲۱
ابو داؤد ۱۱۸	ابن زھر ۲۴
ابو زرعہ ۸۷	ابن سبعین ۷۷

- تاش کوپری زاده ۹۶
 تققازانی ۸۴ - ۸۵ - ۹۶ - ۱۱۱ - ۱۱۲
 تلمسانی ۷۸ - ۷۹
 تیمرلنگ ۱۲ - ۱۲۵
 چاخط ۳۵
 جامی ۱۸ - ۳۷ - ۳۸ - ۹۴
 جزری ۸۷
 جلال الدین رومی ۷۸
 جمال الدین آخوند ۱۴
 جمیل بك العظم ۱۴
 جنید بغدادی ۲۴ - ۳۳ - ۷۵ - ۱۰۲
 حاتم طائی ۷ - ۱۷ - ۱۸ - ۲۹
 حسن بصری ۴۶
 حسین ۱۱۵
 حلاج ۷۵ - ۷۶ - ۷۳ - ۸۷ - ۱۱۱
 حمزه آخوند ۷۴
 حمزه بن محمد ۹۴
 دانی ۲۴
 داود ظاهری ۴۴
 داود قیصری ۹۱
 دسوقی ۱۴
 دوانی ۹۴
 ذهبی ۸۳ - ۹۳
 رضی الدین (ابن خیاط)
 رضی الدین الهیتمی ۹۷
- ابو السعود عمادی ۸۹ - ۱۱۰
 ابو طاهر المغربي ۹۷
 ابو عبیده ابن الجراح ۱۴ - ۱۵
 ابو العلاء المعری ۱۰۶ - ۱۳۹
 ابو مدین المغربي ۲۴
 ابو هريرة ۱۲۴
 ابو بزرف بسطامی ۹۳
 احمد ابن حنبل ۵۳
 احمد حاجی آخوند ۶۸ - ۶۹
 احمد الداجی ۷۹
 احمد الرداد ۹۴
 احمد الکوچی ۹۳
 احمد مقری ۹۹
 احمد الناصر الرسولی ۸۶
 اسماعیل حقی ۶۸ - ۹۹ - ۱۰۷
 اسماعیل عجلونی ۴۱
 امیر عرب بخاری ۲۷
 امیر محمد باقر ۳۷
 بخاری ۱۲۷
 بدوی ۱۴
 برزالی ۳۴
 برهان بن ابی شرف ۹۶
 بقاعی ۹۶
 بلقینی ۸۵ - ۸۷ - ۹۶
 تاج سکندری ۹۶

شعبی ۵۴	رفاعی ابراهیم ۱۴
شعرانی ۲۶ - ۲۸ - ۹۷ - ۹۹ -	رکن الدین ۱۲۷
۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۲۳	روسو ۱۲۰
شمس الدین المدنی ۹۸ - ۱۰۸	زرداشت ۱۱۵
شمس محمد فناری ۹۴	زکریا انصاری ۹۶
شهر بانو ۱۱۵	زملکانی ۹۱
شهر شرف ۱۲۹	زهراء ۱۲
صدرالدین قونوی ۱۸ - ۲۰ - ۷۸ - ۹۴	زین العابدین شرف ۳۴
صفدی ۹۲	زین الله الرسولی ۱۹ - ۳۲ -
صفی الدین الازدی ۹۱	۴۲ - ۶۸ - ۶۹ - ۱۲۹
صلاح الدین ۱۲۹	سبکی ۸۴
طبری ۷۵ - ۴۶	سبکی تاج الدین ۹۶
عالمجان البارودی ۳۷ - ۳۸ - ۶۹ -	سغاوی ۸۹
۷۶ - ۹۶ - ۱۲۹	سفانه ۱۷ - ۱۸
عائشة - صدیقه ۱۲۴	سلفی - حافظ ۲۴
عبدالاحد آلهما آلانی ۳۴	سلیمان قانونی ۲۶ - ۸۹
عبدالحلیم داغستانی ۳۵	سلیم - سلطان ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۲۷
عبدالخیر المسلمی ۹۲ - ۱۲۸	سینوبی ۸۹ - ۱۱۱
عبدالرحمن الرسولی ۲۰	سهروردی ۳۴ - ۸۷
عبدالعزیز مخدوم ۳۷	سهل تستری ۳۶
عبدالعلی الانصاری ۱۰۱	سیوطی ۱۰۱ - ۱۰۲
عبدالقنی نابلسی ۱۰۰ - ۱۱۴ - ۱۲۹	شافعی ۵۱ - ۵۳ - ۷۶
عبدالقادر الجزائری (امیر) ۳۸ -	شبللی ۲۴
۳۹ - ۴۰	شپنهوئر ۱۲۰
عبدالقادر کیلانی ۱۴ - ۲۴	ششتری ۷۷

مالك ۵۳	عبدالله بن حاتم ۱۸
ماويه ۱۷ - ۱۸	عبدالله بوسنوی ۹۹ - ۱۱۰
الملك المعظم ۹۲	عبدالله خان اوز باکی ۳۷
محمد ابو بکر بن ابی جمرہ ۲۴	عبدالملك بن مروان ۴۱
محمد ابو عبدالله التميمی الفارسی ۲۴	عتبة بنت عفيف ۱۷
محمد بدر الدين الحلبي ۴۲	عدی ۱۸
محمد بن الحسن الشيباني ۴۳ - ۱۲۳	عز الدين كيكوس ۳۰
محمد بن سعد الكلشني ۲۱	عضد الدين الايجي ۸۴
محمد بن شريح وعيني ۲۴	علی تونناری ۱۰۰ - ۱۲۷
محمد پارسا ۶۲	علی القاری ۸۲ - ۸۸ - ۹۰ - ۱۰۱
محمد ذاکر الرموی ۱۰۰	۱۱۲ - ۱۲۸ - ۱۲۹
محمد رشيد رضا ۲۸ - ۴۲	علی بن ابن طالب ۲۷ - ۷۷ - ۹۰ - ۱۱۹
محمد سعد الدين ۱۸	عمر بن الخطاب ۱۲ - ۱۲۲
محمد شاكر الرموی ۱۰۰ - ۱۲۹	عیسی ع. م. ۶۲
محمد عبده ۳۶ - ۴۲	غزالی ۲۴ - ۸۷ - ۸۷ - ۱۰۵
محمد علی الوتری ۴۱	فاطمه بنت مثنی ۲۴
محمد علیم المقصودی ۳۳	فخر الدين الرازی ۳۳
محمد عماد الدين ۱۹	فرعون ۲۶ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۸۵
محمد نجيب تونناری ۳۸ - ۱۰۱	۹۴ - ۹۷ - ۱۰۰ - ۱۰۶ - ۱۰۷
۱۲۹	۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۲۲
محمی الدين بن زکی ۱۳ -	فناری ۹۴
مراد - سلطان ۱۰۰	فیروز آبادی ۳۵ - ۸۶ - ۹۲ -
مرجانی ۱۲۸	۹۳ - ۹۴ - ۱۲۹
مزا جاجی ۹۴	قاشانی ۴۲
مستعصم - خلیفه ۱۸	کاتب چلبی ۱۲۷

نور على الحسنى ١٩	مسروق ٥٤
نوعى ١١٠	مسيامة السكنا ب ٨٥
نووى ٤١	مقندر بالله ٧٥
نيتش ١٢٠	مناوى ٩٩
وليد بن عبد الملك ١٣	منگو تيمر ٣٠
ولى الله الدهلوى ١١٨	موسى ع م ١٠٠
وولتر ١٢٠	موسى جار الله ٦٧ - ١٢٩
هادى آتلاسى ١٢٩	ميرزا غلام احمد القاديانى ١١٦
هولاكو ١٨	الناصر لدين الله ١٢ -
يافعى ٩٦	نبهانى ١٤ -
يونس ع . م . ٢٨	نصر المنبجى ٧٩ - ٨١
يونس القصار ٢٤	نقشبند ١٤

خطا	صواب	بيت	يوله	خطا	صواب	بيت	يوله
محاظرات الابرار	محاضرات الابرار	٤٠	١٨	قولديغندن	اولديغندن	١١٨	٨
احمد النجى	احمد النجى	٧٩	١٠	عبد العظيبر	عبد العظيبر (٢)	١٢٨	٣٠

فهرست

- ٣ - مدخل
- ٨ - ابن عربى بىنىك اسم و نسبى . كنيه ، لقب و شهرتى . اشبونه . اشبيليه ، طليطله ، غرناطه ، قرطبه ، مدينه الزهراء ، مرسيه ، مريه . شام ، دمشق . ابن عربى بىنىك ولادت هم وفاتى . «اونا» ولايتى «ديم» بوينده «چيشمه» و «سنناش» زيارتگاهلرى .
- ١٧ - عائلهسى . قيافتى ، رسمى ، رسم خطى .
- ٢٠ - حيات و معيشتى . حفته سويلانمش مرثيه لار . توشلرى .
- ٢٤ - استاذ و شيوخلرى . شاگرد و مصاحبلىرى . كراماتلرى .
- ٢٩ - شعرلرى .
- ٣٢ - تاليفلرى و بو كونده مطبوع اولان اثرلرى .
- ٤٤ - عقيدده و منهجى .
- ٤٦ - عهليه .
- ٥٠ - اجتهاد و تقليد . اجماع و قياس . شمول رحمت . ذات و صفات . هر شيبه حيات . عالم و آنك دائمى ترقيسى . وحى . تصوف و خرقه كيدرملك . مهدي و خضر ، قطب و غوث . كرامات قوياشاك مغربدن طوغمهسى . تورات . فرعون .
- ٦٩ - عالم مثال . وحدت وجود .
- ٧٥ - وحدت وجود مسلكنده مشهور آدملىرى .
- ٨٠ - منتقد و مدافعلىرى .
- ١٠٢ - مجاكمه .
- ١٢٧ - روسيه اسلاملىرى آراسنده ابن عربى .
- ١٣٠ - حكمتلى سوزلرى .
- ١٣٣ - نصيحتلىرى .
- ١٣٧ - خانمه .

